

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**“Türkiye Florasında Yer Alan ve Adlarını Klasik
Yunan ve Roma Mitolojilerinden Alan Bitkilerin
Morfolojik Özellikleri ve Tedavi Potansiyelleri”**

Farmasötik Botanik Anabilim Dalı Programı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ecz. Çağlagül ÇETİNKAYA

İZMİR

2011

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**“Türkiye Florasında Yer Alan ve Adlarını Klasik
Yunan ve Roma Mitolojilerinden Alan Bitkilerin
Morfolojik Özellikleri ve Tedavi Potansiyelleri”**

Farmasötik Botanik Anabilim Dalı Programı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ecz. Çağlagül ÇETİNKAYA

Danışman

Yrd. Doç Dr. Bintuğ ÖZTÜRK

İZMİR

2011

Tez Değerlendirme Kurulu Üyeleri Sayfası

DEğERLENDİRME KURULU ÜYELERİ

(Adı Soyadı)

(İmza)

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Bintuğ ÖZTÜRK

(Danışman)

Üye : Prof. Dr. Ulvi ZEYBEK

Üye : Doç Dr. Hüsniye SAğLAM

Yüksek Lisans Tezinin kabul edildiği tarih:

Önsöz

En zor zamanlarımda tezimi bitirebilmem için bana sunduğu ilham, ilgi ve gayretlerinden dolayı danışmanım Yard. Doç. Dr. Bintuğ ÖZTÜRK' e çok teşekkür ederim.

Bu çalışma Ege Üniversitesi Araştırma Fonu (Proje No: 10/ECZ/010), Bilimsel Araştırma Projesi olarak kabul edilmiş ve desteklenmiştir. Katkıları için E.Ü. Rektörlüğüne, E.Ü. Eczacılık Fakültesi Dekanlığına ve E.Ü. Eczacılık Fakültesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonuna teşekkürü bir borç bilirim.

8 aydır hayatı benimle paylaşan, acımda, sevincimde her türlü desteğini ve sevgisini benden hiç esirgemeyen diğer yarım, canım eşime, hayatım boyunca tüm kararlarımda arkamda dimdik duran, beni hiç yalnız bırakmayan, sonsuz sevgileri ve şevkatleriyle hep gücüm olan canım annem ve babama, doğduğumdan beri bana verilen en güzel hediyeymiş gibi, yanımdan hiç ayrılmayan, beni hep koruyan, hep seven, varlığıyla beni özel kılan canım abime desteklerinden dolayı çok teşekkür ederim. İyi ki varsınız.

İzmir-2011

Ecz. Çağlagül ÇETİNKAYA

İÇİNDEKİLER

Önsöz	I
İÇİNDEKİLER.....	II
Resim Listesi	III
1. GİRİŞ VE GENEL BİLGİLER	1
1.1. Giriş	1
1.2. Genel Bilgiler	5
2. METOD	18
3. SONUÇ.....	19
3.1. <i>Achillea</i> sp. (Civanperçemi)	22
3.2. <i>Adonis</i> sp. (Keklikgözü).....	32
3.3. <i>Allium sativum</i> L. (Sarımsak)	39
3.4. <i>Artemisia</i> sp. (Pelinotu)	45
3.5. <i>Centaurea</i> sp.	53
3.6. <i>Colchicum autumnale</i> L. (Çiğdem)	59
3.7. <i>Foeniculum vulgare</i> Miller (Rezene)	64
3.8. <i>Helianthus annuus</i> L. (Günebakan)	69
3.9. <i>Iris</i> sp. (Süsen)	74
3.10. Mitos: <i>Iris</i> Gökkuşağının Sembolü.....	78
3.11. <i>Laurus nobilis</i> L. (Defne)	80
3.12. <i>Melissa</i> sp. (Oğulotu)	86
3.13. <i>Mentha</i> sp. (Nanes).....	91
3.14. <i>Morus nigra</i> L. (Karadut)	96
3.15. <i>Myrtus communis</i> L. (Mersin)	102
3.16. <i>Narcissus</i> sp. (Nergis)	107
3.17. <i>Pinus</i> sp. (Çam).....	112
3.18. <i>Prunus dulcis</i> (Mill.) D.A.Webb (Badem)	117
3.19. <i>Salix</i> sp. (Söğüt)	122
3.20. <i>Tilia</i> sp. (Ihlamur)	127
3.21. <i>Vitis vinifera</i> L. (Üzüm)	133
4. ÖZET	138
5. ABSTRACT.....	139
6. KAYNAKLAR	140

Resim Listesi

Resim 1. <i>Achillea millefolium</i> L.	22
Resim 2. <i>Achillea millefolium</i> L. ilustrasyonu.....	24
Resim 3. Achilles, Odysseus ve Lykomedes'in Kızları	29
Resim 4. Achilles, Odysseus ve Lykomedes'in Kızları	30
Resim 5. Troya Savaşında Achilles Hektoru Sürüklerken	31
Resim 6. <i>Adonis microcarpa</i> DC.	32
Resim 7. <i>Adonis vernalis</i> L. ilustrasyonu	34
Resim 8. Adonis'in doğuşu	37
Resim 9. "Venus and Adonis" (1553) Titian Museo del Prado Madrid.....	37
Resim 10. "Awakening of Adonis" (1899) - John William Waterhouse.....	38
Resim 11. <i>Allium sativum</i> L.....	39
Resim 12. <i>Allium sativum</i> L. ilustrasyonu	41
Resim 13. <i>Artemisia absinthium</i> L.	45
Resim 14. <i>Artemisia absinthium</i> L. ilustrasyonu.....	47
Resim 15. "Diana" (1519) Corregio Fresco San Paolo Camera Parma İtalya... 51	
Resim 16. "Diana and her companions" (1655) Lean Vermeer Mauritshuis the Hague Netherlands	52
Resim 17. <i>Centaurea erythraea</i> Rafn.....	53
Resim 18. <i>Centaurea erythraea</i> Rafn. ve <i>Centaurea cyanus</i> L. ilustrasyonu	55
Resim 19. Education of Achilles by Chiron-1746-Batoni Pompeo	58
Resim 20. <i>Colchicum autumnale</i> L.	59
Resim 21. <i>Colchicum autumnale</i> L. ilustrasyonu.....	60
Resim 22. "Hera ve Zeus".....	63
Resim 23. <i>Foeniculum vulgare</i> Miller	64
Resim 24. <i>Foeniculum vulgare</i> Miller. İlustrasyonu	65
Resim 25. Theseus Conquering the Bull at Marathon- Carle van Loo.	68
Resim 26. <i>Helianthus annuus</i> L.	69
Resim 27. <i>Helianthus annuus</i> L. ilustrasyonu	70
Resim 28. "Clytie"- Hawkins, Louis Welden,	73
Resim 29. <i>Iris germanica</i> L.	74
Resim 30. <i>Iris germanica</i> L. ilustrasyonu.	76
Resim 31. "Iris"- Luca Giordano (1632-1705)	79
Resim 32. <i>Laurus nobilis</i> L.	80
Resim 33. <i>Laurus nobilis</i> L. ilustrasyonu	81
Resim 34. John William Waterhouse (1849-1917), "Apollo and Daphne", Oil on canvas	85
Resim 35. <i>Melissa officinalis</i> L.	86
Resim 36. <i>Melissa officinalis</i> L. İlustrasyonu	87
Resim 37. Hermes Carries the Infant Zeus to the Nymphs of Melissa for Safe- Keeping	90
Resim 38. <i>Mentha x piperita</i> L.	91
Resim 39. <i>Mentha x piperita</i> L. ilustrasyon.	93
Resim 40. "Hylas and the Nymphs" by John William Waterhouse.....	95
Resim 41. <i>Morus nigra</i> L.....	96
Resim 42. <i>Morus nigra</i> L., ilustrasyonu	97
Resim 43. "Pyramus and Thisbe" Abraham Hondius, (1625-1691).	101
Resim 44. <i>Myrtus communis</i> L.....	102
Resim 45. <i>Myrtus communis</i> L. illustasyonu	103
Resim 46. "Birth of Adonis", Marcantonio Franceschini-1685.....	106
Resim 47. <i>Narcissus</i> sp.	107
Resim 48. <i>Narcissus poeticus</i> L. illüstrasyonu	109
Resim 49. "Echo and Narcissus" John William Waterhouse, (1903), Walker Art Gallery	111
Resim 50. "The Metamorphosis of Narcissus", Salvador Dali-(1937).....	111
Resim 51. <i>Pinus brutia</i> Tenore.....	112

Resim 52. <i>Pinus brutia</i> Tenore. ilustrasyonu	114
Resim 53. "Nymphes et Satyre", William Adolphe Bouguereau (William Bouguereau) (1825-1905), , Oil on canvas, 1873, 180 x 260 cm, Sterling and Francine Clark Art Institute (Williamstown, Massachusetts, United States)	116
Resim 54. ve Resim 55. "Pan ve Pitys" konulu bir pul ve duvar mozayigi	116
Resim 56. <i>Prunus dulcis</i> (Mill.) D.A.Webb.....	117
Resim 57. <i>Prunus amygdalus</i> İllustrasyon	118
Resim 58. "Phyllis and Demophoon", Edward Burne Jones, (1833-1898), Birmingham Museums and Art Gallery (Birmingham, United Kingdom)	121
Resim 59. "Phyllis and Demophoön", John William Waterhouse, (1907).....	121
Resim 60. <i>Salix alba</i> L.....	122
Resim 61. <i>Salix alba</i> L. ilustrasyonu.....	124
Resim 62. "Hercules in the Garden of Hesperides" - Robert Knight Ryland (1910)	126
Resim 63. <i>Tilia cordata</i> L.	127
Resim 64. <i>Tilia ulmifolia</i> Scop. ilustrasyonu.	129
Resim 65. "Jupiter and Mercury at Philemon and Baucis", Johann Carl Loth (1632-1698), Kunsthistorisches Museum (Vienna, Austria)	132
Resim 66. <i>Vitis vinifera</i> L.	133
Resim 67. <i>Vitis venifera</i> L. Illustasyonu	135
Resim 68. La Jeunesse de Bacchus, (1825-1905), Private collection	137

1. GİRİŞ VE GENEL BİLGİLER

1.1. Giriş

Mitoloji, Batı dillerine Fransızca (mythologie) veya geç dönem Latince üzerinden geçmesine karşın Yunanca (μυθολογία) kökenlidir ve tam karşılığı "efsane anlatmak"tır. Orjinal anlamı "konuşma, söylev" olan ve zamanla anlam genişlemesine uğrayarak "efsane, öykü" olarak kabul gören Yunanca mithos (μυθος) ve "anlatmak" anlamına genişleyen logos (λογος) "kelime, sebep" terimlerinin birleşiminden oluşmuştur. Günümüzde, belirli bir din, halk veya uygarlığa ait, genellikle din adamı veya ozanlar tarafından kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarılacak varlığını sürdürmüş, insanlık ve evrenin yaratılışının doğasını, yaşanmış veya tasarlanmış olağanüstü olaylar ve kahramanlar yardımıyla açıklamaya yönelik, kökeni belirsiz efsanelerin tümünü adlandırmak amacıyla kullanılmaktadır (Öztürk, 2009).

İlk insanların tabiat ve toplumu yorumlamak amacıyla yarattığı efsanelerin doğruluk ve yararlılığı, tek tanrılı dinlerin (Yahudilik, Hristiyanlık, Müslümanlık) ortaya çıkışı ve yayılışıyla birlikte sorgulanmış, eski kültür ve dine ilişkin pek çok öge gibi yok olmuş ya da yeni dinin kabul edebileceği şekilde değiştirilmiştir. Bununla birlikte Avustralya Aborijinleri, Amerikan Yerlileri, bazı Asya ve Afrika Halkları gibi

toplumlarda geleneksel öykü ve efsaneler, din ve kültürün temel ögesi olarak günümüze dek varlıklarını sürdürebilmeyi başarmışlardır (Öztürk, 2009).

M.Ö. 6. yüzyıldan itibaren **Ksenofanes** (MÖ 560-478) gibi Yunan düşünürler **Homeros** ve **Hesiodos** gibi şairlerin aktardığı öykülerin gerçekliğini ve tanrıların rolünü sorgulamaya başlamış, MÖ 4. yüzyılda Platon (MÖ 427-347), **"Devlet"** adlı eserinde geleneksel efsanelerin yalanlarla dolu olduğundan ideal devlet vatandaşları için tehlikeli olduğunu bildirmiştir. Yunan düşünürler, din ve metafiziği efsaneden akıllıca ayırarak mite karşı gerçeği galip kılmayı başarmışlardır. Yahudi-Hristiyan anlayışının ise çok tanrıcılığa karşın tek tanrı anlayışını getirirken Eski (ve/veya) Yeni Ahit tarafından doğrulanmayan şeylerin gerçekliğini kabul etmedikleri bilinmektedir (Öztürk, 2009). Kez İslamitette de Kuran'da yer almayan unsurların gerçekliği ve kabulü, dün olduğu gibi bu günde pek çok kültür için sorunlu bir süreçtir.

Hristiyanlık ise tek tanrılı inancı, çok tanrılı inanç ve geleneğe sahip toplumlarda yayabilmek için, eski efsane, inanış ve sembolleri, dönüştürerek de olsa kendi içinde yaşatmayı, böylece Avrupa'nın pagan halklarının gönlünü kazanmayı başarmıştır. Rönesans ve aydınlanma çağı Avrupası'nda eski Yunan'a ilgi artmış, 19. yüzyılda Avrupa'da konuşulan pek çok dilin Farsça ve Sanskritçe ile akrabalığı ortaya çıkıp, kayıp köklere merak artınca Hint ve İran efsaneleri de Batılı araştırmacıların ilgi alanına girmiştir. Bu arada Hint, Fars, Yunan ve İskandinav efsaneleri arasındaki benzer motifler, öyküler ortaya çıkmıştır. Karşılaştırmalı mitoloji bu dönemde doğmuş, antropolojinin de yardımıyla çeşitli halklara ait efsaneleri, hatta dinleri birbirleriyle kıyasalayarak bunların başlangıç

noktalarını ve aralarındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Amerikalı mitolojist **Joseph Campbell**'in (1904-1987) "**The Hero With a Thousand Faces**" (Bin Yüzlü Kahraman, 1949) adlı eseri, coğrafi açıdan birbirinden uzak mesafelerde varlığını sürdüren toplum kahramanlarının ölüm motiflerinin benzerliğini ortaya çıkararak, bu disiplinin oluşumuna ön ayak olmuş, ardından bu alanın gelişimine **Max Muller**, **Andrew Lang** ve **James Frazer** önemli katkıda bulunmuşlardır. **Sigmund Freud** (1856-1939) ve **Carl Jung** (1875-1961) ise efsaneleri analitik psikolojinin yardımıyla açıklamaya çalışmışlardır. Belçikalı antropolog **Claude Lévi-Strauss** (1908,-) ise sistemli çalışmalarıyla bu yeni disiplinin iskeletini oluşturmuştur. Özellikle Freud'un rüyaların bilinçaltıyla ilişkili olduğunu iddia etmesi ve Oedipus kompleksi (erkek çocuğun annesine cinsel ilgisi ve babasından kıskanması) teorisi efsanelerin yaratılmasında insan doğasının önemini göstermiştir. Öte yandan otoriteler efsanelerin orijini konusunda ortak bir kanıya varamamışlar, bir kısmı yaşanmış ama unutulmuş eksik hatırlanan tarihin zamanla efsanelere, gerçek insanların ise tanrılara dönüştürüldüğünü, diğer kısmı ise tamamen bilinçaltı ve hayal gücünün ürünü olduğunu ileri sürmüştür. Bu tezlere alternatif olarak antropolog **Paul Radin** ise söylencelerin, bireylerin yiyecek bulma ve varolma korkusunu sömürerek, iktidarlarını sağlama olma niyetinde olan, dini ve siyasi önderler tarafından yaratılıp yaygınlaştırıldığı inancındadır. Karşılaştırmalı mitolojiye paralel olarak gelişen karşılaştırmalı ilahiyat sayesinde, ilkel dinler ile tek tanrılı dinler arasındaki benzerliklerin izlenmesi sonrasında, Tanrı kavramının gelişiminin de sorgulandığı kaydedilmiştir (Öztürk, 2009).

Antik Yunan'da teogonia (tanrıların varoluşu) insanın yaşamı ve yaşamın kendine bakan yüzü olan dünyayı, anlama çabasının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Baktığı her yerde kendinden izler bulan ve doğanın güçlerini insan karakterleriyle tanımlayan eski insan, bu güçler arasındaki anlayamadığı gizemli ilişkileri hiyerarşik bir düzende, ödül ve ceza ekseninde tanımlamıştır. Dünyanın diğer mitoslarında da sık görüldüğü üzere çoğunlukla cezalar bedensel yada zihinsel acı ve bir başka varlığa dönüşüm "Metamorfozis" şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Can, 1994).

Binlerce yıldır dilden dile günümüze ulaşan mitoslardaki metamorfoz hikayelerinin merkezinde bitkiler ve hayvanlar yer almaktadır. Rönesans sonrası yeni cevaplar arayan insanın merak ve gayretinin ürünü olarak ortaya çıkan biyoloji alanındaki gelişmeler sonrasında, keşfedilen yeni türlere verilecek adlara başta yunan ve orta doğu mitleri esin kaynağı olmuşlardır. Linne sonrası bitkilerin binomial adlandırma uygulamalarında, çağdaş batı uygarlığının temellerini oluşturduğu kabul edilen Antik Yunan Uygarlığı ve bu uygarlığın yarattığı en görkemli eser olan mitoslardan sıkça yararlanılmıştır. Güzellikleri, yetistikleri alanlar yada morfolojik karakterleri, yüzlerce bitkinin, mitolojik karakterlerin adlarıyla anılmasına yol açmıştır (Thema Larouse, 1994). Aralarında; *Achillea*, *Adonis*, *Andromeda*, *Anemone*, *Artemisia*, *Asclepios*, *Centaurea*, *Chironia*, *Daphne*, *Helianthus*, *Heracleum*, *Hyacinthus*, *İris*, *Cupressus*, *Narcissus*, *Paeonia*, *Pinus*, *Syringa* ve *Teucrium* gibi daha pek çoklarının yer aldığı "Tanrısal Bitkilerin" dayandığı mitosları bilmek ve paylaşmak, bu hikayelerin başta bilim ve sanat olmak üzere uygarlık tarihine etkilerini kavramak, bitkilerle çalışan tüm araştırmacıların hedefleri arasında yer

almalıdır. Öğrenmeyi, öğretmeyi, hatırlamayı ve paylaşmayı daha keyifli hale getiren mitoslar, bitkilerle ilgilenen herhese insani ve kültürel bir derinlik vadetmektedir. Dün olduğu gibi bugünün inançlarında ve popüler kültüründe de yer alan mitolojik figürlerin bilim, kültür ve sanat üzerinde iz bırakmaya yarın da devam edeceği inancındayız.

1.2. Genel Bilgiler

1.2.1. Taksonomi ve Bitkilerin İsimlendirilmesi

Taksonomi (ταξινόμια) Yunanca taksis, (düzenleme) ve *nomos* (yasa) sözcüklerinden türetilmiştir. Canlıların sınıflandırılması ve bu sınıflandırmada kullanılan kural ve prensipleri belirleyen disiplindir. Sınıflandırma için iki temel araca ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlardan ilki sınıflandıracağınız canlıya vereceğiniz isim ve diğeri de bu canlıların bir biçimde gruplandırılmasıdır. Çevresindeki canlıları tanımlamaya ve kullanmaya çalışan insanoğlu, tarihsel süreç içinde sınıflandırma konusunda farklı yollar izlemiştir. Aşağıda bitki sistematığının tarihsel gelişimine genel bir bakış sunulmuştur. Bitki sistematığı çeşitli devreler geçirerek M.Ö. dördüncü asırdan sonra gelişmiştir. Bu devreleri 4'e ayırarak incelemek mümkündür.

1. Devir: Teofrastus Devri M.Ö. 370-285

(Bitkilerin Habitat Özellikleri Üzerine Kurulan Sistemler)

Bu dönemde izlenen yaklaşımda bitkiler habitat özelliklerine göre ayrılmışlardır. Bu sınıflandırma sisteminin ilk yazılı eserini veren kişi, botaniğin babası olarak kabul edilen ve Aristonun öğrencisi olan **Teofrastus**'dur. "**Historia Plantarum**" adlı eserinde 480 bitkiyi ağaçlar, çalılar, yarı çalılar ve otsu bitkiler olarak 4'e ayırmıştır. Teofrastus'dan

sonra Romalı'lar döneminde, M.S. 64 yılında **Dioskorides**, bitkileri az çok familyalar halinde gruplandırmış, çoğu tıbbi olan 600 bitki türünden bahsetmiştir.

9. Yüzyılda **Ebu Hanife el Dinevari**'nin "**Kitab el-Nebat**" adlı eserinde, bitkilerin tarihi gelişimi ve yapıları incelenmiş ve bazı bitkilerin sınıflandırılması yapılmıştır. 12 ve 13. Yüzyıllarda, Endülüs'de (İspanya) floristik çalışmalar yapılmış ve Endülüs Florası sınıflandırılmıştır. Bu devrede **Abd el-Latif el-Bağdadi**'nin "**Kitab el-İfadat vel İtibar**" adlı eserinde Mısır bitkilerinin sınıflandırılması yapılmıştır.

Bu gelişmelerden sonra, 1470-1670 yılları arasında botanik tarihinde "Herbalistler" olarak bilinen Alman, İngiliz ve İtalyan botanikçileri bitkiler üzerinde tekrar çalışmaya başlamışlar ve bilhassa pratikte kullanılan bir çok bitkileri inceleyerek bunları sınıflandırmaya gayret etmişlerdir.

2. Dönem: Linnaeus Devri 1707-1778

(Sayısal Sınıflandırma Üzerine Kurulan Suni Sistemler)

Bu dönemin özelliği, bitkilerin şekil özellikleri ve doğal akrabalıkları dikkate alınmaksızın, tanımlamada kolaylık sağlayacak özelliklerine göre sınıflandırılmasıdır. Bu dönemin en ünlü botanikçisi **Carl Linnaeus**'tur (1707-1778). Kısaca Linne olarak anılan İsveçre'li bilim adamı, botanik ve zoolojinin babası olup, gelmiş geçmiş en ünlü sistematikçidir. Hayatı boyunca pek çok yer gezen, gören ve inceleyen Linne sayısız eserler vermiştir. En büyük eserlerinden "**Systema Naturae**" (1735) de pek çok bitki, hayvan ve mineralin sınıflandırmasını yapmıştır. "**Genera Plantarum**" adlı eserinde bitki genuslarını ve bunların özelliklerini

vermiştir. "**Species Plantarum**" (1753)'da ise bitki türlerini adlandırmış ve sınıflandırmıştır.

Linne'nin sistematığe katkısı iki yoldan olmuştur. Birincisi; seçtiği karakterleri bitkinin diğer kısımlarına oranla ortam şartlarından daha az etkilenen üreme organlarına dayandırması ve böylece de eşeysel bir sınıflandırma anlayışını geliştirmesidir. İkinci önemli katkısı ise ; **Gaspard Bauhin**'in önerdiği binominal isimlendirmeyi (nomenklatür), (ikili adlandırma) geliştirmesidir.

Bununla beraber bitki sistematığını bilimsel esaslar içerisinde açıklamaya çalışan bilim adamı ise **John Ray** (1628-1705) olmuştur. İngiliz botanikçi Ray, en önemli eseri olan "**Historia Plantarum**"da, doğal sistematığın temelini atmıştır. Ray bitkileri iki gruba ayırmış; Birinci grup, basit yapılı bitkiler olan alg, mantar, karayosunları ve eğrelti otlarını; ikinci grupta ise tohumlu bitkileri derlemiştir. Bunları da monokotiledon ve dikotiledon olarak ikiye ayırmıştır.

Bütün bu çalışmaları daha da ileri götüren ve Modern Botaniğin babası kabul edilen Linne, bitkileri isimlendirmede modern bir metot ortaya koymuştur. Bir bitkinin iki adla (genus ve tür) anılması Linne ile başlar. Bu nedenle Linne'nin adlandırdığı bitkilerin hemen hemen tamamının isimleri bugün de geçerlidir.

Linne sisteminde, bitkileri çiçek morfolojisine, (stamenlerin sayı, durum ve uzunluklarına) göre 24 gruba ayırmıştır. Bunları da dişi organların sayısına göre 58 ordoya ayırmıştır. Örneğin 1. sınıf 1 stamenli bitkileri, 2. sınıf 2 stamenli bitkileri,... 10. sınıf 10 stamenli bitkileri içermektedir.

3. Dönem: Tabii Sınıflandırma Devri, 1859

(Şekil İlişkileri Üzerine Kurulan Sistem)

18. yüzyıl ortalarına doğru tüm kıtalardan Avrupa'nın önemli botanik merkezlerine sayısız bitki gelmekteydi. Bunların çoğu yeni türdü ve sınıflandırılmaları gerekiyordu. Bunlar üzerinde yapılan araştırmalar bitkiler arasında Linne'nin sisteminde olduğundan daha belirgin ve kullanışlı morfolojik benzerlikler olduğunu gösterdi. Bu sırada bitkilerin organografisi ve fonksiyonları hakkındaki bilgiler de oldukça gelişmişti. Bu bilgilerin ışığı altında, bitkilerin doğal şekil ilişkileri tespit edilerek sınıflandırma buna göre yapıldı. Böylece bu dönemde yapılan sınıflandırmalar **"Doğal Sistemler"** olarak kabul edildi. Gelen sayısız yeni türün isimlendirmesi sürecinde, verilecek isimler konusunda, Avrupa kültürünün temeli olduğu düşünülen Antik Yunan Kültürü ve bu kültürün eserleri baş kaynak olarak görüldü. Binomial adlandırmadaki ilk ve özel isim olan cins isimleri konusunda sıkça başvurulmuş kaynakların başında mitoloji gelmekteyken, ikinci ve niteleyici özelliği olan isim ise bazen bir kişi adı iken, bazen morfolojik bir özellik, bazen de bitkinin habitatu olabilmekteydi.

İtalyan **Andrea Caesalpina** (1519-1603), ilk gerçek bitki sistematikçisi olarak kabul edilmektedir. **"De Plantis"** adlı eserinde 1520 adet bitkide, otsu veya odunsu oluşları, ovaryumlarının alt ve üst durumlu oluşu, meyvanın lokulus sayısı, hücre özsuyunun sütlü oluşu ya da olmayışı gibi bir takım yapısal karakterleri seçmiştir. Ayrıca araştırmacı *Fagales*, *Leguminaceae*, *Umbelliferae*, *Cruciferae*, *Compositae* ve *Boraginaceae* gibi doğal grupları da tanımlayabilmiştir.

Doğal sınıflandırma sistemlerine en büyük katkıları olanlar Fransız De Jussieu'lerdir. Dört kişilik botanikçi Jussieu ailesinden olan özellikle sonuncusu **Antoine Laurent de Jussieu**, bitkileri Akotiledon, Dikotiledon ve Monokotiledon olarak üç gruba, bunları da Apetalae, Petalae, Monopetalae ve Diclinae olarak alt gruplara ayırmıştır. 1789'da yayınlanan "**Genera Plantarum**" adlı eserinde bitkiler 15 sınıf ve 100 ordoya ayrılmıştır. Bu ordoların çoğu bugün familya olarak modern sistematik kitaplarında kullanılmaktadır.

Jussieu'lardan sonra sınıflandırmada Candolle'ler dönemi başlamıştır. Baba **Agustin Pyramus de Candolle** (1778-1841) tarafından başlatılan bu dönemde yapılan sınıflandırma, Jussieu'lerin sisteminin daha ayrıntılı işlenmiş bir biçimidir. 1827 yılında yayınlanmaya başlayan "**Prodromus Systematis Naturalis Regni Vegetabilis**" adlı eserde o güne kadar bilinen tüm bitkilerin sınıflandırma ve deskripsiyonları yapılmıştır. 17 ciltlik bu büyük eserin ilk 7 cildi bizzat kendisi tarafından, 10 cildi ise oğlu **Alphonse de Candolle** tarafından hazırlanmıştır. Bu eserde çiçekli bitkiler 161 familyaya ayrılmış olup bunların hemen tümü bugün kullanılmaktadır.

Avusturalya'lı **Endlicher** (1805-1849), bitkileri Tallophyta (Algler, Funguslar ve Likenler) ve Cormophyta (Karayosunları, Eğreltiler ve Tohumlu Bitkiler) olarak iki Kingdom'a ayırmış. "**Genera Plantarum**" adlı eserinde ise 6835 genusu sınıflandırmıştır.

Fransız Brongniart (1770-1847), tohumlu bitkileri Phanerogamae, tohumlulara Cryptogamae adını verdi ve sistemini buna göre yapmıştır. Daha sonraları İngiliz **John Lindley** (1779-1865) ise kendisinden önceki sistematikçilerden daha ileride bir sistem geliştirmiştir. Doğal akrabalıkları

en iyi biçimde yansıtan bu sistem İngiltere ve Amerika'da geniş ölçüde kabul edilmiştir.

Bu dönemin en önemli sistemi kuşkusuz Bentham-Hooker sistemidir. İngiliz **George Bentham** (1800-1884) ve **Joseph D. Hooker** (1817-1911) üç ciltlik "**Genera Plantarum**" adlı eserde o güne kadar bilinen tüm tohumlu bitki türlerini kendilerine özgü bir sistem içinde sınıflandırdılar. Genusların tüm özelliklerini kapsayan bu sistem, De Candolle'nin sistemine az çok benzemekte ise de, bir çok yönüyle farklıdır. Eserde adı geçen tüm genus ve bunların önemli türleri, araştırmacılar tarafından bizzat görülmüş ve dikkatle incelenmiştir. Büyük genuslar "Subgenus ve Seksiyonlara" ayrılmıştır. Hatta bunlar da serilere ve specieslere kadar ayrılmıştır. Darwin teorisinin ortaya çıkışıyla bu dönem kendiliğinden kapanmıştır.

4. Dönem: Filogeni Üzerine Kurulan Sistemler:

Bu dönem **Darwin**'in "**Türlerin Kökeni**" adlı eserini yayınlamasıyla başlamıştır denilebilir. Bu eserin yayınlanmasından sonra (1859) sistematikçiler büyük oranda evrim teorisinin etkisinde kalmışlar ve artık türler arasındaki akrabalık derecelerine dayanan sınıflandırmalar yapma yoluna gitmişlerdir.

Bu dönemin ilk önemli taksonomisti Alman **August W. Eichler** (1839-1887) dir. Eichler, sistemini bitkiler arasındaki genetik ilişkiler üzerine kurmuştur. Bitkiler önce iki Subkingdom'a ayırdı: Cryptogamae ve Phanerogamae. Kriptogamları 3 Divisioya ayırdı: Tallophytes, Bryophytes ve Pteridophytes. Tallofitleri Algler ve Funguslar olarak iki gruba ayırdı. Bryofitleri 2 Classise (Musci ve Hepaticae) ayırdı.

Phanerogamae'yi Gymnospermae ve Angiospermae olarak ikiye bunları da Monocotyleae ve Dicotyleae olarak ikiye ayırdı.

Bugün yeryüzünde sınıflandırma sistemi en çok kullanılan taksonomist Alman **Adolph Engler** (1844-1930) dir. Esas olarak Eichlerin sistemini benimsemiş olmasına ragmen, daha detaylı ve nomenklatür kuralları bakımından daha sağlam bir sistem kurmuştur. Engler kurduğu sistemi, **Prantl**'la birlikte yayınladığı, 20 ciltlik **“Die Natürlichen Pflanzen Familien”** (1887-1899) adlı eserde tanıttı. Eserin tüm dünya sistematikçilerince kabulünde en büyük rolü, tüm yeryüzü bitkilerini içermesi oynamıştır. Ayrıca, alglerden tohumlu bitkilere kadar bütün bitkiler için tayin anahtarları da vermiştir.

1.2.2. Yunan Mitolojisi

Günümüzde genellikle Hesiodos'un ki temel alınsa da, tarih boyunca birbirinden çok farklı Yunan theogonileri olduğu bilinmektedir. Hesiodos'a göre ilk önce Kaos vardı. Daha sonra sırayla Gaia, Tartaros, Eros, Erebus, Pontus, Ourea, Kronos, Niks, ve Ether oluşmuşken, Homeros'a göre Okeanos ve Tetis tüm tanrıların çıkış noktalarıydı. Orfik şiir Niks'i ilk yaparken, Alkman'ın ise , Tetis'i ilk tanrıça yaptığı kayıtlıdır. Bunların dışında, Yunan filozof ve düşünürleri de kendi primordiyal tanrılarıyla, kendi theogonilerini oluşturmuşlardır.

Genel olarak Yunan mitolojisi Yakın Doğu ve birçok Avrupa mitolojileriyle karşılıklı etkileşim içindedir. Yunan Tanrıları'nın herbiri Romalı'lar tarafından kabul görmüş ve farklı isimlerle kullanılmıştır. Roma mitolojisi nerdeyse tamamen Yunan mitolojisini temel almıştır. Bu nedenle çoğunlukla Greko-Roman Mitolojisi olarak da anılmaktadır. Yunan

mitolojisindeki efsanelerde çoğu eski Yunan Tanrıları insan şeklindedir. Yunan Tanrıları'nın yaratılış hikâyelerinde, **Şema 1.**'de de ayrıntılı şekilde görüldüğü gibi, seçilmiş 12 tanrı (ki bu 12 tanrı, 5 kadın ve 7 erkekten oluşur) Olimpos Dağı'nda otururlar. Her şey olimpos'lu tanrılarla titanlar arasındaki savaşlarla başlar ve Olimpos'luların zaferiyle son bulur. Savaştan sonra titanlar cezalandırılır. Gaia, Kaos, Foebe ve Kronos gibi Titanlar Tartarus a gönderilir. Olimpos Tanrıları tarafından, yerküreyi taşımak ile cezalandırılan Atlas gibi, Tartarus'ta sonsuza kadar süren bir cezaya çarptırılırlar. Bununla birlikte titanlardan Olimpos'luların yanına geçen titan tanrıları da vardır. Prometeus gibi, Yunan Tanrıları dünyayı Olimpos Dağı'nındaki bulutların üstünden idare ederler. Toplamda 12 tanrı bulunur. Bu 12 sayısı hiç bozulmaz, bir tanrı eklenirse bir başkası bu listeden çıkar. Şimşeklerin efendisi Zeus nice savaşlar vererek yönetimi babası Kronos ve onun yordakçları titanların elinden almış, 3 erkek kardeşiyle dünyayı bölüşmüştür. Çekilen kuraya göre gökyüzü Zeus'a, denizler Poseidon'a, yeraltı ise Hades'e düşer. Herkes görev dağılımından sonra Olimpos'a çıkar ve dünyayı yönetmeye başlarlar (<http://tr.wikipedia.org...>). Primordial tanrıların temsil ettiği kavramlar ise ilkel insanın varoluş sorunuyla başa çıkma gayretini tüm yaratıcılığı ile ortaya koymaktadır.

Kaos (Chaos) (Hiçlik),

Fanes (Phanes) (Görünürlük),

Eros (Aşk),

Fusis (Phusis)(Doğa),

Tesis (Yaratma),

Erebus (Karanlık),

Eter (Aether) (Işık),

Talassa (Thalassa) (Deniz),

Hemera (Gün),

Niks (Nyx) (Gece),

Ananke (Anankhe)(Zorunluluk),

Kronos (Chronos) (Zaman),

Gaya (Gaia) Dünya,

Kurea (Qurea) (Dağlar),

Nesoi (Adalar),

Uranus (Cennet),

Tetis (Tehys) (Taze Su),

Oseanus (Oceanus) (Okyanus),

Hydros (Su),

Pontos (Deniz suyu) ve

Tartarus (Cehennem Çukuru)

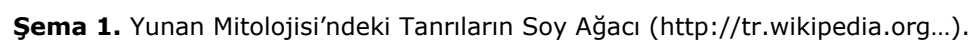
İlk tanrıların temsil ettikleri karakterlerle antik insana, hiçlikten varlığa geçiş için ihtiyaç duyulabileceğini düşündüğü özellikler sunulmaktadır. İlk tanrılar ve ardından gelenlerin ilişkilerine ve eylemlerine günümüz inançlarından çok daha uzun süre inanılmıştır (<http://tr.wikipedia.org...>).

1.2.3. Mitolojinin Bitki İsimlendirmesindeki Yeri

Bitkilerin binomial isimlendirmesinde mitolojik öğelerin kullanımı; ilk ve özel bir isim olan cins adı şeklinde olabildiği gibi, ikinci ve niteleyici ad şeklinde de olabilmektedir. Bu çalışmamızda cins adı mitolojiden kaynaklanan bitki taksonlarına yer verilecektir. Bitkilerin isimlendirilmesinde mitolojik karakterler birden çok yolla kullanılmışlardır.

1.2.3.1. Metamorfoze Bitkiler

Metamorfoz tanrısal kudretin en belirgin tezahürleri arasında yer almakta ve bir nesne ya da canlının şeklini değiştirme erkinin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Çoğunlukla tanrısal bir lütuf yada ceza nedeniyle meydana gelen metamorfoz mitosları bitki ve hayvanların isimlendirmelerinde sıkça kullanılan kaynaklar olmuşlardır. Bu tip mitoslarda bitki kugunan tam da merkezinde yer almaktadır (Örn: Apollon'dan kaçan Daphne'nin yakarışı ile Gaia'nın Daphne'yi ağaca dönüştürmesi) (Apuleius, 2006). Örnekte sözü edilen ağaç bu coğrafyada tarih boyunca defne adı ve hikayesiyle bilinen ağaçtır. Linneaus binomial adlandırma sırasında mitosa dayanan bu yerel adı kullanmıştır (Schwab, 2004, Öztürk, 2009, Can, 1994).

1.2.3.2. Mitolojik Olayda Geçen Bitkiler

Mitolojik hikayenin ana karakteri olmamakla beraber, mitosun kurgusunda yer alan bitkilerin yunanca yerel adları, binomial isimlendirmede kullanılmışlardır (Örn: Serberus'un salyasının damladığı yerden çıkan bitki yunanca zehirli bitki anlamına gelen Akoniton kelimesiyle mitosda geçmektedir. Ötör bu veriyi isimlendirmede türkçede it boğan yada kurtboğan adıyla bilinen zehirli *Aconitum* sp. bitkisine isim verirken kullanmıştır (Schwab, 2004).

1.2.3.3. Otörün Tercihi ile İsimlendirilen Bitkiler.

Bu grupta yer alan örnekler herhangi bir mitosla tematik bir ilişkisi olmamasına rağmen, isimlendirme yapan otörün mitolojiye duyduğu kişisel ilgi nedeniyle, bir mitolojik karakterin adıyla anılan bitkilerdir (Örn: Herakles, Asklepios v.b. mitolojik karakterler *Heracleum* sp. ve *Asclepias* sp. gibi cinslerin isimlendirmesinde kullanılmıştır). İsimlendirmeyi yapan otör bitkinin bulunduğu lokalitenin mitolojideki adını yada lokalitenin niteliklerini de isimlendirmede kullanabilmektedir (Örn: *Colchicum* sp. ye isim veren Colchis günümüzdeki Gürcistan topraklarında, antik dönemde kurulmuş bir krallığın adıdır) (Robert, 1963).

1.2.4. Tıbbi Bitkiler

Yukarıdaki örneklerin de içinde yer aldığı ve cins adlarını mitolojiden alan bitkilerin listesi Tablo 1.'de sunulmuştur. 100 kadar cinsin tanımlanmasında kullanılan bu bitkilerin çoğu tıbbi amaçlı kullanılmamaktadır. Tezimizin başlığına sadakat ve kısıtlı zaman nedeniyle, tıbbi potansiyeli hakkında yeterli ve güvenilir bilimsel veri

bulunan, 20 farklı cins tıbbi bitkiye çalışmamızda yer verilmiştir (Robert, 1963).

Tarih boyunca bitkiler besin arayışının doğal bir sonucu olarak, deneme yanılma ve öğrenme yoluyla, insanlar tarafından kullanılagelmişlerdir. Zaman içinde bazıları gıda, bazıları eşya, bazıları ise tedavi aracı olarak yerel kültürlerde yerlerini almışlardır. Pek çok farklı tedavi disiplininin merkezinde tıbbi bitkiler yer almaktadır. Yüzyıllar içinde sayıca artan tıbbi bitkilerin, özellikle Rönesans sonrasında tüm diğer disiplinlerde olduğu gibi nedensellikleri sorgulanmış, bu sürecin ardından Linne tarafından, bu gün de aynen kullanılan binomial isimlendirmeleri yapılmaya başlanmıştır. İlk tanımlanan bitkiler öncelikle gıda ve tıbbi amaçlı kullanımı bilinenler olmuştur. 18. yy'da kimya alanındaki gelişmeler sonrasında, bitkinin biyolojik etkisinden sorumlu ve tedavi değeri olan kimyasal bileşikler saflaştırılarak yapıları tanımlanmıştır. 20. yy'ın başlarında güvenli ve etkin bir tedavi için tıbbi bitkilerin stabilize ve standardize olması gereğini ortaya koyan **Henry Leclerc** sonrasında **"Fitoterapi"** olarak adlandırılan, doğru tanımlanmış tıbbi bitkilerden elde edilen standardize ekstraktların, modern farmasötik biçimlerde hazırlanması ve uygulanması dönemi başlamıştır. Tıbbi bitkilere ait tüm standartların yer aldığı ulusal ve çok uluslu farmakopeler, uluslararası kuruluşların yayınladığı monograflar ve bilimsel kişi ve kurumların yayınladıkları monograflar, kitaplar ve derlemeler günümüzün bu alandaki ana kaynaklarını oluşturmaktadır.

Her bitki içerdiği primer ve sekonder metabolitleri nedeniyle bir biyolojik aktiviteye neden olabilmektedir. Ancak bu temel özellik o taksonun tıbbi bitki olarak tanımlanmasına yetmemektedir. 1979'da WHO

tarafından yapılan bir araştırmaya göre farmakopelerde kayıtlı olan, 5 farklı ülkede tedavi amaçlı kullanılan ve ticareti yapılan bitkilerin sayısı 1.900 olarak saptanmıştır. WHO'nun başka bir çalışmasına göre 91 ülkenin farmakopelerinden ve bazı yayınlardan elde edilen verilere göre dünyada tıbbi amaçlı kullanılan bitki sayısı 20.000 olarak belirtilmiştir. Aynı çalışmada Türkiye için kayıt 140 adet olarak, yalnızca 1948 ve 1974 farmakopelerinde kayıtlı bitkiler dikkate alınarak verilmiştir. Oysa bu rakamın gerçekte 500 kadar olduğu bilinmektedir. Buna göre dünya ölçekli bilimsel bir tahmin yapılacak olursa, 100.000 kadar tıbbi amaçlı kullanılan bitki olabileceği düşünülebilir. Ancak hakkında yeterli araştırma yapılmış ve tedavide rasyonel kullanıma dair bilgi bulunan tıbbi bitki sayısı bu gün yüzlerle ifade edilmektedir. Bu konuda en çok başvurulacak kaynaklar arasında WHO Monografları, ESCOP Monografları, EMEA Monografları, Alman E-Komisyonu Monografları, Avrupa Farmakopesi, Alman Farmakopesi ve diğer ulusal farmakopeler gelmektedir. Bitkilerin saf veya işleminden geçirilmiş olarak tıbbi amaçlı kullanımının en yaygın olduğu ülkeler Çin ve Hindistan'dır. İçerik açısından en çok bitkisel droğa yer veren ulusal farmakopeler de aynı nedenle Çin ve Hindistan Farmakopeleridir (Baytop, 1999; Wichtl, 2004).

Adını mitolojiden alan ve aşağıda listesini sunduğumuz, 100 kadar cinsin altında binlerce takson bulunmaktadır. Ancak aynı cinsin altında yer alan bu taksonlardan bir yada birkaç tanesi tıbbi bitki olarak tanımlanabilmektedir. Bu çalışma kapsamında yukarıda adı geçen ana bilgi kaynaklarında bulunan ve listemizdeki mitolojik kökenli cinslerin altında yer alan 20 tıbbi bitki taksonu hakkında bilgiler derlenmiştir.

2. METOD

Bu çalışmada literatür ve lüğat taramaları sonrasında cins adlarını mitolojik bir ilişki ile almış bitkilerin listesi hazırlanmıştır. Sonuçlar kısmının girişinde sunulan bitki listesinde yer alan cinsler araştırılarak, monograf düzeyinde bilgi desteğı ile tıbbi değere sahip olduğı tespit edilenler belirlenmiştir.

Tıbbi kullanı konusunda değere sahip taksonlar hakkında bilimsel ve mitolojik veriler değeri kaynaklardan derlenmiştir. Hakkında bilgi derlenen taksonlardan İZEF Herbaryumu'nda bulunan örnekler, morfolojik olarak incelenmiş ve tezde yer verilen bitkilerin morfolojik özellikleri, somut örnekler üzerinden gözlenmiştir. Derleme alışması olarak planlanan bu tez çalışmasında disiplinler arası ilişkilere katkı sağlayabilmek için mitolojik bitkiler konusunda üretilmiş sanat eserleri de taranmış, sanat tarihi açısından değeri, farklı dönem ve tarzlarda ortaya konan eserler irdelenmiştir. Elde edilen eser görüntülerinden birer tanesine metin içinde yer verilmiştir.

3. SONUÇ

Bitki cins adları ve epitetlerinin yer aldığı lugatlarda yer verilen isimlerin, mitoloji kaynaklarıyla eşzamanlı taranması sonrasında, aşağıdaki liste hazırlanmıştır. Taradığımız kaynaklar arasında sınırlı sayıda mitoloji ile ilişkili bitkiye yer verilmiş olmakla beraber, aşağıda sunulana benzer uzunluk ve ayrıntıda bir listeye rastlanmamıştır. Liste sonundaki sütunda bitkinin tıbbi olarak değerli olup olmadığı belirtilmiştir. Literatür zenginliği ve sınırlı zaman gibi değişkenler yüzünden **Tablo 1.**'de tıbbi özellikleri sunulan bitkilerden sadece 20 tanesi hakkında ayrıntılı veri derlenebilmiştir. Bunlar sırasıyla *Achillea* sp., *Adonis* sp., *Allium sativum* L., *Artemissia* sp., *Centaurim* sp., *Colchicum autumnale* L., *Foeniculum vulgare* Mill., *Helianthus annus* L., *Iris* sp., *Laurus nobilis* L., *Melissa* sp., *Mentha* sp., *Morus nigra* L., *Myrthus communis* L., *Pinus* sp., *Populus* sp., *Prunus dulcis* (Mill.) D.A.Webb., *Salix* sp., *Tilia* sp. ve *Vitis vinifera* L.'dir. Adı geçen bitkiler hakkında sinonimler, botanik tanımlama, yayılış, tıbbi droglar, kimyasal içerik, entnofarmasötik botanik kullanım, tıbbi etkiler, posoloji, yan etkiler, etkileşimler, uyarılar, toksisite ve mitos başlıkları altında bilgiler derlenmiştir. Kaynak taramaları süresince benzer bakış açısıyla yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlanmamış olması, neden böyle bir çalışmayı tercih ettiğimizin en güzel göstergesi olmuştur. Aşağıda yer alan bitkiler tablodaki gibi alfabetik olarak sunulmuşlardır.

	Bitki Adı (Latince)	Familiya	Bitki Adı (Türkçe)	Adı Bitki (Yunanca)	Mitos	Tıbbi
1	Achanthus sp.	Acanthaceae	-	Akanthos (Diken)	Acantha, Kallimakhos Korint Sütun Başı	
2	Achillea sp.	Asteraceae	Civan perçemi,		Truvalı Helen	+
3	Aconitum sp.	Ranunculaceae	Kurtboğan	Akoniton (Zehirli Bitki)	Kerberosun salyası, Medea'nın zehiri	+
4	Adonis vernalis	Ranunculaceae	Keklik gözü		Adonis ile Afrodit, Smyrna	+
5	Aerides sp.	Orchidaceae	-	Aerides	Havanın çocukları	
6	Agave sp.	Amaryllidaceae	-	Agavos	Cadmus'un Kızkardeşi	
7	Allium sativum	Liliaceae	Sarımsak		Aeskilepios'un ölümü	+
8	Althea sp.	Malvaceae	Hatmi	Altheo (lyileştiren)	Althaea	+
9	Amaryllis sp.	Amarillidaceae		Amarullis	Çoban kız	
10	Amasonia sp.	Verbenaceae			Amazonlar	
11	Anacampseros sp.	Portulacaeae		Anakampto	Eros	
12	Andromeda sp.	Ericaceae		Andromédē	Perseus ve Andromeda	
13	Arethusa sp.	Orchidaceae			Alpheus ve Arethusa	
14	Artemisia sp.	Asteraceae	Pelin otu		Artemis Genel	+
15	Arundo donax					
16	Asclepias sp.	Asclepiadaceae		Asklepios	Aesculapius	
17	Asphodelos sp.		Çiriş otu		Hades'in Çayıtları	
18	Atalanta sp.	Rutaceae			Hippomenes	
19	Baccharis sp.	Asteraceae			Bacchus	
20	Calypso sp.	Orchidaceae		Kalypto	Kalipso ve Odysseus	
21	Centaurea s.p	Asteraceae	Peygamber çiçeği		Sentaurılar	+
22	Centaurea	Asteraceae			Sentaurılar	+
23	Chironia sp.	Gentianaceae		Chiron	Kiron	
24	Circaea sp.	Onagraceae		Circe	Sirce	
25	Colchicum autumnale	Liliaceae	Çiğdem		Zeus ve Hera Gerdek Colchis	+
26	Comiphora myrrha	Burseraceae	Mürrisafi		Adonis'in Annesi	+
27	Cornus mas		Kızılçik		Atena ve Teiresias	+
28	Crocus sativus		Safran		Krokos	+
29	Cupressus sempervirens	Pinaceae	Servi	Kuo (üretmek) parisos (eşit)	Kiparisos	+
30	Cyclamen sp.	Primulaceae		Klymenē		
31	Cydonia oblonga	Rosaceae	Ayva		Akontios ve Kydippe	+
32	Cypripedium	Orchidaceae		Kypris (Venüs) podion (terlik)	Kıbrıs	
33	Daphnea sp.	Thymelaeaceae	Defne		Daphne, Leukippos, Apollon	
34	Dianella sp.	Liliaceae			Diana Genel	
35	Dionea sp.	Droceraceae			Venüs	
36	Dryas sp.	Rosaceae			Dryades	
37	Ficus carica		İncir			+
38	Foeniculum vul.		Rezene		Marata, Maraton	+
39	Fraxinus ornus	Oleaceae	Dişbudak	Melia	Nymphae Melişai, Dione	
40	Galanthus sp.	Amaryllidaceae	Kardelen	Galanthis	Heraklesin doğumu	+
41	Gentiana sp.	Gentianaceae			Gentius	+
42	Hebe sp.	Scrophulariaceae			Hebe	
43	Helenium sp.	Asteraceae			Helen ve Truva savaşı	
44	Helianthus annus	Asteraceae	Ayçiçeği		Heliades Klytia ve Lukothoe	+
45	Heliotropium sp.	Boraginaceae			Nymphae, Clytie	+
46	Heracleum sp.	Apiaceae		Hercules	Herakles Genel	+
47	Hesperis sp.	Cruciferae		Hesperos (Akşam Yıldızı)	Hesperos	
48	Hordeum sativum	Poaceae	Arpa		Eleusis, İakkhos Demeter Genel	+
49	Hyacinthus sp.	Liliaceae	Sümbül		Hyakinthos, Apollon ve Zefirus	
50	İnula helenium	Asteraceae	Andız kökü		Helen ve Truva savaşı	+
51	İris sp.	Iridaceae	Süsen	Iris	Gökkuşağı, Tanrıların ulaşı, Cennetin Gözü	+
52	Juglans regia	Juglandaceae	Ceviz		Karya	+
53	Laurus nobilis	Lauraceae	Defne		Daphne, Leukippos, Apollon	+
54	Leucothoe sp.	Ericaceae			Andromeda	
55	Lilium candidum	Liliaceae	Zambak	leirion		
56	Lycaste sp.	Orchidaceae			Sicilyalı güzel kız	
57	Lycoris sp.	Amaryllidaceae			Güzel kadın miti	

	Bitki Adı (Latince)	Familiya	Bitki Adı (Türkçe)	Adı Bitki (Yunanca)	Mitos	Tıbbi
58	<i>Malus communis</i>	Rosaceae	Elma		Melos Atalante ve Hippomenes Hera, Herakles ve Hesperisler Eris, Tanrıçalar ve Paris	+
59	<i>Melissa sp.</i>	Labiatae	Oğulotu	Melisa (arı)	Nymphaea, Zeusun Hemşiresi	+
60	<i>Mentha sp.</i>	Labiatae	Nane		Hades ve Persephone Minthe	+
61	<i>Morus nigra</i>	Moraceae	Karadut		Thisbe ve Pyramos	+
62	<i>Myrica sp.</i>	Myricaceae		Myrica	Venüs'ün diğer adı	
63	<i>Myrtus communis</i>	Myrtaceae	Mersin	Myron	Smyrna	+
64	<i>Narcissus sp.</i>	Amaryllidaceae	Nergis	Nercissus	Eko ile Narkissos	
65	<i>Nerine sp.</i>	Amaryllidaceae			Nerine	
66	<i>Nymphaea sp.</i>	Nymphaeaceae	Nilüfer	Nymphae	Nymphalar Genel	
67	<i>Olea europea</i>	Oleaceae	Zeytin			+
68	<i>Origanum majorana</i>	Lamiaceae	Kekik		Afroditin sembolü	+
69	<i>Paeonia sp.</i>	Ranunculaceae	Şakayık	Paian	Apollon'un soyadı	+
70	<i>Papaver somniferum</i>	Papaveraceae	Haşhaş		Demeter ve Mekon	+
71	<i>Paphinia sp.</i>	Orchidaceae		Paphinia	Venüs'ün soyadı	
72	<i>Petrocelinum crispum</i>		Maydanoz		Akhemoros'un Kanı	+
73	<i>Philadelphus sp.</i>	Saxifragaceae			Kral Ptolemy	
74	<i>Phaseolus vulgaris</i>	Leguminosae	Fasülye		Demeter ve Poseidon	
75	<i>Phoenix sp.</i>	Palmae			Küllerinden doğan mitolojik mısır kuşu	
76	<i>Pieris sp.</i>	Ericaceae		Pieris	Musa'ların babası	
77	<i>Pinus sp.</i>	Pinaceae	Çam		Boreas ve Pitys Agdistis ve Attis Dionisus	+
78	<i>Platanus sp.</i>	Platanaceae	Çınar		Philemon ile Baucis Europea ve Zeus	
79	<i>Pleione sp.</i>	Orchidaceae		Pleione	Atlasın karısı	
80	<i>Populus sp.</i>	Salicaceae	Kavak		Hesperisler	
81	<i>Posidonia oceanica</i>	Posidoniaceae	Yosun		Poseidon	+
82	<i>Protea sp.</i>	Proteaceae		Proteus	Deniz tanrısı	
83	<i>Prunus dulciss</i>	Rosaceae	Badem	Amugdalae	Agdistis, Attis, Phyllis ve Demephon	+
84	<i>Punica granatum</i>	Punicaceae	Nar			+
85	<i>Quercus sp.</i>	Fagaceae	Meşe		Philemon ile Baucis Hamadryades	+
86	<i>Rosa canina</i>	Rosaceae	Kuşburnu			+
87	<i>Rosa damascena</i>	Rosaceae	Gül		Chloris ve orman perisi	+
88	<i>Rubus fruticosus</i>	Rosaceae	Ahududu		Polyeidos (Üç renkli İnek)	+
89	<i>Salix sp.</i>	Salicaceae	Söğüt		Hera, Herakles ve Hesperisler	+
90	<i>Serapias sp.</i>	Orchidaceae			Serapias	
91	<i>Specularia sp.</i>	Campanulaceae		Speculum veneri	Venüs	
92	<i>Syringa sp.</i>	Oleaceae	Leylak	Syrinx, Farsca güzel		
93	<i>Teucrium sp.</i>	Lamiaceae			Truva Kralının oğlu Teucer, Teucros	+
94	<i>Thymus sp.</i>	Lamiaceae	Kekik		Truvalı Helen'in Gözyaşları	+
95	<i>Tilia sp.</i>	Tiliaceae	İhlamur		Philemon ile Baucis	+
96	<i>Triticum sp.</i>	Poaceae	Buğday		Triptolemos ve Metaneira Demeter Genel	+
97	<i>Ulmus sp.</i>	Ulmaceae	Karağaç		Hera, Herakles ve Hesperisler	
98	<i>Viola sp.</i>	Violaceae	Menekşe		Clytia	+
99	<i>Vitis vinifera</i>	Vitaceae	Üzüm		Ariadne, Dionisos Genel, Ganymedes	+
100	<i>Zenobia sp.</i>	Ericaceae			Palmyra kralı Odenanthus'un karısı	
101	<i>Ziziphus zizyphus</i>	Ramnaceae	Hünnap		Lotis	+

Tablo 1. İsimlendirmelerinde Greko-Romen Mitolojisi'nden esinlenen bitki cinsleri.

3.1. *Achillea* sp. (Civanperçemi)

Resim 1. *Achillea millefolium* L.

3.1.1. Sinonimleri

3.1.2. Familya

Asteracea (Compositae) (Davis, 1975)

3.1.3. Türkçe Adı

Achillea taksonları için kullanılan genel adlar arasında: Civanperçemi, Yavşan, Akbaşlı, Ak Yavşan, Barsama Otu, Marsama Otu, Marsıma, Marsımana, Merseme, Baytaran, Baytıran, Paytaran, Binbiryaprak Otu, Buyucan, Kabe Süpürgesi, Kandil Çiçeği, yer almaktadır (Baytop, 1997). Denizli ve Uşak yöresinde ise Ayvadana adıyla bilindiği kayıtlıdır (Tuzlacı, 2006).

3.1.4. İngilizce Adı

Yarroway, Milfoil, Sweet Maudlin, Sneezewort (Plowden, 1968), Bloodwort, Devil's Nettle, Milfoil, Nose Bleed, Old Men's Pepper, Thousand Weed, , Noble Yarrow, Sanguinary, Soldier's Woundwort (PDR, 2004; FFD, 2007).

3.1.5. Doğal Yayılışı

Achillea taksonları doğal olarak Avrupa'da, Kuzey Asya'da ve Kuzey Amerika'da yetişmektedir (Wichtl, 2004). Avrupa'da ise yaygın olarak Alp'lerin güney yamaçlarında yetiştikleri de kayıtlıdır (PDR, 2004; FFD 2007).

Achillea cinsi ülkemizde 48 taksonla temsil edilmektedir. *A. millefolium* Samsun, Sinop, Ordu, Ağrı, Kars, Sivas, Erzincan, Bitlis, Tunceli, Erzurum, Ağrı, Siirt, Hakkari, Bitlis, Amasya, Kırklareli, Tekirdağ, İstanbul ve Bursa illerinde doğal yayılım göstermektedir (Davis, 1975).

3.1.6. Botanik Özellikler

Resim 2.'de görüldüğü üzere, *Achillea millefolium*, 0.1 le 1.5 m yüksekliğe sahip olabilen, güçlü horizontal rizomları olan bir bitkidir. Gövdesi basit, dik ve tüylüdür (PDR, 2004; FFD 2007). Yaprakları, yumurta biçiminde ve mızraksı, çoklu pinnat yaprak özelliklerine sahiptir. Küçük çiçek başları, yaklaşık 5'erli beyaz veya pembe ligulat çiçekçikler ve birkaç sarı tubulat çiçekçiklerden oluşmuş, şemsiye şeklinde görülen demetlerde toplanmıştır (Wichtl, 2004).

Resim 2. *Achillea millefolium* L. ilustrasyonu

3.1.7. Kayıtlı Olduğu Farmakopeler ve Monograflar

Alman Farmakopesi

İsviçre Farmakopesi

Avrupa Farmakopesi

Macar Farmakopesi

Avusturya Farmakopesi

Martindale

Çek Farmakopesi

Romen Farmakopesi

Fransız Farmakopesi

USP

Hint Ayurvedik Farmakope

PDR (Nevall, 1996).

İngiliz Farmakopesi

E-Komisyonu Monografları

İngiliz Bitki Farmakopesi

3.1.8. Kimyasal İçeriği

Achillea millefolium'un, amino asitler (alanin, aspartik asit, glutamik asit, histidin, leukrin, lizin, prolin, valin), yağ asitleri (linoleik, myristik, oleik, palmitik, steraik), askorbik asit, kafeik asit, folik asit, salisilik asit ve süksinik asit içerdği kayıtlıdır (Nevall, 1996). % 0.2-1.0 oranında uçucu yağ içerdği, Avrupa Farmakopesi'ne göre taşıdığı uçucu yağın % 0.2 den az olmaması ve en az % 0.02 proazulen içermesinin istendiği kayıtlıdır. Genel olarak % 6-19 azulen içermelerine rağmen, *A. pannonica*, *A. distans*, *A. roseo-alba* ve nadiren de *A. collina*, *A. millefolium*, *A. asplenifolia*, *A. setacea* gibi türlerin azulen içermediği kayıtlıdır. *Achillea millefolium*'dan elde edilen uçucu yağınların % 80 e kadar monoterpenlerden oluşan içeriklerinin yanı sıra, 1,8 sineol, sabinen, kafur, linalool, askaridol veya germakren-D, α -karyofillen, α -bisabolol ve spatulenol gibi seskiterpen bileşikleri içerebildiği, yine karakteristik bileşikler arasında α -pinen ve β -pinen, borneol, bornil asetat, kamfen, terpinen-4-ol, izoartemisyaketon ve karyofillen epoksit gibi yaklaşık 100 kadar bileşik tanımlandığı belirtilmektedir. Uçucu yağ ترکیبی ile ilgili olarak 8 farklı kemotaksonomik grubun incelendiği bildirilmiştir (Wichtl, 2004).

3.1.9. Etnofarmasötikbotanik Kullanılışı

Dahilen infüzyon halinde idrar arttırıcı, iştah açıcı, gaz giderici, adet söktürücü etkilere sahip olduğu bildirilmiştir (Baytop, 1999). Ayrıca halk arasında ishale ve karın ağrısına karşı kullanımı kayıtlıdır. Yara iyi edici ve hemoroit ağrılarını dindirici olarak, taze yaprağın sıkılması ile elde edilen

usarenin, bir tlbent ile yaranın üzerine konulup günde 2-3 kez değiştirilerek kullanılabildiği kayıtlıdır (Baytop, 1999).

3.1.10. Tıbbi Kullanılışı

Achillea millefolium'un terletici, ateş düşürücü, tansiyon düşürücü, astrenjan, diüretik ve üriner sistem dezenfektanı gibi endikasyonlarla kullanıldığı kayıtlıdır (Nevall, 1996). Dispeptik rahatsızlıklarda, gastrointestinal sistemde izlenen hafif, spazmodik ağrılarda, karaciğer ve safra kesesi rahatsızlıklarında kullanılabildiği bildirilmiştir (Wichtl, 2004 ; (PDR, 2004; FFD,2007).

3.1.11. Dozu ve Kullanım şekli

Dahilen oral yolla, kesilmiş kuru bitki, taze preslenmiş bitki suyu, çaylar ve diğer galenik preparatların yanı sıra, haricen oturma banyoları şeklinde kullanıldığı kayıtlıdır. Dahili kullanım için günlük doz, 4.5 g *A. millefolium* bitkisi, 3 çay kaşığı preslenmiş bitki suyu veya 3 g *A. millefolium* ieklerinden; veya bu miktara karşılık gelen preparatlar şeklinde dir. Oturma banyosunun 100 g *A. millefolium* bitkisinin 20 litre su içerisindeki maseratı şeklinde uygulandığı kayıtlıdır (Wichtl, 2004).

3.1.12. Uyarılar

Bitkinin çiçeklerinin deriye teması sonucunda nadiren deri üzerinde belirgin kızarıklıklarla veziküllerin belirmesi şeklinde alerjik reaksiyonlara neden olabildiği kayıtlıdır. *Asteraceae* familyasına ait bitkilere karşı aşırı duyarlılığa sahip kişilerde kullanılmaması gerektiği bildirilmiştir (Wichtl, 2004). Gebelik ve emzirme süresince kullanımı önerilmemektedir (PDR, 2004).

3.1.13. Diğer Kullanım Alanları

Bitkinin laksatifler, öksürük tedavi ediciler, jinekolojik ilaçlar, varis tedavi ediciler gibi diğer birçok endikasyonda kullanılan preparatların terkininde adjuvan olarak yer aldığı kayıtlıdır. *A. millefolium*'un varis tedavisinde, arteriyal kanamalarda, konvülsiyonlarda homeopatik olarak kullanıldığı kayıtlıdır (PDR, 2004; FFD, 2007).

3.1.14. Mitos: Akhilleus

Mitosun Geçtiği Yer : Truva (Çanakkale)

“Peleus ile Tetis’in oğlu Akhilleus’un maceralı bir hayata namzet olacağı daha kendisi doğmadan, annesi ile babasının düğün gününden belli idi. Düğün Pelion dağının tepesinde kutlanırken, davet edilmeyen kavgatırıcısı Eris’in hadise çıkartmak için, güzellik yarışmasına yol açacak bir altın elmayı fırlatması, düğünü, davetli üç güzel tanrıça arasında, saç-saçat, baş-başat bir kadın kavgasına dönüştürür. Tatsızlıklar birbirini kovalar. Tetis ölümsüz, kocası ise ölümlü olduğu için, çocukları ölümlü doğarlar, Tetis onları ölümsüzleştirme çabası içinde, onlardaki ölümlülük tohumlarını yok edebilmek için çocuklarını ateş üzerinde tutmaya başlar. Ancak, bu yöntemle, çocuklardaki ölümlülük tohumlarını yakacağına çocuklarını kendi elleri ile öldürür. Tetis en son doğan küçük oğlu Akhilleus için başkatt bir yöntem kullanır. Çocuğu, bir topuğundan tutarak sihirli Styx ırmağına bastırmak sureti ile vücudunu silah işlemez hale getirir. Tetis, küçük Akhilleus’un tüm vücudunu Styx’in sularına batıracağına, aksilik bu yatt, eliyle tutuğu o topuğu suya batırmayı ihmal eder. Bütün vücut ölümsüz olurken, tek bir ölümlü kısım işte o topuk kalır (Dinçmen, 2001).

Yunan donanmasının Troya'ya doğru götürdüğü savaşçıların en güzeli, en yiğidi, en yenilmezi, kahraman Akhilleus'dur. Peleus ile bir deniz perisi olan Tetis'in oğlu Akhilleus çok hızlı koşan ve hiç yaralanmayan, yani vücuduna ok girmeyen eşsiz bir yiğittir.

Babası, Akhilleus'u iyi yetiştirmesi ve terbiye etmesi için, Pelion dağının yamaçlarında, bir mağarada oturan Sentaurların en bilgelerinden olan Kiron'a emanet etmiştir. Akıllı Kiron, ünlü öğrencisinin vücudunun kuvvetlenmesi için, onu kurtların ve yaban domuzlarının kemiklerinin iliği ile besliyordu. Bu rejim sayesinde, daha çok küçük iken o çocuk eliyle en ağır mızrakları, havaya kaldırıp sallayabiliyordu. Akhilleus altı yaşına bastığı zaman rüzgar gibi koşuyor, koşuda geyikleri geride bırakıyordu. O yiğitlikle, aslanları bile korkutuyor, yakaladığı aslanları sırtına yükleniyor, alıp öğretmeni Kiron'a getiriyordu. Kiron ona tüm bunların yanı sıra çalgı çalmayı, yaraları tedavi etmeyi, otların işe yarayan gizli sırlarını da öğretmişti.

Akhilleus dokuz yaşına geldiği zaman meşhur kahin Kalkhas ileride olacak bazı olayları haber verdi. Kahinin ifadesine göre; Troya şehri Akhilleus olmadan zaptedilemeyecekti. Fakat, aynı zamanda bu şehir Yunanların eline geçmesinde arslan payı olan Akhilleus'un ölümüne sebep olacaktı. Akhilleus'un annesi oğlunun başına gelecekleri öğrenince, onun kaderini değiştirmeye yeltendi. Ona kızların giydiği güzel süslü bir kız elbisesi giydirdi. Ve Skyros adası kralı Lykomedes'e götürdü, evlatlık olarak ona takdim etti, kral da bu güzel kızı aldı, kendi öz kızları arasına karıştırdı. Fakat Yunanlar Akhilleus olmadan Troya'nın alınamayacağını bildikleri için, onun gizlendiği yeri öğrendiler, Skyros adasına bir heyet göndererek kraldan genç kahramanı istediler. Kral, Lykomedes

Akhilleus'un sarayında gizlendiği haberini kabul etmedi. Gelen Yunanların sarayını aramalarına bile müsaade etti. Gelenler arasında kurnaz ve akıllı Odysseus da vardı. O kralın kızlarını çağırttı, gözlerinin önüne elmaslar, inciler, kıymetli, göz alıcı kumaşlar, süslü elbiseler serdi, ayrıca kadınlara mahsus bu değerli hediyeler arasında bir mızrak, bir de kalkan bulunuyordu (**Resim. 3,4**).

Resim 3. Achilleus, Odysseus ve Lykomedes'in Kızları

Kralın kızlarına bu hediyeleri almaları söylenirken, bir trampet çalınmaya başlandı. Akhilleus trampet gürültüsünü duyarak kaçışan kızların arasından çıktı, üzerindeki kadın elbisesini yırtarak, Odysseus'un hazırladığı mızrağı, kalkanı aldı ve bir asker gibi savaşa koşmak istedi. Kalbinde savaş zevki duyan Akhilleus üzerindeki kadınlık maskesini attı ve arkadaşı Patroklos ile beraber Troya savaşına katıldı (**Resim 5.**).

Resim 4. Achilleus, Odysseus ve Lykomedes'in Kızları

Troya'lılar, uzun süren bu kanlı harpten bıktılar, usandılar. Kendilerine yardıma gelen Amozonlar'ın da başarıya ulaşamamaları öbür müttefiklerinin umutlarını kırdı. Eğer, Paris güzel Helen'i kocasına geri vermeye razı olsaydı. Troya'lılar, kurtuluş fidyesi olarak, birçok kıymetli şeyler vermeye razı idiler. Akhilleus adamlarını topladı ve Troya'lılara son bir öldürücü darbe vurdu. Troya bölgesinde akan Ksanthos ve Smoios çaylarının derin suları, Troya'lıların cesetlerini denize sürüklemekten bıktılar, usandılar. O gün, Akhilleus, Troya kapılarından içeri girecekti. Fakat, Apollon'un yardımıyla, Paris'in attığı ok, bu ünlü Yunan kahramanının canını alacak yerine, topuğuna saplandı. Okun acısı, bütün vücuduna yayıldı. Kuvvetli fırtınalarda yıkılan eski bir kule gibi, Peleus'un oğlu müthiş bir gürültüyle yıkıldı. Yarasından akan kanlar, onun yiğitliğini gevşetmedi, aksine öfkesini artırdı. Yaralı bir arslan gibi dişlerini gıcırdatarak, yaraya saplanmış orada kalan oku çekti çıkardı, sonra ayağa kalktı, korkunç bir hamle ile Troya'lılara saldırdı. Denilebilir ki, hayatında hiçbir zaman, Akhilleus düşmanlarına böyle kudurmuş gibi saldırmamış,

Resim 5. Troya Savaşında Achilles Hektoru Sürüklerken

onların tepesine yıldırım gibi düşmemişti. Kuvvetli diş budak ağacından yapılmış keskin uçlu mızrağı, kaç boğaza saplandı, kaç göğsü deldi? Kurbanlarının sayısını kimse bilemez. Kaç tane hayata yeni başlamış körpe delikanlının ruhunu yer altına gönderdi? Nihayet, topuğundan akan kanlar, onu kuvvetten düşürdü, bacakları titremeye başladı, bir kayın ağacının gövdesine dayandı ve durdu. Biraz sonra müthiş bir sarsıntı ile önünde serili bulunan cesetler arasına, dağdan kopmuş bir kaya gibi düştü. Troya'lıları korkutan, ürküten, onlara ölüm saçan bu kahramanın ceseti artık yere serilmişti. O da her fani insanın akıbetine uğramıştı. Artık yaşamıyordu (Can, 1994).

3.2. *Adonis* sp. (Keklikgözü)

Resim 6. *Adonis microcarpa* DC.

3.2.1. Sinonimleri

3.2.2. Familya

Ranunculaceae (Davis, 1965)

3.2.3. Türkçe Adı

Tıbbi olarak bilinen *Adonis vernalis* L. türü Türkiye’de doğal yayılış göstermemektedir (Davis, 1965;Güner ve ark., 2000). Keklikgözü *Adonis* türlerine verilen genel addır. *A. annua*’nın Kanavcıotu, *A. aestivalis*’in Kuş Lalesi, *A. flammea*’nın ise Cin Lalesi, Taç Çiçeği adlarıyla anıldığı kayıtlıdır (Baytop, 1997). Farklı *Adonis* taksonlarının Tekirdağ ve Afyonda Taç Çiçeği, Ateşböceği ve Sakız Otu adlarıyla anıldıkları kayıtlıdır (Tuzlacı, 2006)

3.2.4. İngilizce Adı

False Hellebore, Yellow Pheasant's Eye, Oxeye, Sweet Vernal, Pheasant's Eye, Red Morocco, Rose-a-Rubie. (PDR, 2004).

3.2.5. Doğal Yayılışı

Adonis türlerinin Doğu Avrupa'da, kuzeyde Ural'ların merkezine ve güneybatı İsveç'e kadar doğal yayılış gösterdiği kayıtlıdır (PDR, 2004). Orta ve Güneydoğu Avrupa'da da yayılış gösterdiği bilinen , türlerden bazılarının Türkiye'de yüksek dağ steplerinde doğal olarak yetiştiği kayıtlıdır. (Zeybek & Zeybek, 2002)

3.2.6. Botanik Özellikler

Tek veya çok yıllık olan *Adonis* taksonları, 10 ile 40 cm yükseklikte, dayanıklı, kahverengi- siyah rizomları bulunan, gövdesi dik, bütün ve pulsu kabuksu üst yüzeyli, dikey oluklu ve sukkulenttir. Yapraklar çok, ince ve dar kıvrımlı, tüysüz veya seyrek tüylü uç kısma sahiptir (PDR, 2004). Çoğunlukla kireçli topraklarda yetişir. Çiçekleri kaliks ve korallaya farklılaşmış çiçek organları sayıca artmıştır. Çiçekler aktinomorf, kaliks 5-8 sepalli, korolla 5-20 petalli olup sarı veya kırmızı renkli petallerin siyah lekeleri **Resin 7.**'de görülmektedir. Uzamış çiçek tablası (reseptakulum) üzerinde çok sayıda nuks meyvalar gelişir. *A. vernalis* türünde uç kısımlarda meydana gelen çiçekler parlak altın sarısı renktedir (Zeybek & Zeybek, 2002)

3.2.7. Kayıtlı Olduğu Farmakopeler ve Monograflar

3.2.8. Kimyasal İçeriği

Droзда strofantus Glikozit'lerine benzer kardiyotonik 12 kadar glikozit (kardenolidler) bulunur. Strofadogenin, strofantidin ve adonitoksigenin önde gelen kardenlid'lerdir (Zeybek & Zeybek, 2002). Ayrıca, Flavonoid'lerden Viteksin ve Luteolin içerdiği kayıtlıdır (PDR, 2004).

Resim 7. *Adonis vernalis* L. ilustrasyonu

3.2.9. Etnobotanik kullanılışı

A. vernalis'in, hafif olan kalp fonksiyon bozukluklarında, özellikle de sinirsel bulgular eşliğindeki kalp fonksiyon bozukluklarında kullanıldığı bildirilmiştir. *A. vernalis*'in, Rusya'da halk ilacı olarak, dehidratasyona

bağlı (sıvı kaybı) kramplarda, ateş ve menstural bozukluklarda kullanıldığı kayıtlıdır (PDR, 2004).

3.2.10. Tıbbi Kullanılışı

Adonis vernalisin polar ekstresinin sinirsel kaynaklı kalp ritim bozukluklarında, bulaşıcı hastalıkların nekaat dönemlerinde ve hipertroidi vakalarında kullanıldığı bildirilmiştir (Zeybek & Zeybek, 2002).

Komisyon E tarafından kabul edilmiş kullanım alanları, kalp ritim bozuklukları ve sinirsel kalp hastalıklarındadır (PDR, 2004).

3.2.11. Dozu ve Kullanım Şekli

Parçalara ayrılmış bitkinin yanısıra sulu ekstre içeren preparatlarının dahilen kullanıldığı bilinmektedir (PDR, 2004).

Günlük doz: 0.5 g standardize edilmiş toz drog şeklindedir. Tek seferde en çok 1.0 g iken günlük maximum doz ise, 3.0 g şeklinde kayıtlıdır (PDR, 2004).

3.2.12. Uyarılar

Oral kullanımlarda düşük oranda emilim nedeniyle beklenmemekle beraber, Kardiyoaktif glikozitlerin güçlü etkisi nedeniyle, zehirlenmelerin çoğunun parenteral kullanımlarda değil, per oral kullanımlardan kaynaklandığı bilinmektedir (PDR, 2004).

İlaç etkileşimleri: *A.vernalis* bitkisinin, kinidin, digoksin, kalsiyum, laksatif, ve uzatılmış glukokortikoid terapisiyle aynı zamanda kullanımı önerilmediği kayıtlıdır (PDR, 2004).

Toz edilmiş *Adonis* bitkisinin, ışık sızdırmaz kaplarda saklanması gereği vurgulanmıştır (PDR, 2004).

3.2.13. Diğer Kullanım Alanları

Adonis vernalis'de bulunan Flavon bileşiklerinin bakteriyostatik etkiye sahip oldukları bilinmektedir (PDR, 2004).

3.2.14. Mitos: Afrodit ve Adonis

Afrodit'in Suriye Kralı Theias'ı cezalandırmak için oynadığı korkunç oyunun kurbanı olan kızı Myrrha, diğer adıyla Smyrna'nın mersin ağacına dönüşmesinden bir müddet sonra, mersin ağacının gövdesinden çok güzel bir erkek çocuğun dünyaya gelişi **Resim 8**'de görülmektedir. Bu çocuk Adonis'tir. Çocuk öylesine güzeldir ki, bir yandan Aphrodit öte yandan çocuğa bakması için yardım aldığı, yeraltı tanrıçası Persefone onu paylaşamazlar. Bir müddet sonra çocuk biraz büyüüp yakışıklı bir delikanlı olunca, kavga kıyamet kopar. Sonunda Zeus müdahale eder ve Adonis'in yılın dört ayını Persefone'nin yanında, diğer dört ayını Afrodit'in yanında geçirmesine karar verir. Geri kalan dört ayı kimin yanında geçireceği kararını Adonis'in kendine bırakır. Adonis bu dört ayı da güzel Aphrodit'in yanında, yani yılın sekiz ayını Aphrodit ile geçirmeye karar verince kıyamet kopar. Diğer tanrılar da kıskançlıklarından kavgaya karışırlar ve sonuçta harp tanrısı Ares ile bereket tanrısı Artemis, Adonis'i öldürmek üzere bir yaban domuzu gönderirler. Sık sık ava giden Adonis (**Resim 9.**) karşısına çıkan korkunç domuzun saldırısı sonucunda kasığından yaralanarak, kan kaybından can verir. Bu durumu gören Afrodit masun sevgilisi Adonisin toprağa dökülen kanından güzelim Adonis çiçeklerinin açmasını sağlar (**Resim 10.**). Adonis'in yardımına

Resim 8. Adonis'in doğuşu

koşan Aphrodite'nin ayağına bu esnada diken batır. Kanayan ayağından beyaz gülün üstüne damlayan kandan kırmızı gül oluşur. Ancak, her bahar mevsiminde bir aşk bayramının arzulu coşkusu içinde fışkıran bütün bu çiçeklerin ömrü çok kısadır. Her güzel aşkın kötü kaderi gibi, bu çiçekler de kısa zamanda solup ölürler (Dinçmen, 2001).

Resim 9. "Venus and Adonis" (1553) Titian Museo del Prado Madrid

Bitkiler ve mevsimsel değişimlerin ilişkisini yukardaki mitos kadar güzel anlatan az örnek vardır. Bütün bitkilerin anası olan Aphrodite'in bu güzel oğlu bizi çabucak terk eden çiçekli ve neş'eli ilkbaharın bir sembolü idi. Adonis, kış boyunca Persefonenin yanında kaldığı toprak altından çıktığı zaman; Afrodit'in yanına geliyor, güzel günler başlıyor, çiçekler açıyor, ilkbahar gülüyordu. Bir mevsimlik ömrü olan Adonis, yavaş yavaş değil, bahar ayları süresince çabucak büyüyordu. Onun hayatı güllerin, nazik çiçeklerin hayatı gibi birkaç gün içinde akıp giden bir hayattı. Çünkü Adonis, açılıp güldüğü, gençliğin en güzel ve parlak çağını idrak ettiği gün ölüyordu. Bu zaman, yaz mevsiminin sonu idi. Bu devrede güneşin kavurucu ateşiyle yanan bitkiler, başlarını eğiyorlar, can veriyorlardı. İşte bu mevsimde güzel Adonis, bizim dünyamızı terk ediyor, görünmez bir aleme, toprak altına geri dönüyordu (Can, 1994).

Resim 10. "Awakening of Adonis" (1899) - John William Waterhouse

3.3. *Allium sativum* L. (Sarımsak)

Resim 11. *Allium sativum* L.

3.3.1. Sinonimleri

Porvium sativum (WHO, 1999).

3.3.2. Familya

Alliaceae (<http://en.wikipedia...>)(Liliaceae)(Davis, 1984).

3.3.3. Türkçe Adı

Sarımsak ve Sarmısak (Baytop, 1997; Tuzlacı, 2006).

3.3.4. İngilizce Adı

Common Garlic, Poor Man's Treacle, Clove Garlic, , Allium, Stinking Rose (Wicthl, 2004).

3.3.5. Doğal Yayılışı

Gen kaynağı Orta Asya olan *Allium* taksonlarının, ılıman ve sıcak iklim kuşağı boyunca dünyanın her yerinde, özellikle de tat verici olarak yetiştirildiği bilinmektedir. Akdeniz ülkeleri, Kuzey Afrika, Güney Avrupa, Çin, Hindistan gibi birçok bölgede yetiştiği belirtilmektedir (Wicthl, 2004).

Türkiye Florası'nda doğal olarak bulunmamakla beraber, yurdumuz neredeyse her yerinde sarımsak yetişebilmektedir.

3.3.6. Botanik Özellikleri

Resim 12.'de görüldüğü üzere, 25-70 cm uzunluğunda, otsu ve çok yıllık bir bitkidir. Yaprakları, belirgin çizgili, kenarları bütün ve orta kısımdan yukarıya doğru uzamaktadır. Çiçekleri, birkaç çiçeğe ve çok sayıda küçük çiçek soğanına sahiptir. Her çiçek uzun saplı ve genellikle tomurcuğu hatırlatır (Wicthl, 2004). Uzunca oval anasoğanı 6-15 kadar yan soğanlar çevreler. Ana ve yan soğanlar müşterek yapraktan oluşan kabuk ile örtülüdür (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.3.7. Kayıtlı Olduğu Farmakopeler ve Monograflar

BHP 1983

BPC 1949

BHP 1990

Martindale 30th edition (Newall, 1996)

3.3.8. Drogları

Bitkinin taze soğanları (*Bulbus Allii Sativi*), kurutulmuş soğanları ve soğanlarından elde edilmiş yağının (*Aetheroleum Allii Sativi*) drog olarak kullanıldığı belirtilmektedir (PDR, 2004; FFD, 2007).

Resim 12. *Allium sativum* L. ilustrasyonu

3.3.9. Kimyasal İçeriği

Yumrusunda ve toprak üstü kısımlarında alliin bulunduğu bilinmektedir. Alliin, sistein (aminoasit) ve s-alil-sisteinslfoksit türevidir. Kokusuz ve renksiz kristal şeklinde olduğu bilinen alliin, suda nebilir. Soğanın ezilmesi ya da kesilmesi ile alliinaz enzimi faaliyete geçerek bu maddeyi parçalar ve allisin meydana gelir. Allisin havanın oksijeniyle birleşerek, sarımsak kokusunu veren diallilslfit ve benzerlerini meydana

getirir. Sarımsağın % 0.1 yağ ihtiva ettiği bilinmektedir. Yağın kokusu ise kükürtkü bileşenler nedeniyle hoş değildir (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.3.10. Etnofarmasötikbotanik Kullanılışı

Halk hekimliğinde, dahilen iltihaplı solunum rahatsızlıklarında kullanıldığı bilinmektedir. Öksürük ve bronşitte kullanımı yaygındır. Ayrıca mide barsak şikayetlerinde, gaz ve sindirim sistemi spazmlarında kullanıldığı bilinmektedir (PDR, 2004; FFD, 2007).

Diğer kullanımları ise, menstural ağrılarda, diyabette ve bağışıklık sistemini güçlendirmek içindir. Harici olarak çıban tedavisinde, siğillerde, kallusta, bağdemcik enfeksiyonlarında, kas ağrılarında, nevraljide, kireçlenmede, siyatik ağrılarında kullanıldığı bilinmektedir (PDR, 2004; FFD, 2007).

Haricen en yaygın kullanımı ise saç dökülmesini önlemek ve saç çıkmasını sağlamak içindir. Halk arasında ,bir mantar enfeksiyonu olan, saç kırana karşı ve uçuklarda kullanıldığı bilinmektedir (Baytop 1999).

3.3.11. Tıbbi Kullanılışı

Komisyon E tarafından kabul edilen kullanım yeri, hipertansiyon, yüksek kolesterol ve arteroskleroz olarak belirtilmektedir. Droğun içinde yer alan Alliin'in, antimikrobiyal, lipid düşürücü, antioksidan ve fibrinolitik etkisi olduğu bilinmektedir. In vitro çalışmalarda sarımsak tabletlerinin, doğal bağışıklık sistemini güçlendirdiği, kansere karşı bağışıklığın güçlenmesini, virüslere ve bazı bakterilere karşı vücudun direncini artırdığı kaydedilmiştir (PDR, 2004; FFD, 2007).

3.3.12. Doz ve Kullanım Şekli

Başka bir şekilde reçete edilmediği takdirde, genel olarak günlük dozu; 4 g taze sarımsak yumrusu veya hazırlanmış preparatları şeklinde belirtilmektedir (PDR, 2004; FFD, 2007).

3.3.13. Uyarılar

Nadir olarak gastrointestinal rahatsızlık durumları ve alerjik reaksiyonlara neden olabileceği kayıtlıdır. Ayrıca, sarımsak preparatlarının derideki gözeneklerin etkin çalışmasına katkı sağladığı bilinmektedir (PDR, 2004; FFD, 2007).

3.3.14. Diğer Kullanış Alanları

Droğun aynı zamanda afrodizyak, diüretik, emmenagog, ekspektoran, antifungal ve sedatif olarak kullanıldığı da belirtilmektedir (WHO, 1999).

3.3.15. Mitos: Asklepios'un Ölümsüzlük Reçetesi

Yunan mitolojisinde Apollon'un çocuğuna hamile olan Koronis, sevgilisinin Delfoi'ye gitmesini fırsat bilerek epeydir hoşlandığı bir genç olan İskhis'le beraber oldu. Apollon Delfoi'ye giderken Koronis'in yanına gözcü olarak ak tüylü kargayı bırakmıştı. Ancak ne var ki, Koronis kargayı atlatıp planını gerçekleştirdi. Kötü haber çok geçmeden Delphoi'ye ulaştı. Apollon öfkeden deliye dönmüş bir halde önce sevgilisine göz kulak olmayı beceremeyen kargayı lanetledi ve bembeyaz tüylerini kapkara yaptı; böylece tüm karga soyu kararmaya mahkûm kılındı. Sonra da oklarıyla İskhis'i öldürdü. Koronis'in cezasını ise Apollon'un kız kardeşi tanrıça Artemis verdi ve onu oklarıyla delik deşik etti. Apollon büyük bir

derde gömülmüştü. Bir yandan uğradığı ihanetin, diğer yandan sevdiği kadını kaybetmenin acısını derinden hissediyordu. Acısını biraz hafifletmek ve vicdanını rahatlatmak için Hermes'ten yardım istedi. Hermes, Koronis'in ateşler içindeki bedenini yararak hala hayatta olan bebeği çıkardı. Bu çocuğa Asklepios adı verildi. Apollon oğlunu Sentaury Kiron'a emanet etti. Kiron Asklepios'a iyileştirme sırlarını öğretti. Bu sayede Asklepios daha genç bir delikanlıyken şifa dağıtan bir hekim olmuştu. Atena ona Medusa'nın sihirli kanını hediye edince Asklepios'un hünerlerine ölüleri diriltebilmek de eklendi. Onun bu meziyetleri Olimpos'tan izleniyordu ve ölüleri diriltmesiyle ün kazanması özellikle Zeus'un huzurunu bozmaktaydı. Ölülerin diriltilmesi ve sihirli reçetelerin kullanılması dünyanın düzenini bozabilirdi. Zeus Asklepios'un aşırıya kaçtığına kanaat getirdi ve onu yıldırımlarıyla çarptı. Asklepios yere düşerken elinde ölümsüzlük reçetesini tutuyordu. Bedeni toprağa serildiğinde reçetede toprakla buluştu. Gökten düşen yağmur damlalarıyla ölümsüzlük sırrı da toprağa karıştı ve ardında filizlenen yepyeni bir bitki bıraktı. İşte bu bitki bin derde deva olduğu söylenen sarımsaktı (Gezgin, 2007).

3.4. *Artemissia sp. (Pelinotu)*

Resim 13. *Artemissia absinthium* L.

3.4.1. Sinonimleri

3.4.2. Familyası

Asteracea (Compositae) (Davis, 1975).

3.4.3. Türkçe Adı

Pelinotu, Ak Pelin, Tarhun, Yavşan, Acı Yavşan (Baytop, 1997) gibi isimlerin yanısıra Acı Pelin, Havşan, Pire Otu, Sancı Otu, Yaka Otu adlarıyla da anıldıkları kayıtlıdır (Tuzlacı, 2006).

3.4.4. İngilizce Adı

Common wormwood, Felon herb, Wormwood, Green Ginger, Absinthe (Wichtl, 2004).

3.4.5. Doğal Yayılışı

Artemisia absinthium'un gen kaynağının Avrupa ve Asya olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, bitkinin Kuzey Afrika, Kuzey ve Güney Amerika'da yetiştiği kayıtlıdır.

Yurdumuz steplerinde çok sayıda *Artemisia* taksonunun bulunduğu bilinmektedir. Bitkinin Kuzey, İç ve Güney Anadolu'da yabani olarak yetiştiği kayıtlıdır (Baytop, 1999; Zeybek & Zeybek, 2002; Bisset, 1994; FFD 2007).

3.4.6. Botanik Özellikleri

Çok yıllık, özel bir kokusu olan, *Artemisia absinthium*, 60-100 cm uzunluğunda çiçekli tepelerden oluşmaktadır. **Resim 14.**'de görüldüğü gibi yüzeyleri tüylü olan çift pinnatifid yapraklara, küçük, rengi sarı olan, birleşik salkım şeklinde düzenlemiş çiçek başlarına sahiptir (Wichtl, 2004).

Yaprakları sık gri renkli tüylerle örtülü, kapitulumları küçük ve sarı çiçekli 50 cm boyunda, çalimsı çok yıllık bitkidir. Otu kurutularak *Herba Absinthii* droğu elde edilmektedir (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.4.7. Kayıtlı Olduğu Farmakopeler ve Monograflar

Alman Farmakopesi	ESCOP Monografları
Avrupa Farmakopesi	Komisyon E Monografları
Avusturya Farmakopesi	(Newall, 1996).
İngiliz Bitki Farmokopesi	

3.4.8. Kimyasal İçeriği

Droğun, bitkiye keskin bir tat veren seskiterpen laktonları içerdiği kayıtlıdır. Bunlardan başlıcalarının, guanolidlerden absinthin, artabsin, anabsintin olduğu belirtilmiştir (ESCOP, 2003).

Resim 14. *Artemisia absinthium* L. ilustrasyonu

Bitkinin, % 0.2-1.5 oranında uçucu yağ içerdiği kayıtlıdır. Uçucu yağ içeriğinin, oldukça değişken olduğu bilinmektedir. Miktarları yağın elde edildiği kemotipe bağlı olarak değişmektedir. %40 ve üzeri gibi yüksek oranlarda sis-epoksiosimen, α -tuyon, trans-sabinilasetat ve krizantenilasetat ve daha az miktarlarda tuyon görülebildiği

belirtilmektedir. Bitkinin diğer bileşenlerinin ise flavonol glikozitleri, fenolik asitler, tanenler, homoditerpen peroksitler ve 24-zeta-etilkolesta-7,22-dien-3 β -ol olduğu kayıtlıdır (ESCOP, 2003).

3.4.9. Drogları

Drog bitkinin, toprak üstü kısımlarından, çiçekli ve yapraklı dallarından elde edilmektedir (FFD, 2007).

3.4.10. Etnofarmasötikbotanik Kullanılışı

Halk arasında midevi, kuvvet verici, iştah açıcı, ateş düşürücü ve idrar arttırıcı olarak kullanıldığı kayıtlıdır. Yüksek dozlarda kurt düşürücü ve adet söktürücü etkileri olduğu bilinmektedir. Ancak taşıdığı uçucu yağlardan dolayı yüksek dozlarda tehlikeli olduğu ve zehirlenmelere yol açtığı belirtilmiştir (Baytop, 1999).

3.4.11. Tıbbi Kullanılışı

Bitkinin kullanılışı genellikle gastrointestinal şikayetlere yöneliktir. Kolik, diyare, konstipasyon kramplarında, sindirim sorunu olanlarda, sindirim enzimlerinin salgılanmasını stimüle ederek sindirime yardımcı olduğu kaydedilmiştir. Ayrıca obezite gibi durumlarda, bağırsak kurtlarına karşı ve sinir bozukluklarında, epilepside, sürekli bir şekilde seyreden kusmalarda, çocuklardaki havalelerde, menstural düzensizlikte kullanımı olduğu belirtilmiştir (Wichtl, 2004).

Ana kullanım endikasyonlarının fiziksel ve psikolojik zayıflık, diğer ilaçlarla kombine olarak psikonevroz, depresyon, uykusuzluk ve anksiyete bozuklukları olduğu kayıtlıdır (Wichtl, 2004; E-Komisyonu Monografı, 1988).

3.4.12. Dozu ve Kullanım Şekli

Dahilen infüzyonu halinde; 1-1,5 g kurutulmuş bitki, 150 ml sıcak su üzerine ilave edilerek, 10 dakika demlenip süzülerek hazırlandığı belirtilmiştir. İştahsızlık için yemeklerden önce, kolagog olarak ise günde 3 kez kullanılması belirtilmiştir.

Dekoksiyonu halinde; 1-1,5 g kuru bitkiden hareketle 150 ml su kullanarak dekoksiyonu hazırlanır.

Tentürü için kullanım dozu olarak günde 3 kez, 10- 30 damla şeklinde bildirilmiştir.

Sıvı ekstresi ise günde 3 kez 1-2 ml dozda kullanıldığı belirtilmiştir. (FFD, 2007).

3.4.13. Uyarılar

Mide ve barsak ülserli hastalarda kullanılmaması gerektiği bildirilmiştir (ESCOP, 2003). *Artemisia absinthium*'un kullanım süresinin 3-4 haftadan fazla olmaması gerektiği belirtilmektedir. Gebelikte ve emziren kadınlarda kullanılmaması gerektiği kayıtlıdır (ESCOP, 2003).

3.4.14. Diğer Kullanılış Alanları

Uçucu yağının böcekleri kovucu ve böcek sokması sonrasında kullanıldığı kayıtlıdır. Bunun yanı sıra antibakteriyel ve antifungal özelliği sayesinde yara temizleyici olarak ta kullanılabildiği belirtilmiştir (Wichtl, 2004).

3.4.15. Mito: Artemis (Diana)

Tanrıça Artemis; *Artemissia* latince adıyla ve Pelinotu Türkçe adıyla özdeşleşmiştir. Ayrıca *Artemissia* dışında bitki sistematğinde adını aynı

kahramanın Roma Mitolojisi'ndeki karşılığı olan Diana'dan alan, *Dianella* adında bir başka cins de bulunmakatadır. Ancak bu takson *Liliaceae* familyasının bir üyesi olup tıbbi kullanımının olmaması nedeniyle tercih edilmemiştir (Plowden, 1968).

Zeus'un kızı ve Apollon'un kız kardeşi olan Artemis, kardeşinden bir gün önce doğdu. Dünyaya gelir gelmez, hemen kalktı ve loğusa olan annesi Leto'ya Apollon'u doğururken yardım etti. Fakat annesinin çektiği acılar ve her yerden kovulması Artemis'i evlenmekten iğrendirdi. Bu yüzden babası Zeus'a daima lekesiz kalmasına ve evlenmemesine müsaade etmesini rica etti. O da kız kardeşi ve Zeka Tanrıçası Athena gibi, afif yaşamak arzusunda idi. Bir gün babasının kucağına oturmuş olduğu sırada;

"Babacığım, dedi, kızının daima bakire kalmasını lutfet; bana bir yay ile hızlı uçan oklar ve yanan bir meşale ver. Vahşi hayvanların peşinden koşan avcılar gibi beni giydir. Dağların ve mağaraların perileri olan altmış Oreades'i benim yanıma kat, ormanlarda dolaşırken onlar bana yardım etsinler ve beni korusunlar. Hoş kaynakların ve berrak suların kızlarından yirmi "Nympha"yı bana ver ki, oklarıma, yayıma, sandallarına baksınlar, dinlenme zamanlarında köpeklerime gözcülük etsinler."

Zeus kızının dileklerini yerine getirdi. O günden itibaren Artemis, yay ve oklara teçhiz edildi. Ormanların ve çıplak dağların kraliçesi olan bu Avcı Tanrıça'nın en büyük zevki, vahşi hayvanları kovalamak ve onları avlamaktı. Av, yakalamaya can atan, ateşli çevik bir sürü av köpeğini önünden koşturarak, uçar gibi hızla koşar birçok periler etrafında olduğu halde, iki geyiğin çektiği şarı üzerinde ava çıkardı. Böylece, dağları, ormanları aşar, vadileri dolaşır, karacaları, süratle koşan geyikleri

sıkıştırır, yaban domuzlarını yakalar, öldürücü oklarıyla onları delik deşik ederdi. Bu eğlendirici av, ruhunu neşe ile doldurup vücudunu yorduğu zaman, Artemis, kardeşi Apollon'un yanına giderdi. Yayını ve ok kınını bir ağaca asar, süslenir, püslenir ve beyaz kollu Musa'ların ve Kharites'lerin şarkılarını dinleyerek istirahat ederdi.

Resim 15. "Diana" (1519) Corregio Fresco San Paolo Camera Parma İtalya

Apollon'un kız kardeşi Artemis, gün battıktan sonra, gökte dolaşan solgun ve yorgun ışıklar saçan ayın Tanrıçasıdır. Ormanların ve akşamın kraliçesi, gerek yüz ve gerekse vücut güzelliğinde bütün arkadaşlarını geçerdi. Apollon gibi dünyayı aydınlatmakla görevlendirilmiş olan Artemis'in yahut "Ay"ın, Apollon'un hemşiresi sayılması ne kadar doğrudur. Ayın sembolü olan Artemis, gerçekten bir çok hususlarda

güneşin sembolü olan kardeşinin kadın şeklidir. O da kardeşi gibi parlaktır. O da, ışık saçar, o da göklerde dolaşır (Can, 1994)

Resim 16. "Diana and her companions" (1655) Jan Vermeer Mauritshuis the Hague Netherlands

İşte *Artemisia absinthium* bitkisi yani pelin otu tıpkı ay gibi kadının periyodik düzenini kontrol altında tutar. Özellikle de bakire ilacı olarak bilinir. Bu sebeptendir ki, pelin bakire tanrıçası Artemis'in bitkisi olarak tanınır. Kadınların her türlü düzensizliğinde başvurulan şifalı bir bitkidir (Gezgin,2007).

3.5. *Centaurim sp.*

Resim 17. *Centaurim erythraea* Rafn.

Centaurea ve *Centaurim* cinsleri aynı mitolojik karakterden esinlenerek konmuş isimler olmakla beraber tıbbi olarak hakkında en çok bilgi bulunan tür *Centaurim erythraea* Rafn. olduğundan bu bölümdeki bilgiler bu yönde derlenmiştir.

3.5.1. **Sinonimleri**

Centaurim minus Moench, *Centaurim umbellatum* Gilib., *Erthraea centaurim* (L.) Pers. (Newall, 1996).

3.5.2. **Familyası**

Gentianacea (Davis, 1975).

3.5.3. **Türkçe Adı**

Centaurim erythraea Rafn. Türkiye florasında yer almadığından Türkçe bir adı kayıtlı değildir.

3.5.4. İngilizce Adı

Cornflower, Common centaury, Lesser centaury, Basket flower, Feverwort, Centaury Gentian, Filwort, Bitter Herb, Bitterbloom, Bitter Clover, Eyebright, Rose Pink, Wild Succory (Wichtl, 2004; PDR, 2004; FFD, 2007).

3.5.5. Doğal Yayılışı

Avrupa'da, Kuzey Amerika'da, Kuzey Afrika'da ve Batı Asya' da dağınık bir şekilde ortaya çıkmış, geniş bir alana yayılmıştır (Wichtl, 2004)

Centaurea üyelerinin Türkiye'deki taksonlarına daha çok kalkerli, sulak yerlerde rastlanır. Yurdumuzda Trakya, Ege ve Akdeniz Bölgelerimizde yetişebilmektedirler (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.5.6. Botanik Özellikleri

Resim 17.'de de görüldüğü gibi bitkinin, yaprakları karşılıklı dizilmiş, tek veya 2 yıllık otsu bitkidir. Üst yaprak koltuklarından çıkan dikasiumlarda pembe veya purpur renkli çiçekleri vardır. Korolla tüp şeklinde birleşmiş olup, uçta 5 lopludur. Meyva kapsuladır (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.5.7. Kayıtlı Olduğu Farmakopeler ve Monograflar

BHP 1983	Fransız Farmakopesi
Mardindale 30th edition	Alman Farmakopesi
Avusturya Farmakopesi	Macaristan Farmakopesi
Cekoslavak Farmakopesi	Polonya Farmakopesi

Romanya Farmakopesi

Yugoslavya Farmakopesi

İspanyol Farmakopesi

(Newall, 1996).

İsviçre Farmakopesi

3.5.8. Drogları

C. erythraea' nın toprak üstü organlarından çiçeklenme zamanında toplanıp gölgede kurutularak *Herba Centaurii* droğu hazırlanır (Zeybek & Zeybek, 2002).

Resim 18. *Centaureum erythraea* Rafn. ve *Centaurea cyanus* L. ilustrasyonu

3.5.9. Kimyasal İçeriğ

Droğun acı olduğu bilinir. Drogda az oranda loganın, gentiopikrin, svertiamarin, amarogentin, Seko-Iridoidler ve acı glikozidlerinin varolduğu kayıtlıdır. Çay, tentür ve ekstrat olarak kullanılır (Zeybek &

Zeybek, 2002). İçeriğinde fenolikasitler, alkaloidler, monoterprenoidler, tritreprenoidler, flavonoidler, yağ asitleri ve alkanlar bulunduğu belirtilmiştir (Newall,1996).

3.5.10. Etnofarmasötikbotanik Kullanılışı

Droğun dispepside, zayıf gastrik sekresyonda, kullanıldığı bilinmektedir. Halk hekimliğinde, ateş, bağırsak kurtlarına karşı ve hipotensif olarak kullanıldığı bildirilmektedir. Ayrıca, Mollarco' da diyabette, Mısır' da böbrek taşı düşürmek için kullanıldığı bilinmektedir (PDR, 2004, FFD, 2007).

3.5.11. Tıbbi Kullanılışı

Komisyon E tarafından kabul edilen kullanımı, dispeptik şikayetlerde ve iştah kaybı durumlarındadır (PDR, 2004, FFD, 2007). Gastrik sekresyonu artırıcı ve salgılatıcıdır. Bir de antienflamatuar ve antipiretik özellikleri de kayıtlıdır. Özellikle iştah kaybı, boğaz enfeksiyonlarında, dispepside kullanımı kayıtlıdır (PDR, 2004, FFD, 2007).

3.5.12. Dozu ve Kullanım Şekli

Alman Komisyon E tarafından dozajı; başka bir şekilde reçete edilmediyse; genel olarak günlük dozaj 6 g kuru bitki veya bitkiden hazırlanmış preparatların kullanımı şeklinde belirtilmektedir. Başka bir kullanım şekli de, 150ml kaynamış suya 1 çay kaşığı drog konulup 10-15 dk bekletilerek hazırlanmış çayını, eğer reçetede belirtilmediyse, iştahı artırmak için, günde 2 veya 3 kez 1 fincan çayı, yemeklerden yarım saat önce aç karnına alınması şeklindedir (Wichtl, 2004).

3.5.13. Uyarılar

Droğun çok keskin bir tadı vardır. Ayrıca, droğun sekresyonu aktive edici etkisinden dolayı, mide veya intestinal ülserler durumunda kontraendike olduğu belirtilmektedir (PDR, 2004, FFD, 2007). Akut durumlarda droğu 1 haftadan fazla kullanılmaması tavsiye edilmektedir (Wichtl, 2004).

3.5.14. Diğer Kullanılış Alanları

3.5.15. Mitos: Sentaur Kiron

Adını Sentaurlardan alan bitki cinsleri arasında *Centaurim* ve *Centaurea* latince cins adlarıyla bilinen bitkiler dışında, yen ünlüsü Sentaur olan Kiron'dan alan *Chironia* adında bir başka cins de bulunmaktadır. Mitolojik hikaye Kiron hakkındayken tıbbi etkisi nedeniyle yukarıda *Centaurim erythraea* hakkındaki bilgilere yer verilmiştir (Plowden, 1968).

Yunan Mitolojisi'nde sentaurlar bedenlerinin üst kısmı insan, alt kısmı ise at şeklindeki mitolojik yaratıklardır. Kronos ile Okeanos' un kızı olan Filyra' nın oğlu olduğu kayıtlıdır. Baba tarafından Tanrı soyundan geldiği için ölümsüzdür. Kronos bir aygır şekline girmiş güzel Filyra ile birleşmiştir. Kiron ise sentaurların en meşhuru, en bilgisi ve en akıllısı olarak bilinmektedir.

O, aynı soydan olan sentaurlar gibi yırtıcı, azgın bir varlık değildi. İhtiraslarını, hiddetini, şehvetini yenmiş faziletli bir öğretmendi. Akhilleus'u o terbiye etmişti. Ünlü avcı Aktiaon onun talebesiydi. Kiron ölümsüzdü ama, istemeyerek Herakles onun ölümüne, sebep oldu. Herakles'in sentaurlar içinde Folos adlı bir arkadaşı vardı. Bir gün

Herakles Folos' un yanına gitti. "çok susadım," dedi, "senin şu şarabından ver de biraz içeyim." Ünlü kahramanın içmek istediği şarab bütün sentaurların ortak içkisiydi. O şarabı, kendilerinden başka kimse içemezdi. Fakat Folos arkadaşını çok sevdiği için yasağı dinlemedi. Herakles' e biraz şarab ikram etti. Şarabın kokusunu alan bütün sentaurlar hemen geldiler. Herakles' e saldırdılar. Çetin ve kanlı bir dövüş oldu. Herakles bu azgın mahlukların hepsini yere serdi. Bu arada, istemeden, kaza ile bir köşede üzgün duran ve kavgaya hiç karışmayan Kiron'u da yaraladı. Bu yara kapanmaz, iyi olmaz bir yara halini aldı. Kiron ölümsüzdü ama, Zeus onu bitmez, tükenmez acılardan kurtarmak için, ölmesine izin verdi (Can, 1994).

Resim 19. Education of Achilles by Chiron-1746-Batoni Pompeo

3.6. *Colchicum autumnale* L. (Çiğdem)

Resim 20. *Colchicum autumnale* L.

3.6.1. Sinonimler

3.6.2. Familyası

Liliaceae (Davis, 1984).

3.6.3. Türkçe Adı

Colchicum autumnale L. Türkiye Florasında doğalk yayılış göstermediğinden diğer çiğdem türleri için kullanılan Türkçe adlar bulunmakla beraber bu tür için herhangi bir Türkçe ad bulunmamaktadır.

3.6.4. İngilizce Adı

Meadow Saffron, Meadow Saffran, Autumn Crocus, Naked Ladies, Upstart

3.6.5. Doğal Yayılışı

Colchicum'un Akdeniz ülkelerinde yetişebilen bir bitki olduğu bilinmektedir.

Bunun yanında Almanya, bazı Orta Avrupa ülkelerinde, İsviçre' de, Bulgaristan' da, Balkan' larda, Orta Asya' da da yetiştiği belirtilmektedir.

Bitki, ülkemizde Doğu Karadeniz Bölgesinde, Akdeniz Bölgesinde yetişebilmekte aynı zamanda da kültüğü de yapılmıştır (Zeybek & Zeybek, 2002; PDR, 2004; FFD, 2007).

Resim 21. *Colchicum autumnale* L. ilustrasyonu

3.6.6. Botanik Özellikleri

Otsu, çok yıllık, gövde yumrulu bir bitkidir. Bitki yapraksızken sonbaharda çiçek açar. Çiçek örtüsünün perigon tipinde olduğu görülmektedir. **Resim 21.** de de görüldüğü gibi; iki dairede dizilmiş üçer

tepal yaprağı, altta birleşik üst tarafta serbest ve yayvandır. Yumrusu 30 cm kadar derinde toprak altındadır. Sonbaharda yeşeren bitki, ilkbahar da şeritsi yapraklar verir ve yaprak durumunun ortasından uzanan meyva sapı toprak üstüne çıkar. Meyvaları yaz aylarına doğru olgunlaşır, kurak mevsimde bitkinin yaprakları kuruyarak yumru toprak altında istirahate geçer (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.6.7. Kayıtlı Olduğu Farmakopeler ve Monograflar

FFD Monografları

E- Komisyonu Monografları

3.6.8. Drogları

Bitkinin soğanları (*Colchici bulbus*), çiçekleri (*Colchici flos*) ve tohumları (*Colchici semen*) drog olarak kullanılabilmektedir. Fakat, tohumların içeriğinde kolşisin alkaloidi diğer kısımlardan daha fazla olduğu için genelde drog olarak tohumları kullanılır (Zeybek & Zeybek, 2002; PDR, 2004; FFD, 2007).

3.6.9. Kimyasal İçeriği

Bitkinin soğanlarında, tropolon alkoidlerinden; kolşisin, kolşikosit ve N-deasetil-N-formil-kolşisin bulunduğu kayıtlıdır

Tohumlarında, soğanlarından daha fazla oranda yine kolşisin ve kolşikosit bulunduğu kayıtlıdır

Çiçeklerinde ise, kolşisin ve kolşikosit ve N-deasetil-N-formil-colchicin bulunduğu kayıtlıdır (PDR, 2004; FFD, 2007).

3.6.10. Etnofarmasötikbotanik Kullanılışı

Bitkinin toksik etkisi yüzünden, dahilen kullanımı nadir ve istisnai olarak akut ve şiddetli gut ataklarında ve Akdeniz ateşinde kullanılır. Bu şekilde kullanımı mantıklı fakat riskli oluşu yüzünden tartışmalara neden olmaktadır.

Geçmişte ise bitki; deri tümörlerinde, kandidoma, psoriasis, nekrotik damar iltihaplarında, iltihaplı gastrointestinal şikayetlerde akut ve kronik lösemi de ve bir de astımda, romatizmada kullanıldığı kayıtlıdır (Zeybek & Zeybek, 2002;PDR, 2004; FFD, 2007).

3.6.11. Tıbbi Kullanılışı

Aktikemotaktik, antiflojistik ve mitoz inhibitörü etkilerinden dolayı E Komisyonu tarafından gut ve Akdeniz Ateşi'ne karşı kullanılabileceği bildirilmiştir(PDR, 2004; FFD, 2007).

kolşisin alkaloidinin, özellikle çocuklarda sık görülen lenf dolaşım yolu hastalıklarında kullanıldığı kayıtlıdır (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.6.12. Dozu ve Kullanım Şekli

Parçalanmış kuru drog veya taze preslenmiş bitki suyu ve diğer oral yoldan kullanılan galenik preparatları;

Günlük dozaj olarak kolşisin miktarı 8 mg geçmeyecek şekilde, akut gut ataklarında 1 mg kolşisin preparatı dahilen verilir ve 1 veya 2 saatlik aralarla 0.5 mg kolşisin prepatıyla ağrı yatışınca kadar verilebileceği kayıtlıdır (PDR, 2004; FFD, 2007).

3.6.13. Uyarılar

Droğun oldukça zehirli olduğu bilinmektedir. Bilhassa çocukların zehirlenmesine neden olduğu kayıtlıdır (Baytop, 1997). Zehirlenme belirtileri, diyare, karın ağrısı, kusma şeklinde ve önemli ve hayati zararları ise, saç dökülmesi, miyopati, kemik iliği hasarı şeklinde olduğu kayıtlıdır. Hamilelerde kullanımı teratojenik etkili olduğu bildirilmiştir (PDR, 2004; FFD, 2007).

3.6.14. Diğer Kullanılış Alanları

Diğer bir kullanılışı ise, hücre bölünmesinde iğ ipliklerinin meydana gelişini engellediğinden kromozom takımı aynı hücrelerde iki katına çıkardığı bilinmektedir. Bu yöntemle bitki ıslahında poliploid çeşitler elde edilmektedir (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.6.15. Mitos: Zeus ve Hera'nın Gerdeği

Çiğdem, kadın doğurganlığı ile ilişkilendirilen bir bitkidir. Yunan Mitolojisinde, çiğdem, Zeus ve Hera'nın yataklarına serili çiçek olarak tanınır (**Resim 22.**). Gaia, oğlu Zeus' un düğün gecesinde gerdek yataklarına çiğdem çiçekleri serpmiştir. Böylece Hera'nın bir an önce Zeus' a çocuk verebileceğine inanılıyordu (Gezgin, 2007).

Resim 22. "Hera ve Zeus"

3.7. *Foeniculum vulgare* Miller (Rezene)

Resim 23. *Foeniculum vulgare* Miller

3.7.1. Sinonimleri

Foeniculum officinale All., *Foeniculum. piperitum* (Ucria) DC. (Davis, 1972).

3.7.2. Familyası

Apiacea (Davis, 1972).

3.7.3. Türkçe Adı

Rezene, Arapsacı, Bolluk Otu, Malatora, Malatura, Meletüre, Mayana, Raziyan, Tatlı rezene (Baytop, 1997), Cuhur, Çumra, Erezene, Ezertere, Isıra, İrezdene, Meyana, Muyana, Rezdane, Sıra, Sırta, Sincibil, Sincilip adları kayıtlıdır (Tuzlacı, 2006).

3.7.4. İngilizce Adı

Fennel, Large Fennel, Sweet Fennel, Bitter Fennel, Wild Fennel (PDR, 2004; FFD, 2007).

3.7.5. Doğal Yayılışı

Bitki Akdeniz İkliminde doğal olarak yetişir. İngiltere, Almanya, Arjantin' e de yayılmıştır. Bitkinin, ayrıca günümüzde İran, Hindistan ve Çin' de de bulunduğu bilinmektedir (PDR, 2004; FFD, 2007).

Yurdumuzda, Ege ve Akdeniz Bölgelerimizde yaygın olarak bulunduğu kayıtlıdır (Zeybek & Zeybek, 2002).

Resim 24. *Foeniculum vulgare* Miller. İlustrasyonu

3.7.6. Botanik Özellikleri

Çok yıllık olduğu bilinen, yaprakları iplik şeklinde parçalı, sarı çiçekleri **Resim 24.**'de görüldüğü üzere, bileşik umbellada toplanmıştır.

Merikarpları 5-10 mm boyunda 3,5 mm kadar kalınlığında olup, tatlımsı, yakıcıdır. Bitki çelikleme ile de çoğaltılabileceği kayıtlıdır (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.7.7. Kayıtlı Olduğu Farmakopeler ve Monograflar

Alman Farmakopesi	İsviçre Farmakopesi
Avrupa Farmakopesi	ESCOP Monografları
Çin Farmakopesi	Komisyon E Monografları
İngiliz Framakopesi	PDR Monografları (Nevall, 1996).

3.7.8. Drogları

Bitkinin drogları *Foeniculi semen*, *Foeniculi fructus*, *Foeniculi aetheroleum* ve *Foeniculi aqua* olarak geçmektedir (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.7.9. Kimyasal İçeriği

Fructus Foeniculi droğunun % 2-6 oranında uçucu yağ taşıdığı bilinmektedir. Bu uçucu yağın %50- 82' sinin trans-anetol, % 6-27'sinin fenkon, %3-20' sinin östragol, %2-13'ünün limonen, %6-27'sinin p-anisaldehit ve %1-5'inin α -pinen olduğu belirtilmektedir (WHO, 2007)

3.7.10. Etnofarmasötikbotanik Kullanılışı

Bitkinin meyvelerinin halk arasında midevi, gaz söktürücü ve süt arttırıcı; yaprağı yara iyi edici; kökü ise idrar arttırıcı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Meyvalardan hazırlanan %2' lik infüzyonun, özellikle

bebeklerde gaz oluşumunu önlemek için kullanıldığı belirtilmektedir. (Baytop, 1999).

Bunların yanında, blefaritte, bronşitte, konstipasyonda, konjunktivitte, diyabette, diyarede, ateşte, gastritte, başağrısında, üriner enfeksiyonlarda da kullanılabileceği belirtilmektedir (WHO,2007).

3.7.11. Tıbbi Kullanılışı

Komisyon E tarafından kabul edilen kullanılışları öksürükte, bronşitte ve dispeptik şikayetlerde olarak kayıtlıdır (PDR, 2004; FFD, 2007).

Karminatif, spazmolitik ve antibakteriyel etkileri de bilinmektedir. Bal ile karıştırılarak, şurup veya bonbon şekeri halinde, özellikle Peditride ekspektoran ve karminatif olarak kullanıldığı kayıtlıdır (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.7.12. Dozu ve Kullanım Şekli

Günlük dozajı; meyvalarından 5-7 gr infüzyon olarak veya benzer preparatlar şeklinde kullanılabileceği kayıtlıdır. Daha yüksek dozu (>7gr meyvadan) doktor tavsiyesi olmadan birkaç haftadan daha uzun süreli kullanılmaması gerektiği bildirilmiştir. Rezene şurubu veya balının dozu 10-20 gr, tentürü 5-7,5 gr (5-7,5 ml) olarak kayıtlıdır Bitkinin, afrodisyak, antihelmintik, emmanagog olarak da kullanıldığı belirtilmektedir (WHO, 2007).

3.7.13. Uyarılar

Meyvalarında elde edilen uçucu yağının, enflamasyona neden olabileceği ve gastrointestinal sistemde irritasyon yapabileceği belirtilmiştir (WHO, 2007).

Duyarlı kişilerde deride ve solunum sisteminde alerjik reaksiyonlara neden olabileceği kayıtlıdır (Wicthl, 2004).

3.7.14. Diğer Kullanılış Alanları

Bitkinin genç yapraklı gövdeleri Ege Bölgesinde gıda olarak tüketilmektedir (Baytop, 1999).

3.7.15. Mitos: Marata ve Maraton

Bu bitkinin Yunanca adı "*marata*" dır. *Maraton* ovasının dolayısıyla da *Marato*'nun adını bu bitkiden aldığı bilinmektedir. Bitkinin, bahar aylarında bu ovayı kapladığı kayıtlıdır (Gezgin, 2007).

Maraton, aslında Eski Yunanistan' da Aatika' da Atina' ya 18 km uzakta bir şehrin adıdır. Sahile yakın 10 km uzunluğunda ve 5 km genişliğinde bir ova vardır ki, buraya *Marathon* sahası denir. Mitolojide burası, kahraman *Theseus*' un öldürdüğü azgın boğa ile meşhurdur (Can, 1994).

Resim 25. Theseus Conquering the Bull at Marathon- Carle van Loo.

3.8. *Helianthus annuus* L. (Günebakan)

Resim 26. *Helianthus annuus* L.

3.8.1. Sinonimleri

3.8.2. Familyası

Asteraceae (Tubiflorae).

3.8.3. Türkçe Adı

Günebakan, Ayçiçeği, (Baytop, 1997), Günaşığı, Gündoğdu (Tuzlacı, 2006).

3.8.4. İngilizce Adı

Sunflower.

3.8.5. Doğal Yayılışı

Amerika'dan dünyaya yayılmış, birçok ülkelerde ve yurdumuzda doğal olarak bulunmamakla birlikte, özellikle de Trakya' da kültürü yapıldığı kayıtlıdır (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.8.6. Botanik Özellikleri

Kapitulumun tüm çiçekleri tüpsü (tubulat) veya orta çiçekleri tüpsü, kenar çiçekleri dilsî (lingulat) şeklindedir. Şizogenik yağ veya reçine kanalları ile iki hücre sıralı salgı tüyleri bulundurdukları kayıtlıdır. Anterlerin alt kısmında uzantı yoktur, yuvarlaktır (Zeybek & Zeybek, 2002).

Resim 27. *Helianthus annuus* L. ilustrasyonu

3.8.7. Kayıtlı Olduğu Farmakopeler ve Monograflar

PDR

FFD Monografları

3.8.8. Drogları

Olgun çiçek başlarından elde edilen tohumların preslenmesiyle *Oleum Helianthi* droğu elde edilmektedir (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.8.9. Kimyasal İçeriği

Tohumlardan elde edilen sabit yağın bileşiminin trigliserit olarak, % 35-62 oranında linoleik asit, % 25-42 oranında oleik asit, % 4-7 oranında palmitik asit içerdiği kayıtlıdır (PDR, 2004; FFD 2007).

Streoit olarak, kampesterol, kolesterol, betasitosterol içerdiği belirtilmektedir (PDR, 2004; FFD 2007).

3.8.10. Etnofarmasötikbotanik Kullanılışı

Halk arasında gıda olarak kullanılır (PDR, 2004; FFD 2007).

3.8.11. Tıbbi Kullanılışı

Ayçiçeği yağı genellikle konstipasyonda, masaj yağı olarak, yara iyileştirici olarak, deri lezyonlarında, sedefte ve romatizmada kullanıldığı bilinmektedir. Ayrıca farmasötik preparatların terkbine girmektedir (PDR, 2004; FFD 2007).

3.8.12. Dozu ve Kullanım Şekli

Kayıtlı bir dozaj şekli bulunamamıştır.

3.8.13. Uyarılar

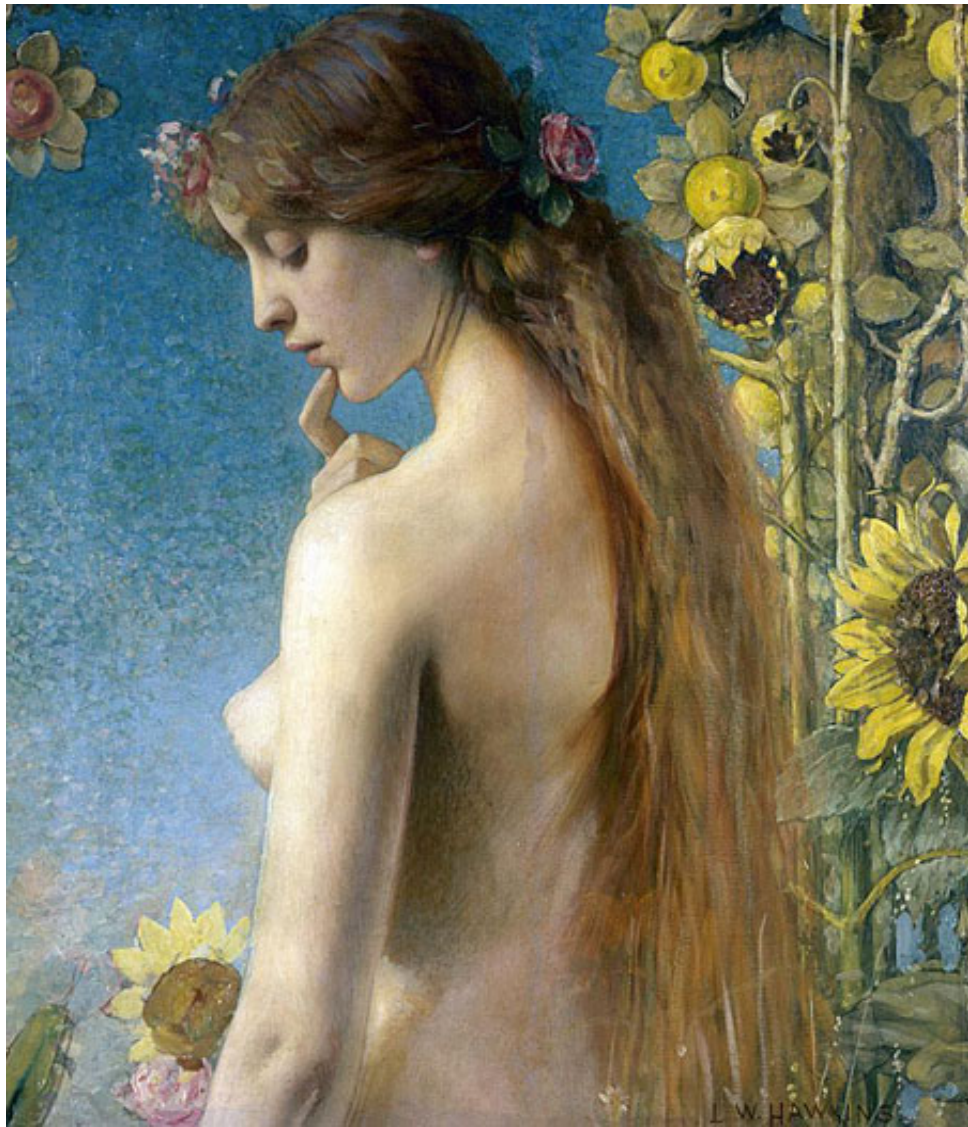
Droğun ışıktan uzak tutulması ve ışık geçirmez kaplarda saklanması gerektiği belirtilmiştir (PDR, 2004; FFD 2007).

3.8.14. Diğer Kullanılış Alanları

3.8.15. Mitos: Klytie ve Apollon

Klytie'nin hikâyesinde *Helianthus annuus* latince adıyla ve günebakan Türkçe adıyla bilinen bitkiye dönüştüğü kabul edilmektedir. Ayrıca *Helianthus* dışında bitki sistematğinde adını aynı kahramandan alan *Heliotropium* adında bir başka cins de bulunmakatadır. Ancak bu takson *Boraginaceae* familyasının bir üyesi olup mitosla herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır (Plowden, 1968).

Okeanos'un kızı güzel Klytie' yi, Apollon bir gün bir dere kenarında gördü, uzun boylu ve narin yapılı bir kız olan Klytie Tanrının hoşuna gitti. Onunla tanıştılar. Güzel ve parlak bir delikanlı olan Apollon da bu güzel kızın kalbine kolayca girdi. Onu deli gibi sevmeye başladı. Fakat vefasız Apollon, az zamanda bu kızıdan bıktı. Bazıları Klytie' nin sevgisinin fazlalığı Apollon' u usandırdığını söylerler. Araları açıldı. Zavallı kız, şaşırđı, ağladı, inledi; yandı, yıkıldı, fayda etmedi. Apollon ondan soğumuştı, kız acıya fazla dayanamadı, öldü. Sonradan kendi sevgisi yüzünden mezara giren ve güneşinin parlak ışıklarını göremeyecek olan bu kızın naşını "Gün çiçeğı" ne tahvil etti. Gün çiçeğı Apollon' a olan fazla sevgisini hala gösterir, o ne tarafa giderse yüzünü o tarafa döndürür. Aşkına karşılık bulamadığı için hala müteessirdir. Zavallının kalbi yaralı, boynu büküktür (Can, 1994).

Resim 28. "Clytie"- Hawkins, Louis Welden,

3.9. *Iris* sp. (Süsen)

Resim 29. *Iris germanica* L.

Tıbbi *Iris* taksonları arasında *Iris germanica* L. dışında *Iris versicolor* L. ve *Iris coralliniana* Watson da geçmektedir. Ancak hakkında daha fazla bilgi bulunması ve Türkiye Florası'nda da bulunması nedeniyle bu bölümde *I. germanica* ile ilgili bilgiler derlenecektir.

3.9.1. Sinonimler

Iris florentina Auct. (Wicthl, 2004).

3.9.2. Familyası

Iridaceae (Davis, 1984)

3.9.3. Türkçe Adı

Gök Süsen, Mor Süsen (Baytop, 1997), Kırna, Mezarlık Zambağı, Navros, Nevruz Çiçeği, Süsen, Durnadil Zambağı, Mor Zambak, Susam, Zambak (Tuzlacı, 2006).

3.9.4. İngilizce Adı

Florentine iris, White Flag Root, Blue Flag, Flag Lily, Liver Lily, Snake Lily, Water Flag, Wild İris, Yellow Flag, Orris (Wicthl, 2004, PDR, 2004; FFD, 2007).

3.9.5. Doğal Yayılışı

Bitkinin, doğal olarak güney Avrupa' da yetiştiği bilinmektedir (PDR, 2004; FFD, 2007).

Türkiye'de 46 Iris taksonu doğal olarak yayılış göstermektedir. Bunlardan *Iris germanica*'nın Kastamonu, Trabzon, Muğla, Hatay ve Maraş illerinde bulunduğu kayıtlıdır (Davis, 1984).

3.9.6. Botanik Özellikleri

Çok yıllık otsu, rizomlu bitkilerdir. Yaprakları oval veya kılıç şeklinde, tabanları binici (distik) dizilişlidir (Zeybek & Zeybek, 2002). Iris' lerin çiçek yapılarının çok özel olduğu bilinir. Çiçekler aktinomorf, dış dairenin 3 petali aşağıya kıvrık, ortalarında tabana doğru çizgi şeklinde fırça gibi tüylüdür. Yukarıda **Resim 30.**'de de görüldüğü üzere, İç dairede yer alan 3 tepal yaprağı ise yukarıya doğru dik ve tüysüzdür. Çiçek örtüsü beyaz, mavi, sarı, mor renklerde ve kahverengi-sarap rengi lekeli olabilir. Andrekeumun dış dairesinde yalnız 3 stamen vardır. İç daire tamamen köreltilmiştir. Bu stamenler perigon tübünün açıklığına tespit edilmiştir. Anterlerin her biri tepaloid olmuş birer stilus lobu ile örtülüdür. Bu stilüs loplarının alt yüzeyinde yarım ay şeklinde stigma bulunmaktadır (Zeybek & Zeybek, 2002).

Resim 30. *Iris germanica* L. ilustrasyonu.

3.9.7. Kayıtlı Olduğu Farmakopeler ve Monograflar

Komisyon E

FFD Monografları

PDR

3.9.8. Drogları

Drogları, *Rhizoma Iridis'* in, çatallı rizomları temizlenip yıkandıktan sonra kabukları soyularak elde edildiği belirtilmektedir (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.9.9. Kimyasal İçeriği

Uçucu yağının içerisinde menekşe kokusunda olan iron'lar bulunduğu kayıtlıdır (PDR, 2004 FFD, 2007). Su buharı distilasyonu ile % 0,1-0,2 oranında akıcı madde elde edilir. Bunun onda birinin iron, onda sekizinin de kokusuz Myristisin asit olduğu bilinir. Bundan başka rizomda % 50 den fazla nişasta ile müsilağ ve fenol olduğu belirtilmektedir (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.9.10. Etnofarmasötikbotanik Kullanılışı

Bazı *Iris* taksonlarının, solunum sistemi rahatsızlıklarında kullanıldığđ bilinmektedir. Ayrıca, troid bezi ve sindirim sistemi rahatsızlıklarında da kullanımı olduğu bilinmektedir (PDR, 2004 FFD, 2007).

3.9.11. Tıbbi Kullanılışı

Droğun orta derecede ekspektoran etkiye sahip olduğu kayıtlıdır. Ayrıca antiülseratif, spazmolitik ve seratonin-antagonist etkisi olduğu belirtilmektedir (PDR, 2004 FFD, 2007).

3.9.12. Dozu ve Kullanım Şekli

3.9.13. Uyarılar

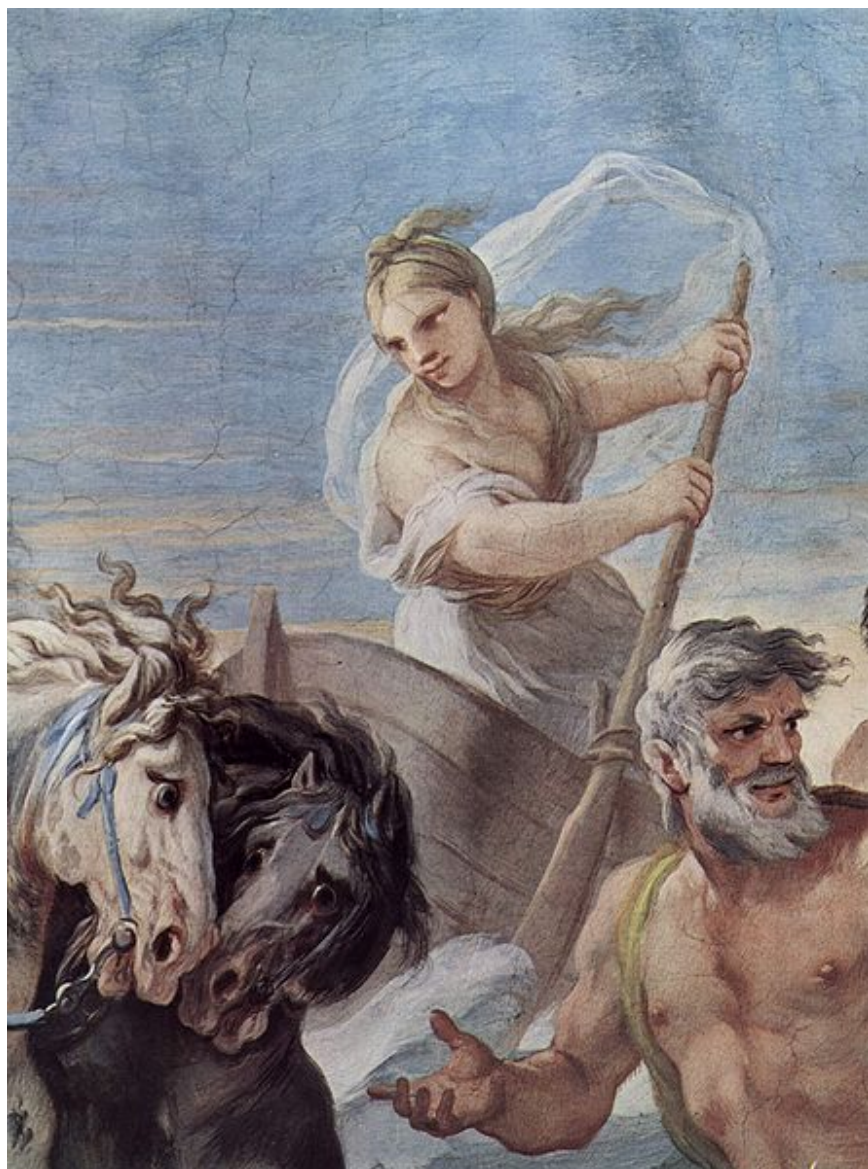
Hamilerde kullanılmaması gerektiği belirtilmiştir. Bitkinin taze suyunun deriyi ve mukoz membranları tahriş edici etkiye sahip olduğu belirtilmiştir. Bitkinin suyunun dahilen içildiği takdirde kusmaya, karın ağrısına ve kanlı ishale neden olduğu bilinmektedir (PDR, 2004 FFD, 2007).

3.9.14. Diğer Kullanılış Alanları

Droğun diğer kullanışı olarak diş çıkaran çocuklara damak kaşıntılarını hafifletmek için çiğneme materyeli şeklinde belirtilmiştir. Ayrıca günümüzde bu droğun parfümeri ve kozmetik endüstrisinde kullanıldığı kayıtlıdır (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.10. Mito: Iris Gökkuşağının Sembolü

Yunan mitolojisinde İris gökkuşağını temsil eder (Gezgin, 2007). Thaumias ile Elektra' nın kızı olduğu bilinmektedir. Okeanos' un soyundan gelmiştir. O, gökle yeri birbirine bağlayan gökkuşağının sembolüdür. Gökten yere uzandığı için, tanrılardan insanlara haber ulaştıran ilahi bir ulaktır. Güneşli havalarda, hafif yağmur yağınca, güzel kız İris, renkli ve süslü elbiselerini giyer, tanrılardan fani insanlara müjdeli haberler iletir. İris'i *Eros*'un annesi, *Zephyros*' un karısı sananlar da vardır. Ölümsüzlerin haberlerini, emirlerini iletirken İris'in, bazen insan şekline, bazen de tanrı şekline girdiği bilinmektedir. O, rüzgar gibi havayı yarar, arada sırada, yerle göğü birleştiren gökkuşağının üzerinden, kayarak yere inerdi. İris, denizleri ırmakları da gerekince hava gibi kolaylıkla yararlanarak yoluna devam ederdi. Bir gün, *Zeus* onu deniz Tanrıçası *Thetis*'i aramaya göndermişti. Homeros'un bu olaydan bahserken şöyle der; "Samos ile İmros kayaları üzerinden siyah dalgalar içine atıldı. Onun atılışından deniz inledi, dalgalandı. İris, derinliklere kurşun bir top gibi daldı, kayboldu. Ayrıca, İris'in yalnız tanrıların değil, insanların da yardımına koştuğuna inanılır (Can, 1994).

Resim 31. "Iris"- Luca Giordano (1632-1705)

3.11. *Laurus nobilis* L. (Defne)

Resim 32. *Laurus nobilis* L.

3.11.1. Sinonimler

3.11.2. Familyası

Lauraceae (Davis, 1982)

3.11.3. Türkçe Adı

Defne, Tehnel, Tahnal, Nehtel, Tefr n, Har, Tenel, Tenhel, Teynel (Baytop, 1997),  b kl k,  ubukluk, Hardal, Tanel, Tanel  alı ı, Te lim, Tehnal, Tehnil, Tenel  alı ı, Teynal (Tuzlacı, 2006).

3.11.4. İngilizce Adı

Laurel, Bay laurel

3.11.5. Doğal Yayılışı

Doğal olarak Akdeniz ülkelerinde yetiştiği bilinmektedir. Yurdumuzda da Akdeniz başta olmak koşuluyla nemli iklime sahip 20 den çok ilimizde yetiştiği kayıtlıdır (PDR, 2004; FFD 2007; Zeybek & Zeybek, 2002).

3.11.6. Botanik Özellikleri

Akdeniz bölgesinde Maki elemanı olan dioik küçük ağaçlardır. Yaprakları **Resim 34.**'de görüldüğü üzere basit ve almaçlı dizilişlidir. Çiçek örtüsü perigon şeklinde olup, bir daire üzerinde sarı renkli 4 tepal yaprağı bulunur (Zeybek & Zeybek, 2002).

Resim 33. *Laurus nobilis* L. ilustrasyonu

Erkek bitkilerde açan erkek çiçeklerde andrekeum, 3 daire üzerinde 4 er stamenlidir. Stamenlerde birer kapakla açılan 2 lokulus ile flament tabanında az çok küresel 2 nektaryum vardır. Erkek çiçeklerin ortasında körelmiş ince sap gibi ovaryum izi görülmektedir (Zeybek & Zeybek, 2002). Dişi bitkiler üzerinde yalnız dişi çiçekler gelişir. Bunlarda da, erkek çiçeklerde olduğu gibi, bir daire üzerinde dizilmiş açık sarı 4 tepal yaprağı vardır. Stamenler 4 staminodyuma farklılaşmış, nektaryumları irileşmiştir. **Resim 34.**'de de görüldüğü gibi, ovaryum üst durumlu apokarp, tek tohum taslaklıdır. Olgunlaşınca parlak siyah renk alan meyva tek tohumlu bakka' dır (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.11.7. Kayıtlı Olduğu Farmakopeler ve Monograflar

PDR Bitki Monografları

3.11.8. Drogları

Bitkinin yapraklarından *Folium Lauri*, yapraklarındaki eterik yağdan *Aetheroleum Lauri*, meyvalarından *Fructus Lauri*, bu meyvalardan presleme ile *Oleum Lauri* elde edilmektedir (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.11.9. Kimyasal İçeriği

Eterik yağında; 1,8-sineol, seskiterpenler, dehidrokostus lakton, kostunolit, erematin bulunduğu kayıtlıdır (PDR, 2004).

Meyvalarının eterik yağında; 1,8-sineol, α - β pinen, sitral, metilsinamat, seskiterpenler, dehidrokostus lakton, kostunolid, erematin (PDR, 2004).

Sabit yağında % 25-55 oranında yağ asitleri içerdiği, bunların; laurik, palmitik, oleik asitler olduğu kayıtlıdır (PDR, 2004).

3.11.10.Etnofarmasötikbotanik Kullanılışı

Antalya ve yöresinde meyvaları kaynatılarak tehnel yağı elde edildiği bilinmektedir. Bu yağın, ağrı dindirici, cildi yumuşatıcı olarak kullanıldığı belirtilmektedir (Zeybek & Zeybek, 2002). Olgun meyvelerden elde edilen sabit yağ merhem halinde romatizma ağrılarını dindirici ve parazit öldürücü olarak kullanılmaktadır. Veteriner hekimliğinde haricen ağrı kesici ve hayvanları sineklerden koruyucu olarak kullanılır. Antakya'da bu yağ, prina yağı ile karıştırılarak Defne sabunu yapılmakta ve bu sabun cilt hastalıklarına ve saç dökülmesine karşı kullanılmaktadır (Baytop, 1999).

3.11.11.Tıbbi Kullanılışı

Antimikrobiyal, molussidal ve böcek kovucu etkileri bulunduğu kayıtlıdır (PDR, 2004). Dahilen, yapraklarının infüzyonu, hazımsızlık, meyve dekoksasyonunun ise romatizmal ağrılarda kullanıldığı bildirilmiştir (Baytop, 1999).

3.11.12.Dozu ve Kullanım Şekli

Uygulama şekli olarak, haricen, merhem ve sabun şeklinde kullanılmaktadır (PDR, 2004).

Dahilen, yapraklarının %5-10'luk infüzyon şeklinde ve meyvelerinin ise %5-10'luk dekoksasyon şeklinde kullanıldığı kayıtlıdır (Baytop, 1999).

3.11.13.Uyarılar

Yapraklarından elde edilen uçucu yağın, haricen kullanıldığında deride lezyonlar meydana getirdiği ve allerjenik potansiyeli olduğu belirtilmektedir (PDR, 2004).

3.11.14. Diğer Kullanılış Alanları

Yapraklarından subuharı distilasyonu ile meyvalarından presleme ile elde edilen yağlar sabun sanayinde ve cilt merhemleri hazırlanmasında kullanıldığı kayıtlıdır (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.11.15. Mitos: Daphne' nin Defneye Dönüşmesi

Daphne'nin hikayesinde, *Laurus nobilis* latince adıyla ve defne Türkçe adıyla bilinen ağaca dönüştüğü kabul edilmektedir. Ayrıca *Laurus* dışında bitki sistematğinde adını aynı kahramandan alan *Daphnea* adında bir başka cins de bulunmaktadır. Ancak bu takson *Thymelaeaceae* familyasının bir üyesi olup mitosla herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır (Plowden, 1968).

Tanrı *Apollon Thessalia*'da, ağaçlarla gölgelenen *Peneus* ırmağı kıyılarında, güzel bir genç kız görmüş. *Artemis* gibi lekesiz yaşamaya and içmiş güzeller güzeli bu kızın adı *Daphne*'ymiş. Ormanların derinliklerinde yalnız başına dolaşmak, ay ışığında avlanmak, onun en çok sevdiği şeylermiş. Güzeli saçlı *Daphne* bir erkeğin karısı olarak yaşamak fikrinden hiç hoşlanmazmış. Kızın bu hali *Apollon*'un kendisine duyduğu arzuyu bir kat daha arttırıyormuş. Bir gün yalnız başına ormanda dolaşan *Daphne* karşısında *Apollon*'u görünce hızla kaçmaya başlamış. Hem kendisini kovalayan hende iknaya çalışan *Apollon*' un sözleri kifayetsiz kalmış. Koşarken genç bedeni, ardında bıraktığı koku ve rüzgârda dalgalanan saçları *Apollon*'un arzusunu körüklemiş. Sonunda güçsüz kalan peri aniden durup ayağı ile toprağı kazarak Toprak Anaya seslenmiş. "Ey toprak ana beni ört, beni sakla ve beni kurtar." Bu içten yakarışa cevap veren Gaia, güzel kızın uzuvlarını odunlaştırmak onu bir **defne ağacına**

dönüştürmüş. Son hamlesiyle kızı kolundan yakalamak isteyen *Apollon* ise, tuttuğu kolun bir dala dönüşmesini izlemiş. *Daphne*'nin halen atan kalbinin heyecanla çarptığını işiten *Apollon* kıza, "Sen benim kutsal ağacım olacaksın. Dökülmeyen yaprakların benim saçlarımin çelengi olacak ve bana tapınan herkes senin dallarınla onurlandırılacak" diyerek aşkını sonsuza dek kutsamış (Can, 1994; Bayladı ; 2005; Gezgin, 2007).

Resim 34. John William Waterhouse (1849-1917), "*Apollo and Daphne*", Oil on canvas

3.12. *Melissa sp.* (Oğulotu)

Resim 35. *Melissa officinalis* L.

3.12.1. Sinonimleri

3.12.2. Familyası

Lamiaceae (Labiata) (Davis, 1982).

3.12.3. Türkçe Adı

Oğulotu, Kovan Otu, Limon Nanesi, Melisa Otu, Tadıramba, Tatramba, Temre Otu (Baytop, 1997), Beyaz Oğulotu, Yalancı Isırgan (Tuzlacı, 2006).

3.12.4. İngilizce Adı

Lemon Balm.

3.12.5. Doğal Yayılışı

Doğu Akdeniz ülkelerinde ve Batı Asya' da yetişir. Orta Avrupa, Güney Fransa, Almanya ve Macaristan' da kültürünün yapıldığı kayıtlıdır (PDR, 2004; Zeybek & Zeybek, 2002).

3.12.6. Botanik Özellikleri

80 cm kadar boyunda dik, dallanmış, tüylü çok yıllıktır. Gövdesi 4 köşeli, yaprakları dekussat dizilişli ve saplı kenarları küt dişli, çiçekler çevresel dizilmiş, kaliks tüpsü ve 5 dişli, hafif eğridir. Korolla, beyaz veya açık pembe, 2 dudaklıdır. Stamen 4 tane 2 stamen kısa, 2 stamen uzun filamentlidir. Stigma 2 loplulu, meyva 4 nuksa ayrılan şizokarp şeklindedir.(Resim 37.). (PDR, 2004, Zeybek & Zeybek, 2002).

Resim 36. *Melissa officinalis* L. İllustrasyonu

3.12.7. Kayıtlı Olduğu Farmakopeler ve Monograflar

Alman Farmakopesi (1997)	İspanyol Farmakopesi
Amerikan Farmakopesi	İsviçre Farmakopesi
Avrupa Farmakopesi	Martindale
Avusturya Farmakopesi	ESCOP Monografları
Belçika Farmakopesi	Komisyon E Monografları
Fransız Farmakopesi (1990)	PDR Bitki Monografları
İngiliz Bitki Farmakopesi	WHOMonograflar (Newall, 1996).

3.12.8. Drogları

Yapraklarından *Folium Melissa*, çiçekli dallarından *Herba Melissa* ve bunların distilasyonundan *Aetheroleum Melissa* drogları elde edilir (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.12.9. Kimyasal İçeriği

Kültür bitkisinin, % 0,05 oranında uçucu yağ içerdiği bilinmektedir. Bu uçucu yağ içerisinde ise, %39 citronellal, %30 citral, citronellol, linalool ve geraniol ile düşük oranda triterpen asitleri, rosmarinik asit ve flavon glikozitleri içerdiği kayıtlıdır (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.12.10. Etnofarmasötikbotanik Kullanılışı

Melissa officinalis L. bitkisinin Türkiye’de 3 alttürü yetişmektedir. Bunlardan yalnızca *Melissa oficinalis* subsp *officinalis* tedavide sakinleştirici, midevi, gaz söktürücü, terletici ve antiseptik etkileri nedeniyle kullanılmaktadır (Baytop, 1999).

3.12.11. Tıbbi Kullanılışı

Melissa uçucu yağı ve preparatlarının spasmolitik, sedatif ve antibakteriyel etkilere sahip oldukları bilinmektedir. Sinirleri yatıştırıcı, sinirsel mide ve barsak rahatsızlıklarında, migren ve sinirsel kalp hastalıklarının tedavisinde kullanılır (Zeybek & Zeybek, 2002). Ayrıca droğun, karminatif, antiviral, antioksidatif etkileri kayıtlıdır. Komisyon E tarafından sinirlilik ve uykusuzluk hallerinde kullanımının kabul edildiği kayıtlıdır (PDR, 2004).

3.12.12. Dozu ve Kullanım Şekli

Günlük dozaj, 1,5- 4,5 g droğa denk gelicek şekilde, infüzyonu veya preparatları olarak geçmektedir (PDR, 2004).

Topikal kullanım; %1'lik liyofilize sulu ekstreyi içeren (70:1) kreminin günde 2-4 kez kullanılması şeklindedir (ESCOP, 2003).

3.12.13. Uyarılar

Işık sızdırmaz, kapalı, plastik olmayan kaplarda, nemden uzak en fazla 1 yıl saklanmalıdır (PDR, 2004).

3.12.14. Diğer Kullanılış Alanları

Melissa officinalis'nin, hemopatik olarak menstural düzensizliklerde kullanımı olduğu kayıtlıdır (PDR for Herbal Medicines, 2000).

Yaprak kuru ekstraktı ile krem şeklinde hazırlanan Lomeherpan, *Herpes simplex* tedavisinde virüstatik olarak kullanılmaktadır (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.12.15.Mitos: Nymphes " MELİSSA"

Yunan Mitolojisiinde *Melissa*, Girit kralının kızı olan bir peri olarak bilinmektedir. *Amalthee* ile beraber *Zeus'* u büyüttüğü bilinir. Bazıları, *Amalthee*'nin sütü bol bir keçi, *Melissa'* nın da arı olduğunu söylerler. *Melissa* tarafından beslendiği için *Zeus'* un bir lakabı da *Melissaeus'* tur (Can, 1994).

Resim 37. Hermes Carries the Infant Zeus to the Nymphs of Melissa for Safe-Keeping

3.13. *Mentha sp.* (Nanes)

Resim 38. *Mentha x piperita* L.

3.13.1. Sinonimleri

3.13.2. Familyası

Lamiacea (Labiata) (Davis, 1982).

3.13.3. Türkçe Adı

Nane, Narpız, Pünk, Su nanesi, Yarpuz (Tuzlacı, 2006), İngiliz nanesi, bahçe nanesi. (Baytop, 1997).

3.13.4. İngilizce adı

Brandy Mint, Lamb Mint, Peppermint.

3.13.5. Doğal Yayılışı

Bitkinin Afrika' da bulunduğu belirtilmektedir. Doğu ve Kuzey Avrupa ve Amerika' da ticari olarak kültürü yapıldığı bilinmektedir (WHO-Vol 2, 1999). Türkiye Florası'nda İstanbul, Bursa, Sakarya, Bolu ve İzmir'de doğal yayılış gösterdiği kayıtlıdır (Davis, 1982).

3.13.6. Botanik Özellikleri

Mentha x piperita, bir kültür bitkisi olup *M. aquatica* L. ile *M. spicata* L. türlerinin melezi olduğu kayıtlıdır. 30-90 cm yükseklikte, kuvvetli kokusu olan, tüyleri çok az olan, gövde ve dalları genellikle kırmızıya benzer renkte, çok yıllık otsu bir bitkidir. Yaprakları dişli kenarlı, 3-8 cm oval, saplı ve yeşil renklidir. Çiçekleri erguvani renkli olup dallarının ucunda, birçoğunun bir arada toplandığı **Resim 39.**'da görülmektedir. Tohum vermediği için ancak rizomları ile üretilir (Baytop, 1999; FFD, 2007).

3.13.7. Kayıtlı Olduğu Farmakopeler ve Monografları

Avrupa Farmakopesi	ABD Ulusal Formülleri
Fransız Farmakopesi	ESCOP Monografları
Hint Farmakopesi	Komisyon E Monografları
Türk Farmakopesi	(Newall,1996).

3.13.8. Drogları

Yapraklarından elde edilen *Folia Mentha piperita*' dan subuharı distilasyonu ile uçucu yağ *Aetheroleum Menthae Piperitae* droğu elde edilir (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.13.9. Kimyasal İçeriği

Aetheroleum Menthae Piperitae droğunun içerisinde % 35-45 oranında mentol, %15-20 oranında menton, % 3-5 oranında metil asetat,

Resim 39. *Mentha x piperita* L. ilustrasyon.

%2,5-3,5 oranında neomentol, % 2-3 oranında izomenton, % 2-7 oranında mentofuran bunlardan başka limonen, pulegon, α - β pinen, trans-sabinen hidrat bulunduğu kayıtlıdır (PDR, 2004).

3.13.10. Etnofarmasötikbotanik Kullanılışı

Halk tarafından bulantı ve kusmada, sabah bulantılarında, dismenorede, solunum sistemi rahatsızlıklarında kullanıldığı bilinmektedir (PDR, 2004).

3.13.11.Tıbbi Kullanılışı

Bitkinin, E Komisyon tarafından kabul edilen kullanılışı, karaciğer ve safra kesesi rahatsızlıklarında ve dispeptik şikayetlerde kullanılabileceği şeklindedir. Uçucu yağının, antispazmodik, karminatif, antibakteriyel, sekretolitik, bulantı ve kusmaya karşı, soğuk algınlığı tedavisinde, kolagog, böcek öldürücü olarak kullanıldığı belirtilmektedir (PDR, 2004).

3.13.12.Dozu ve Kullanım Şekli

Günlük doz; dahilen, 3-6 g bitkinin kuru yapraklarından; 5-15 g bitki tentüründen veya bu doza tekabül eden preparatları şeklindedir (Wichl, 2004).

3.13.13.Uyarılar

Aetheroleum Menthae Piperitae droğunun küçük çocukların, bebeklerin ve hassas ciltlilerin yüz ve özellikle de burunlarına sürülmemesi gerekir. Astım benzeri ataklara ve ciltte tahrişe neden olabileceği kayıtlıdır (WHO-Vol-2, 1999).

3.13.14.Diğer Kullanılış Alanları

Hazırlanan pomadı, şakaklara masaj ile uygulanarak migren ağrılarını gidermede kullanılır. Besin endüstride, şekerlikte ve dış macunu yapımında kullanılır (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.13.15.Mitos: Hades ve Menthe

Yeraltında ölümler ülkesinin, cehenemler tanrısı *Hades*'in gönül verdiği *Menthe* adında bir *Nympha*'dır. *Hades*'in karısı *Persephone*, bunu sezdiği için *Menthe*'yi her fırsatta incitip, genç *Nympha*' ya sıkıntı çektirir. *Persephone*, kontrol edemediği kıskançlığı nedeniyle bir gün *Menthe*'yi

ayaklarının altına alır ve onu ezerek yaralar. *Hades*, sonunda sevgilisinin incinmesine dayanamayarak onu korumak için, hoş kokulu naneye dönüştürür. Bu yüzden nane güzel *Nympha'* nın adını ve kokusunu taşımaktadır (Can, 1994; Gezgin, 2007).

Resim 40. "Hylas and the Nymphs" by John William Waterhouse

3.14. *Morus nigra* L. (Karadut)

Resim 41. *Morus nigra* L.

3.14.1. Sinonimleri

3.14.2. Familyası

Moraceae (Davis, 1982).

3.14.3. Türkçe Adı

Karadut (Baytop, 1997), EkinDutu, Ekşi Dut, Ekşi Kara, Ekşi Kara Dut (Tuzlacı, 2006).

3.14.4. İngilizce Adı

Black Mulberry.

3.14.5. Doğal Yayılışı

Vatanı İran olan bu bitkinin, sıcak iklim gösteren tüm dünyada kültürü yapılabildiği kayıtlıdır (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.14.6. Botanik Özellikleri

Resim 42.'de de görüldüğü gibi, tam veya loplu yapraklı, küçük stipulalı, yaprak kenarlı dişli, monoik veya dioik ağaçlardır. Yaprakları koyu yeşil sert ve altları tüylüdür. Çiçek tepallerinin uçlarında da tüyler vardır. Dişi çiçeklerin döllenmenin fizyolojik etkisi ile 4 tepali etlenir ve yalancı drupa tipinde meyva meydana gelir. Dut salkımı bir meyva durumudur. 2-2,5 cm boyunda olan yalancı meyva durumu koyu kırmızı veya siyahımsı kırmızıdır (Zeybek & Zeybek, 2002).

Resim 42. *Morus nigra* L., ilustrasyonu

3.14.7. Kayıtlı Olduğu Farmakopeler ve Monograflar

FFD Monografları

PDR Monografları

3.14.8. Drogları

Bitkinin meyvalarından şurup *Sirupus Mori* elde edilir (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.14.9. Kimyasal İçeriği

Meyvalarında, % 1,9 oranında meyva asitleri, malik asit ve sitrik asit bulunmaktadır. Bunun yanında % 10 oranında sakaroz, pektinler, % 0,17 oranında askorbik asit ve diğer rutinleri içerdiği kayıtlıdır (PDR, 2004).

Yapraklarının ise, % 2-6 oranında flavonoid içerdiği belirtilmektedir (PDR, 2004).

3.14.10. Etnofarmasötikbotanik Kullanılışı

Bitkinin, halk arasında, hafif laksatif, mukoz membran ve solunum sistemi iltihaplanmalarında kullanıldığı bilinmektedir. Ayrıca, diş eti ve ağız içi iltihaplarında, yeni doğmuş bebeklerin pamukçuk tedavisinde pamukla sürülerek kullanıldığı kayıtlıdır (PDR, 2004; Zeybek & Zeybek, 2002).

3.14.11. Tıbbi Kullanılışı

İlaçların tadının ve kokusunun değiştirilmesi, iyileştirmesi için korigen ve karminatif olarak kullanıldığı kayıtlıdır (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.14.12. Dozu ve Kullanım Şekli

Drog dahilen kullanılır ve günlük dozajı 2-4 ml şurup şeklinde belirtilmektedir (PDR, 2004).

3.14.13. Uyarılar

Droğun herhangi bir yan etkisi ve ilaç etkileşimi bildirilmemiştir (PDR, 2004).

3.14.14. Diğer Kullanılış Alanları

Morus nigra'nın meyvalarından yazın serinletici şerbet yapılmaktadır (Zeybek & Zeybek, 2002). Ayrıca gıda sanayinde de kullanımı vardır.

3.14.15. Mitos: Pyramos ve Thisbe

Yaşadığı devrin en güzel, en yakışıklı delikanlısı olan Pyramos ile bütün şark güzellerini, gölgede bırakan, sarışın Thisbe, Semiramis'in saltanat sürdüğü memlekette birbirlerine gönül vermişlerdi. Eğer anne ve babaları uygun görselerdi onlar evlenecekler, temelleri derin aşka dayayan sağlam bir yuva kurmuş olacaktı. Analar, babalar onların evlenmesini istemediler fakat birbirlerine bağlanmış iki kalbi aynı ateşin yakmasına engel olamadılar.

İki aşık güneşin ışıkları çiğ taneleri ile ıslanan çimleri kurutur kurutmaz, her zamanki randevularına koşarlardı. Şehrin dışına çıkmayı uygun bulurlardı, güneşli kırlarda boş yere dolaşmamak için, Ninus' un mezarı başında buluşmayı ve o mezarı örten ağacın yaprakları arasında gizlenmeyi düşünürlerdi. Gerçekten orada kardan daha beyaz meyvelerle dolu ve başı bulutlar arasına gömülen bir dut ağacı yükseliyordu.

Thisbe, bir tle sarılı olarak Ninos'un mezarının yanına geldi ve kararlaştırılan ağacın altında durdu. Aşk ona cesaret vermişti. O sırada birdenbire, ağzı henüz, parçalayarak yediği öküzün kanı ile bulaşık bir dişi aslan göründü. Oradaki kaynakta susuzluğunu gidermeye geliyordu. Ayın ışığında uzaktan onu gören Thisbe, oralardaki karanlık bir mağarada saklanmak üzere titrek adımlarla kaçtı, kaçarken omzundaki tl düşürdü. Vahşi hayvan güzel kaynaktan susuzluğunu giderdikten sonra ormana doğru yürümeye başladı. Yolda Thisbe' nin tln buldu ve kanlı dişleriyle parçaladı. Randevu yerine biraz geç gelen Pyramos, yırtıcı hayvanın kumda bıraktığı derin izi gördü. Biraz sonra sevgilisinin kanlı tln bulunca ürperdi. Ayrılığın dayanılmaz acısıyla ne yapacağını şaşıran Pyramos "benim kanımı da al, o da aksın" diye bağırarak yanında bulundurduğu hançeri kalbine sapladı ve ölürken onu sıcak yarasından çıkardı. Kanlı hançer yere düştü, Pyramos' un yarasından sızan kan, altında buluşma hayali kurdukları dut ağacına kadar gitti. Toprağın içine sızan ılık kan, başi bulutlara değen bu büyük ağacın köklerini doyurdu. Bu yüzden kökleri kan iğen, bu büyük dut ağacının dallarına asılan beyaz meyvalar kan rengine boyandılar.

Thisbe, geri döndü, delikanlıyı aramaya başladı. Buluşacakları yeri buldu, tanıdı. Fakat ağaçta ve meyvaların rengindeki değişiklik onu şphelendirdi. Kanla boyanmış olan toprakta henüz titreyen ve can çekişmekte olan sevgilisini tanıdı. Dvnmeye, sağını başını yolmaya başladı. Zavallı kız biraz sonra parçalanmış tl ve içinde hançeri bulunmayan fildişi kını gördü, "Evet, kendi elin ve aşkın sana ölümü sundu. Ben de korkacak değilim. Benim elim de hançer tutabilir. Aşkım seninki gibi yaralar ağmak için bana yeter. Bu hayatın ötesinde de senin

arkandan geleceğim. Aynı mezarda dinlenmek mutluluğunu bizden esirgemeyiniz. Ey, *Pyramos*' un ve benim vücudumu örtecek ağaç; bizim ölümümüzün hatırasını dünya durdukça yaşat. Kar gibi meyvalarını matem rengine boya ve kanlarını senin gölgene döken iki aşğın sonsuz

Resim 43. "Pyramus and Thisbe" Abraham Hondius, (1625-1691).

anıtı olarak kal." Böyle dedi ve henüz *Pyramos*' un kanı tüten hançeri üstüne eğilerek kalbine sapladı. Tanrılar onun yakarışını kabul ettiler. Anaları ve babaları da öyle yaptılar. Ağacın meyvaları olgunlaşınca kan rengini aldı ve iki aşğın külleri aynı yere kondu (Can, 1994).

3.15. *Myrtus communis* L. (Mersin)

Resim 44. *Myrtus communis* L.

3.15.1. Sinonimleri

3.15.2. Familyası

Myrtaceae (Davis, 1972).

3.15.3. Türkçe Adı

Mersin, Hambeles, Elduran, Eldüren, Mord, Murt, Sazak ağ, Zazak (Baytop 1997), Bahar, Hambeles, Çakal Üzüümü, Kara Sirke (Tuzlacı, 2006).

3.15.4. İngilizce Adı

Myrtle

3.15.5. Doğal Yayılışı

Bitki, Akdeniz ikliminde doğal olarak yetişir. Akdeniz bölgelerinde ve Himalaya' ların kuzey batısında yetiştiği bilinmektedir. Yurdumuzda

Hatay, Mersin, Adana, Antalya, Muğla, İzmir, Aydın, Sinop, Samsun, Ordu, Trabzon illerinde doğal yetiştiği kayıtlıdır (PDR, 2004; Zeybek & Zeybek, 2002; Davis, 1972).

3.15.6. Botanik Özellikleri

Herdem yeşil, küçük ağaçlardır. Meyvaları baka, kapsula veya drupa tipinde, bitkinin şizolisigenik yağ ceplerinde eterik yağlar meydana gelir. Yaprakları karşılıklı dizilmiş, kokulu bitkilerdir (**Resim 45.**) (Zeybek & Zeybek, 2002).

Resim 45. *Myrtus communis* L. illustasyonu

3.15.7. Kayıtlı Olduğu Farmakopeler ve Monograflar

PDR Monografları

FFD Monografları

3.15.8. Drogları

Yapraklarında bulunan lisigenik salgı ceplerinden subuharı distilasyonu ile *Aetheroleum Myrti* elde edilir (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.15.9. Kimyasal İçeriği

Aetheroleum Myrti'nin başlıca bileşenleri olarak % 15-45 oranında 1,8-cineol, %15-38 oranında α -pinen, % 1-5 oranında mirtenol, % 4-20 oranında mirtenilasetat, % 4-10 oranında limonen, % 2-12 oranında α -terpineol, % 0,5-1,5 oranında geraniol, % 1-5 oranında geranilasetat olarak belirtilmektedir. Ayrıca yapraklarının tanen ihtiva ettiği bilinmektedir (PDR, 2004).

3.15.10. Etnofarmasötikbotanik Kullanılışı

Mersin uçucu yağının, dahilen halk arasında öksürük, tüberküloz gibi rahatsızlıklarda kullanıldığı bilinmektedir. Bunların yanında, idrar kesesi rahatsızlıklarında, diyarede, hemoraidte, prostatta ve bağırsak kurdu na karşı kullanımı olduğu belirtilmektedir (PDR, 2004).

3.15.11. Tıbbi Kullanılışı

Bitkinin içerdiği tanenler nedeniyle antimikrobiyal etkisi mevcuttur. Hipoglisemik etkisi hayvanlar üzerinde kanıtlanmıştır. Ayrıca, uyku süresini artırmak gibi merkezi sinir sisteminde de etkileri vardır. Bitkinin uçucu yağının ise, terpenik bileşikler nedeniyle antimikrobiyal etkisine bağlı üst solunum yolu enfeksiyonlarında ve korijen olarak kullanıldığı kayıtlıdır (PDR, 2004).

Ciltteki sivilceleri iyileştirici, cildi güzelleştirici kozmetik sabunları vardır (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.15.12.Dozu ve Kullanım Şekli

Myrtle bitkisiden, dahilen kullanılan preparatlar hazırlanır. Preparat, 1 lt suya 15- 30 gr drog karıştırılarak, 15 dk beklenerek hazırlanır. Günlük dozaj olarak; 0,2 gr drog, dahilen kullanılır (PDR, 2004).

3.15.13.Uyarılar

Droğu, ışıktan uzak, ışık geçirmeyen sızdırmaz kablarda saklanması gerektiği bilinmektedir (PDR, 2004).

3.15.14.Diğer Kullanılış Alanları

Diş macunu, ağız çalkalama, tıraş suları hazırlamada kullanıldığı belirtilmiştir. Likör ve reçel yapımında kullanıldığı kayıtlıdır. Mersin dalı, düğünlerde eşler arasında bağlılık sembolü olarak sunulmaktadır (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.15.15.Mitos: Smyrna “Myrha”

Adonisin dünyaya gelmesi konusunda farklı söylenceler yer almaktadır. Mitosun merkezinde yer alan güzeller güzeli prenses Smyrna'nın adı farklı kaynaklarda Myrha olarak da geçmektedir. Bazı kaynaklar mitte yer alan metamorfoz sonrasında prensesin adını verdiği Latince adıyla *Myrtus communis*'e dönüştüğünü belirtmektedirler.

Suriye Kralı Theias'ın Smyrna adında bir kızı vardır. Babası kızını Afrodit'den bile güzel bulduğu için Afrodit bu duruma çok içerliyormuş. Theias'ı cezalandırmak için Afrodit, güzeller güzeli Smyrna'nın yüreğinde

babasına karşı çılgınca bir aşk uyandırmış. Smyrna dadısı Hippolyte'nin de yardımıyla gecenin karanlığında bir başka kadın gibi yaparak babasının koynuna girmiş ve ondan hamile kalmış. Bir süre sonra gerçek ortaya çıkınca, nasıl alçakca bir tuzağa düştüğünü öğrenen Theias, kızı Smyrna'yı öldürmek istemiş. Ancak kız tanrılara yalvarıp, bunun bir lanet olduğunu haykırarak ve utancından insan içine çıkmayı istemediğini söyleyince tanrılar, Afrodite'nin neden olduğu bu acıya son vermek için kızı mersin ağacına dönüştürmüşler. Aylar sonra ağacın kabukları çatlamış ve dünyalar güzeli bir erkek bebek olan Adonis doğmuş Aynı mitos Latin ozan Ovidius tarafından bazı farklılıklarla nakledilmektedir. Smyrna'nın adı Myrha, Suriye Kralı Theias ise Kıbrıs Kralı Kinyras olarak geçmektedir (Bayladı, 2005).

Resim 46. "Birth of Adonis", Marcantonio Franceschini-1685

3.16. *Narcissus* sp. (Nergis)

Resim 47. *Narcissus* sp.

3.16.1. Sinonimleri

3.16.2. Familyası

Amaryllidaceae (Davis, 1984).

3.16.3. Türkçe Adı

Nergis, Nargoz, Nargöz, Navruz (Baytop, 1997).

3.16.4. İngilizce adı

Lent Lily.

3.16.5. Doğal Yayılışı

Bitki Avrupa' nın her yerinde bulunmaktadır. Ayrıca dünyanın her yerinde kültürü yapılan bir bitkidir. Yurdumuzda Nergis adı ile bilinen özellikle Ege ve Akdeniz bölgelerimizde bahçelerde yetiştirilmektedir.

Türkiye’de İzmir, Muğla, Antalya, İçel, Hatay, Adana, Diyarbakır ve Samsun illerinde *N. tazetta* ssp. *tazetta* taksonunun doğal olarak bulunduğu kayıtlıdır (PDR, 2000; Zeybek & Zeybek, 2002; Davis, 1984).

3.16.6. Botanik Özellikleri

Soğanlı, çiçekleri altın sarısı renğinde, çift bostriks durumunda toplanmış hoş kokulu uçucu yağ bitkileridir (**Resim 47.**). Tepal yapraklarından sonra parakorolla adı verilen ek bir örtü daha vardır. Andrekeum, üçer stamenli iki dairede oluşmuştur. Anterler introrsdur. Ovaryum alt durumlu olup, üç karpelli ve üç bölmelidir (Zeybek & Zeybek, 2002). **Resim 48.**’de görüldüğü üzere, bitki 15 ile 30 cm yüksekliğinde, yaprakları basal, filizleri ovattır. Bitki kahverengi soğana sahiptir (PDR, 2000).

3.16.7. Kayıtlı Olduğu Farmakopeler ve Monograflar

FFD Monografları

PDR Monografları

3.16.8. Drogları

3.16.9. Kimyasal İçeriği

Bitkinin soğanlarında, nişasta, fruktan ve glucomannan bulunur. Ayrıca, % 0,08-0,15 oranında *Amaryllidaceae* alkaloidleri içerdiği bilinmektedir. Bunlardan bazıları, himantamin, galantin, galantamin, pulvin ve masonindir (Zeybek & Zeybek, 2002; PDR, 2004).

3.16.10. Etnofarmasötikbotanik Kullanılışı

Bitkinin, halk arasında, öksürükte, soğuk algınlığında, astmada kullanımı olduğu bilinmektedir (PDR, 2004).

Resim 48. *Narcissus poeticus* L. illüstrasyonu

3.16.11. Tıbbi Kullanılışı

Tıbbi kullanılışı olduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır.

3.16.12.Dozu ve Kullanım Şekli

3.16.13.Uyarılar

Bitki zayıf olarak sensitizasyon potansiyeli gösterir ve kaşıntıya neden olabilir (PDR, 2004).

3.16.14.Diğer Kullanılış Alanları

Nergis, İzmir Karaburun’ da kesme çiçek olarak önemli gelir kaynağıdır (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.16.15.Mitos: “Narkissos ve Echo”

Narkissos tanrı Kephisos ve nympha Liriope’in oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Kâhin Teiresias, Narkissos’un kendi yüzünü görmediği takdirde uzun bir ömür yaşayacağı kehanetini sunmuş. Narkissos genç bir delikanlı olduğunda, eşsiz güzelliğini gören nymphalar ona âşık olmuşlar. Ancak delikanlı aşka inanmıyor, bu duyguyu saçma buluyor ve kendine âşık olanlarla alay edip hiçbirine karşılık vermiyormuş. Bir gün nympha Ekho Narkissos’u görür görmez âşık olmuş. O da tıpkı diğerleri gibi aşkına karşılık alamamış. Aşkı ekoyu içten içe eritiyor, perişan ediyormuş. Sonunda tüm varlığı yok olup sadece sesi kalmış. Bu durum artık tüm nymphaların sabrını taşırılmış. Hepsi toplanım öc tanrısı Nemesis’ten intikamlarının alınmasını dilemişler. Nemesis kızlara hak vermiş ve Narkissos’un ava çıktığı bir gün, dinlenmek için durduğu dingin bir pınarın başında sudaki aksini görmesini sağlamış. Narkissos gördüğü delikanlının güzelliği karşısında şaşkına dönmüş ve dünyada ondan güzel başka bir insan olamayacağına karar vermiş. Sesiyle aşkının perçinlenmesine katkı sağlayan Ekho sayesinde hergün gidip aksini seyrettiği pınarın başında

günün birinde ölmüş ve öldüğü yerde açan çiçeğe onun adı verilmiş (Can, 1994; Bayladı, 2005; Gezgin, 2007; Grimal, 1997).

Resim 49. "Echo and Narcissus" John William Waterhouse, (1903), Walker Art Gallery

Resim 50. "The Metamorphosis of Narcissus", Salvador Dalí-(1937)

3.17. *Pinus* sp. (Çam)

Resim 51. *Pinus brutia* Tenore

Mitolojide çam olarak geçen ağacın tam olarak hangi takson olduğu net değildir. Bu bölümde Ege kıyılarında doğal yayılış gösteren en yaygın ve tıbbi olarak hakkında en çok kayıt bulunan takson olan *Pinus brutia* hakkında derlenen bilgilere yer verilecektir. Mitosa konu olan nymphaea Pitys'in adının bitkinin sinoniminde yer alması da bu yüzdendir.

3.17.1. Sinonimleri

Pinus pity usa Stev. (Davis, 1965).

3.17.2. Familyası

Pinaceae (Davis, 1965).

3.17.3. Türkçe Adı

Kızıl Çam. (Baytop, 1997), Andız Çem, ;şam, Pür Çam, Şam (Tuzlacı, 2006).

3.17.4. İngilizce Adı

Pine.

3.17.5. Doğal Yayılışı

Doğu Akdeniz ülkelerinde doğal yetişir. Marmara, Ege ve Akdeniz Bölgelerinde makiliklerde karışık değerli ormanlar oluşturulur (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.17.6. Botanik Özellikleri

Boyları 20 m kadar yaprak dökmeyen orman ağaçlarıdır. Odunlarında yalnız trakeidler vardır (Zeybek & Zeybek, 2002). Yaprakları yumuşak, kolay bükülebilir ve açık yeşil renkte. Tomurcuklar reçinesizdir. Gelişmiş ağaçların taçları şemsiye şeklinde değildir. Dallanmaları düzensizdir. Tohumları ise kanatlıdır. **Resim 51.** de görüldüğü üzere kozalaklar az çok yatay duruşlu, sapları çok kısa veya sapsızdır (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.17.7. Kayıtlı Olduğu Farmakopeler ve Monograflar

PDR Monografları

FFD Monogarfaları

3.17.8. Drogları

Ağaçların gövdelerine yapılan V şeklindeki yarıklardan toplanan oleoresin Türk kodeksinde Terebinthinae adıyla kayıtlıdır. Bu oleoresinin distilasyonuyla elde edilen uçucu yağ ise Oleum Terebinthinae arta kalan reçine ise Colophonium adlarıyla yine Türk Kodeksinde kayıtlıdır. Yine dal ve odunların kapalı fırınlarda düşük ısıda kuru distilasyonuna sonrasında ise Pix Pini (Pix Liquida) elde edildiği kayıtlıdır (Tanker ve ark, 2004).

Resim 52. *Pinus brutia* Tenore. ilustrasyonu

3.17.9. Kimyasal İçeriği

Çeşitli droglarında terpenik bileşiklerden α - β pinen, delta3-karen, limonen, kamfen olduğu bilinmektedir (PDR, 2004).

3.17.10. Etnofarmasötikbotanik Kullanılışı

Halk tarafından bitkinin genç sürgünleri, basit öksürükte, bronşitte, nazal tıkanıklıkta ve ses kısıklığında kullanıldığı bilinmektedir (PDR, 2000).

3.17.11. Tıbbi Kullanılışı

Komisyon E tarafından kabul edilen kullanılışı, soğuk algınlığı, ateş ve üşütme, öksürük, bronşit, ağız iltihaplanması, nevralji ve enfeksiyona yatkınlık olarak belirtilmiştir (PDR, 2004). Kafur sentezinde ham madde

olarak ve balgam söktürücü olarak da kullanıldığı kayıtlıdır (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.17.12.Dozu ve Kullanım Şekli

Günlük dozaj; dahilen 2 ile 3 g drog gün içinde kullanılır (PDR, 2004). Haricen, banyo şeklinde vya gel şeklinde sürülerek kullanılır. Jel şeklinde %20 oranında hazırlanmış preparatlar gün içinde çeşitli zamanlarda kullanılır (PDR, 2004). İnhalasyon olarak, 5 damla yağ sıcak suyun içine damlatılarak günde 3 kez kullanılır (PDR, 2004).

3.17.13.Uyarılar

Yağını ışıktan uzakta, sızdırmaz kablarda saklanmalıdır (PDR, 2004).

3.17.14.Diğer Kullanılış Alanları

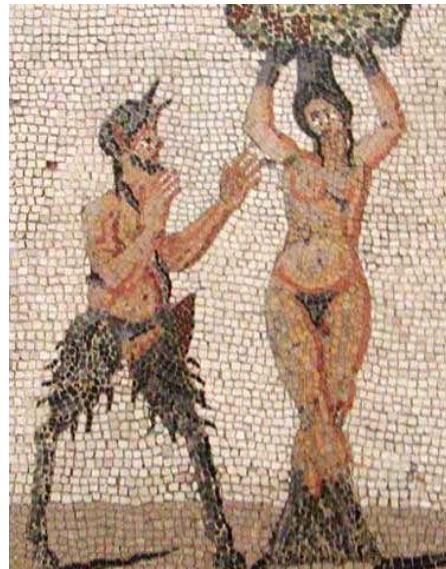
İlaç sanayinde cilde yapıştırılan flaster ve yakıların yapımında önem taşır. Ayrıca boyacılıkta ve lak sanayinde de kullanıldığı belirtilmektedir (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.17.15.Mitos: Nymphaea Pitys

Çevik, afacan ve güzel bir peri kızı olan Pitys hem Orman Tanrısı Pan hem de Trakia'da oturan kuzeyin dondurucu Rüzgâr Tanrısı Boreas tarafından seviliyormuş. Fakat Pitys yaramaz Pan'ı beğendiği için Boreas kıskançlığın verdiği hiddet ile kıza saldırmış. Onu yerden yere vurup kemiklerini kırmış. Bütün bu yaptıkları yine de Boreas'ı sakinleştirmemiş. Narin kızı yüksek bir tepeden aşağı atmış. Toprak Ana bu bahtsız ve güzel periye acımış ve onu çam ağacına dönüştürmüştü. O günden sonar yalçın kayaların kenarlarında ve uçurumların dibinde görülmeye başlamış (Can, 1994; Gezgin, 2007).

Resim 53. "Nymphes et Satyre", William Adolphe Bouguereau (William Bouguereau) (1825-1905), Oil on canvas, 1873, 180 x 260 cm, Sterling and Francine Clark Art Institute (Williamstown, Massachusetts, United States)

Resim 54. ve Resim 55. "Pan ve Pitys" konulu bir pul ve duvar mozaiği

3.18. *Prunus dulcis* (Mill.) D.A.Webb (Tatlı Badem)

Resim 56. *Prunus dulcis* (Mill.) D.A.Webb

3.18.1. Sinonimleri

3.18.2. Familyası

Rosaceae (Davis, 1972).

3.18.3. Türkçe Adı

Badem (Baytop, 1997), Ak Badem, Çağla Ağacı, Hacıelli Bademi, Haşmet Bademi, Nurlu Badem, Payam (Tuzlacı, 2006).

3.18.4. İngilizce Adı

Almond, Greek Nuts, Jordan Almond.

3.18.5. Doğal Yayılışı

Bitki doğal olarak Batı Asya'da yetişmekte ve çeşitli iklimlerde kültürü yapılmaktadır (PDR, 2004).

3.18.6. Botanik Özellikleri

İlk baharda yapraksız olarak pembe çiçek açan bir ağaçtır. Yapraklar basit, bazıları derin parçalıdır. Çiçekleri taçlı ve epikaliksi yoktur. Ovaryum üst durumludur. Meyvaları drupa ekzo ve mezokarbi olgunlaşmada kurur. Meyvalar kuru, perikarp açılır (**Resim X**) (Zeybek & Zeybek, 2002; Sauer ve ark., 1996).

Resim 57. *Prunus amygdalus* İllustrasyon

3.18.7. Kayıtlı Olduğu Farmakopeler ve Monograflar

PDR

FFD Monografları

3.18.8. Drogları

Tohumlarından soğuk persleme yöntemiyle % 50 oranında uçucu olmayan *Oleum Amygdali* elde edilir. Presleme ile elde kalan posası suda yumuşatıldıktan sonra subuharı distilasyonu ile *Aqua Amygdalarum amarum* elde edilmektedir (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.18.9. Kimyasal İçeriği

Yağının % 3-5 oranında bir Cyanogen Glikosit olan Amigdalın içerdiği belirtilmektedir. Ayrıca, yağ asidi olarak linoik ve oleik asit de içerdiği bilinmektedir. Amygdalin, Glikosidaz ve Lyaz enzimleri ile kısa sürede hidrolize olur. HCN ye ayrılır. (Zeybek & Zeybek, 2002; PDR, 2004).

3.18.10. Etnofarmasötikbotanik Kullanılışı

Badem suyunun halk arasında, öksürükte, bulantı ve kusmada kullanıldığı belirtilmektedir. Badem yağı ise deriye topikal olarak kullanıldığı bilinmektedir (PDR, 2004).

3.18.11. Tıbbi Kullanılışı

Eczacılık tekniğinde ilaçların kokusunu ve tadını değiştirmede kullanıldığı kayıtlıdır. Bademyağı pomat yapımında ve ayrıca burun damlaları hazırlanmasında sıvağ olarak kullanılmaktadır. Cildi besleyicidir (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.18.12. Dozu ve Kullanım Şekli

Dahilen kullanılışı geçmişte olup, günümüzde tercih edilmediğinden herhangi bir doz kayıtlı değildir (PDR, 2004).

Haricen kullanılışı içeriğindeki yağ asitlerinden dolayı yumuşatıcı olarak cilt preparatlarında kullanılmaktadır, herhangi bir kayıtlı dozaj bilgisi bulunmamaktadır (PDR, 2004).

3.18.13.Uyarılar

Amygdalinden meydana gelen HCN nedeniyle 6-10 acıbadem tohumu bir çocuğu, 60 kadarı ise yetişkin insanı öldürmeye yeterlidir (Zeybek & Zeybek, 2002).

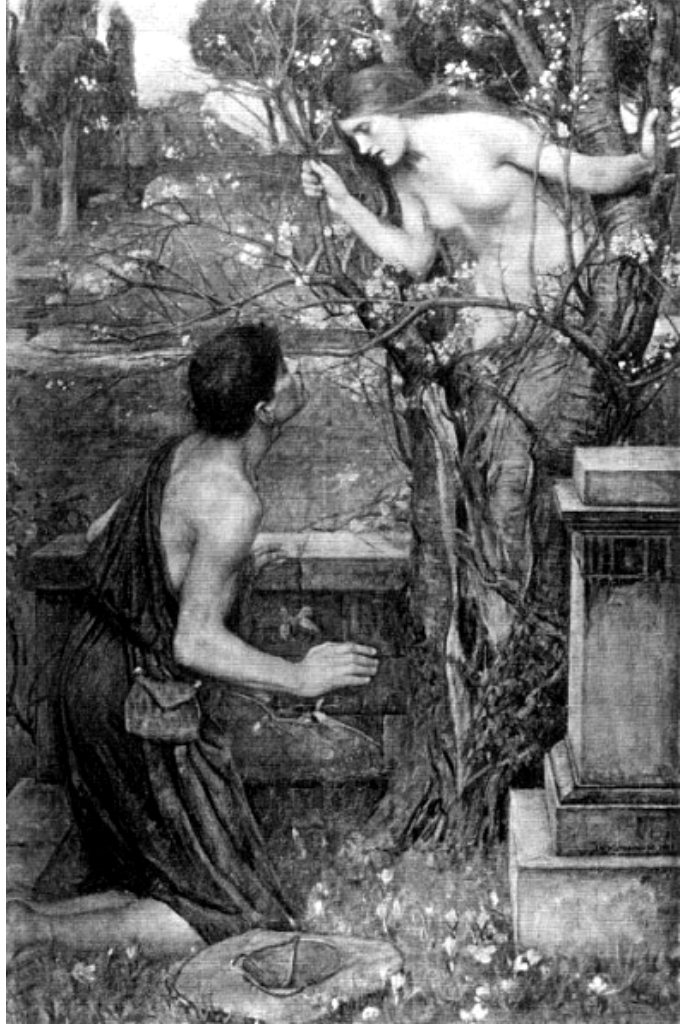
3.18.14.Diğer Kullanılış Alanları

Ayrıca halk arasında sesi güzelleştirmek amacı ile birkaç damla suya damlatılıp içilmektedir. Tatlı bademin genç meyvaları ilkbaharda çağla adı ile yenmektedir. Olgun tohumların kavrulmuşu sevilen çerezdir. Tohumları Türk Mutfağında çok sık kullanılmaktadır (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.18.15.Mitos: Demophon'un Gözyaşları

Troya savaşı sırasında fırtına nedeniyle Trakya kıyılarına vuran bir gemideki Theseus'un oğlu prens Demophon büyük bir konukseverlikle ağırlandığı Kral Phyleus'un sarayında prenses Phillis'le birbirlerine aşık olmuşlar. Demophon Phillis'den ülkesindeki işlerini tamamlayıp dönmek için izin istemiş. Demophona güvenen geç kız yakışıklı prene yanında götürmesi için içinde Reia Kültüne ait kutsal eşyalar olduğunu söylediği ve ancak dönmesine imkan kalmadığı zaman açacağına söz aldığı, bir sandık vermiş. Günlerce sevgilisinin yolunu gözleyen Philis anlaştıkları gün onu karşılamak üzere limana gitmiş. Sevgilisinin dönmediğini gören ve günlerce yolunu gözleyen Philis sonunda acısına yenik düşmüş ve kendini

asmış. Bu aşka kayıtsız kalamayan tanrılar Philis'i yeşermeyen bir badem ağacına dönüştürmüşler. Sevgilisinin intihar edip dönüştüğü haberini alan Demophon ona koşmuş ve ağaca sarılarak gözyaşları dökmüş. Gözyaşlarının etkisiyle badem yeşermiş ve inanışa göre badem ağaçları Philis'in öldüğü mevsimde yapraklarını dökerlermiş (Gezgin, 2007; Can, 1994).

Resim 58. "Phyllis and Demophoon", Edward Burne Jones, (1833-1898), Birmingham Museums and Art Gallery (Birmingham, United Kingdom)

Resim 59. "Phyllis and Demophoon", John William Waterhouse, (1907).

3.19. *Salix* sp. (Söğüt)

Resim 60. *Salix alba* L.

3.19.1. Sinonimleri

3.19.2. Familyası

Salicaceae (Davis, 1982).

3.19.3. Türkçe Adı

Aksöğüt, Sarı Söğüt, Köy Söğüdü (Baytop, 1997), Germajo (Tuzlacı, 2006).

3.19.4. İngilizce Adı

White Willow.

3.19.5. Doğal Yayılışı

Kuzey yarımkürede, Merkezi ve Güney Avrupa’ da doğal olarak yetişmektedir. Bitki yurdumuzda da yetişmektedir (Zeybek & Zeybek, 2002; PDR, 2004).

3.19.6. Botanik Özellikleri

Sulak yerlerde yetişen dioik ağaç bitkisidir. Çiçekleri ilkbahar başında bitkiler yapraksız iken gelişir. Erkek bitkilerde amentum durumunda toplanmış erkek çiçekler tüylü yapıda bir taşıyıcı koltuğundan gelişen, çiçek örtüsü körelmiş 2-5 kadar stamenden ibarettir. Stamenlerin alt tarafında periantın farklılaşması ile meydana gelen pulsu 1-2 nektaryum bulunur. Dişi bitkilerde gelişen amentumlarda ise, yine pulsu ve tüylü taşıyıcı koltuklarından çiçek örtüsü körelmiş 2 karpelli parakarp birer ovaryum meydana gelir. Resim X de de görüldüğü gibi, Ovaryumun stilusu uçta ikiye çatallanmıştır. Bunların ucunda 2 şer loplu stigma vardır. Meyvaları kapsüle tipindedir. Tohumlarda funukulustan gelişen tüyler, rüzgarla dağılmayı sağlar (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.19.7. Kayıtlı Olduğu Farmakopeler ve Monograflar

BPC 1924

BHP 1983/ 1990 (Newall ve ark., 1996).

3.19.8. Drogları

Bitkinin odunlarından bazı ialeların yapımında kullanılan bitkisel kömür *Carbo Ligni Salici* elde edilir. Kabuklarından ise, *Cortex Salicis* elde edilmektedir (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.19.9. Kimyasal İçeriği

İçeriğinde glykositler, esterler ve salisilik asit bulunur. Bunun yanında % 0,1-2 oranında salisin, % 0,01-11 oranında salikortin, populin, tanen ve flavanoidler içermektedir (Zeybek & Zeybek, 2002; PDR, 2004).

Salix alba

Resim 61. *Salix alba* L. ilustrasyonu.

3.19.10. Etnofarmasötikbotanik Kullanılışı

Halk arasında kas ve romatizma enflamasyonunda, ağrıda, gripte, solunum yolu rahatsızlıklarında, konnektif doku hastalıklarında kullanıldığı belirtilmektedir (Nevall ve ark.,1996).

3.19.11.Tıbbi Kullanılışı

Komisyon E tarafından kabul edilen kullanılışı romatizma ve ağrıda olarak kayıtlıdır (PDR, 2004). Ateş düşürücü, romatizmal ve sinirsel ağrıları giderici etkileri olduğu belirtilmektedir (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.19.12.Dozu ve Kullanım Şekli

Günlük dozaj olarak 60-120 mg total salicine eşdeğer drog veya hazırlanmış pereparat şeklinde belirtilmektedir (PDR, 2004).

İnfüzyon olarak günde 1 kahve fincanı 3-5 kez olarak belirtilmektedir (PDR, 2004).

Sıvı ekstresi ise, günlük olarak 1-3 ml günde 3 kez olarak belirtilmektedir (PDR, 2004).

3.19.13.Uyarılar

Gastrik veya duodonal ülserli hastalarda kullanımı sakıncalıdır. Kanama rahatsızlığına sahip, kan hastalığı olanlarda kullanımı riskli olabilmektedir. Ayrıca, astım ve diyabet hastalarında dikkatli olunmalıdır. Gebelerde kullanımı sakıncalıdır (PDR, 2004).

3.19.14.Diğer Kullanılış Alanları

Bitkinin, ilkbaharın başında, henüz diğer bitkiler çiçeksiz iken çiçeklendiğinden balarılarının önemli bal kaynağıdır (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.19.15.Mitos: Hesperisler

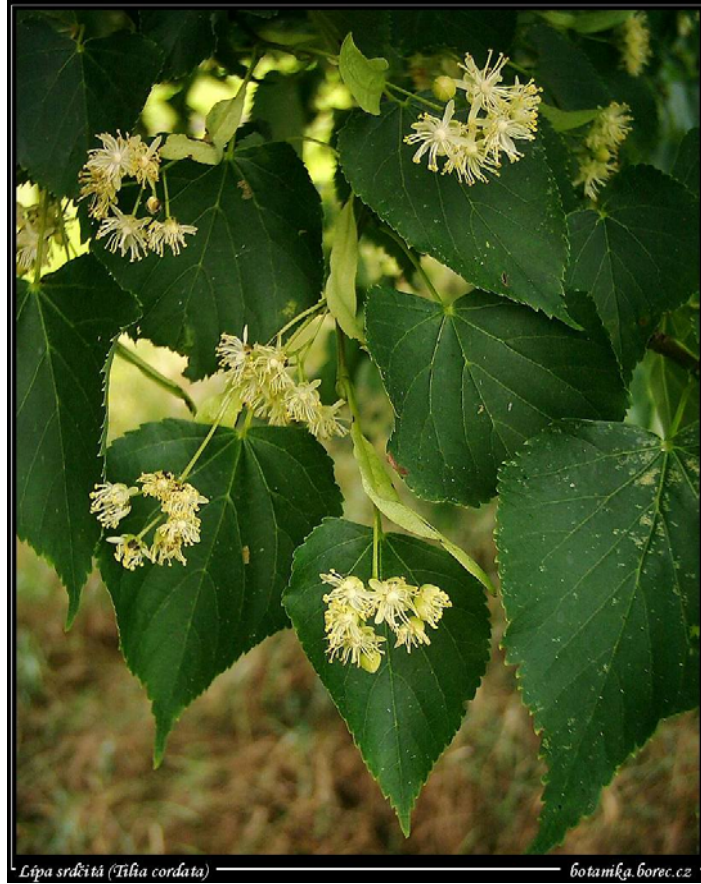
Yunan mitolojisinde "gün batımı" nymphaları olarak tanımlanan Gece' nin Kızları Hesperis' ler yer almaktadır. Hesperis' lerin Atlas Dağının

eteklerinde yaşadıklarını söylenmektedir. Burada tanrıların ölümsüz yiyeceğinin fışkırdığı kaynaklar vardı. Hesperis' ler günlerini bu kaynaklar etrafında neşeli şarkılar söyleyip, dans ederek geçirirlerdi. Ayrıca Hesperis' ler önemli bir de görev üstlenmişlerdi. Tanrıça Hera ve Zeus' un düğün törenlerinde kutsal çift yer tarafından çok değerli olan altın elmalar hediye edilmişti. Hera, bu elmaları çok sevmiş bunları Hesperis' lere vererek bahçelerinde yetiştirmelerini istemişti. Hesperis' ler bir dragonun bekçiliğinde, bu elmaları yetiştirip, koruyorlardı. Ancak Herakles Dragonu uyutup da bu elmaları çalınca Hesperis'ler çok üzüldüler. Tanrılar onları birer ağaca çevirdiler. Böylece onlar da kavak, söğüt, karaağaç ağacına dönüştüler (Gezgin D., 2007).

Resim 62. "Hercules in the Garden of Hesperides" - Robert Knight Ryland (1910)

3.20. *Tilia* sp. (Ihlamur)

Resim 63. *Tilia cordata* L.

Mitos da ihlamur adıyla geçen bitkinin hangi takson olduğu net olmamakla beraber bu bölümde iklim ve tıbbi kullanım kayıtları nedeniyle *Tilia cordata* hakkında derlenmiş bilgilere yer verilecektir.

3.20.1. Sinonimleri

3.20.2. Familyası

Tiliacea (Davis 1967).

3.20.3. Türkçe Adı

Ihlamur (Baytop, 1997), Fambur, Felenbur (Tuzlacı, 2006).

3.20.4. İngilizce Adı

Lime tree flowers, Linden flowers, Tilia flowers Lime, Linden.

3.20.5. Doğal Yayılışı

Kuzey yarıkürenin ılıman ve astropik bölgelerinde yaygındır. Avrupa, Kuzey Amerika ve Çin’ de doğal yetişir. Yurdumuzda küçük yapraklı ıhlamur nadir görülürken, büyük yapraklı ıhlamur Kuzey Anadolu dağlarında yaygın olarak bulunmaktadır (Zeybek, Haksel; 2011).

3.20.6. Botanik Özellikleri

Tilia türleri 15- 40 m boylanabilen, kışın yapraklarını döken ağaçlardır. Resim X de görüldüğü üzere, yaprakları dişli kenarlı ve kalp biçimlidir. Alternat, bölünmemiş, genellikle kordat veya tabanda turunkat, serrat ve saplıdır. İnce uzun yapraksı, zarımsı braktenin orta damarlarından sarkan sarımsı beyaz renkli ve hoş kokulu çiçek durumları şeklindedir. Bitkinin yaprakları küçük ve alt yüzeyleri kahverengi demet tüylerle örtülüdür. Dikassium 5-11 çiçeklidir. Taşıyıcı brakte rüzgarda uçarak dağılmayı sağlamaktadır (Resim X) (Zeybek & Haksel, 2011; Zeybek & Zeybek, 2002).

3.20.7. Kayıtlı Olduğu Farmakopeler ve Monograflar

PDR

FFD Monografları

3.20.8. Drogları

Taze yada kurutulmuş çiçek durumları veya çiçek durumunun orta damarlarından çıkan çiçek yaprakçığı ile birlikte bulunan taze yada kurutulmuş çiçek durumları drog olarak kullanılmaktadır. Taşıyıcı braktesi

olan drog *Flos Tiliae cum braktea*, yalnız çiçek durumlarından oluşan drogdan *Flos Tiliae braktea* elde edilmektedir (Zeybek & Haksel, 2011).

Resim 64. *Tilia ulmifolia* Scop. ilustrasyonu.

3.20.9. Kimyasal İçeriği

Bitkinin droğunda yaklaşık % 1 oranında flavonoitler, yaklaşık %10 oranında müsilaj, % 0,02- 0,1 oranında uçucu içerdiği kayıtlıdır. Uçucu yağın başlıcaları, Linalool, geraniol, 1,8- sineol, karvon, kafur, timol, karvakrol ve aynı zamanda anetol, öjenol, benzil alkol, 2- feniletanol

olduğu belirtilmektedir. Ayrıca kumarinler, tanenler ve fenolikkarboksilik asitler içerdiği kaydedilmiştir (Zeybek & Haksel, 2011).

3.20.10. Etnofarmasötikbotanik Kullanılışı

Ihlamur çiçeklerinin halk arasında kullanımı idrar söktürücü, stomaşik, antispazmodik ve sedatif olarak bildirilmiştir (Zeybek & Haksel, 2011).

3.20.11. Tıbbi Kullanılışı

Komisyon E tarafından kabul edilen kullanılışı soğuk algınlığında, kuru öksürük ve bronşitte olarak kayıtlıdır (*PDR for Herbal Medicines, 2000*). Ihlamur çiçeği çayı yatıştırıcı, ekspektoran ve terletici etkilere sahip olduğundan solunum yolu hastalıklarında önerilir (Zeybek & Haksel, 2011).

3.20.12. Dozu ve Kullanım Şekli

Başka türlü reçete edilmediği takdirde, tavsiye edilen doz 2- 4 g/gün kurutulmuş drog veya buna karşılık gelen preparatları şeklindedir. Drog infüzyon çayı ve diğer preparatları halinde dahilen kullanılmaktadır (Zeybek & Haksel, 2011).

3.20.13. Uyarılar

Drog hazırlamada çiçekler kurak havada tamamen açılmadan toplanmalı, gölge ve rüzgarlı yerde çabuk kurutulmalıdır (Zeybek & Haksel, 2011).

3.20.14. Diğer Kullanılış Alanları

Drog ekstraktı şampuan ve cilt kremlerinin yapımında kullanıldığı kayıtlıdır (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.20.15. Mitos: Philemon ve Baucis

Zeus ve oğlu Hermes ölümlü görünümünde Fırıgya'da uzaklardan gelen yabancılar gibi dolaşmaktadırlar. Gün batınca insanların yardımseverliklerini sınamak için evlerin kapılarını çalarlar. Ancak hangi kapıyı çaldıysa yüzlerine kapanır, kimse onları konuk etmeye yanaşmaz. Son olarak ıssız bir bölgede tek başına derme çatma bir klübede yaşayan yoksul, yaşlı bir çiftin kapısını çalarlar. Çift misafirlerini hiç düşünmeden evlerine buyur eder. Yaşlı kadın Baukis ocağı canlandırır, konuklarını memnut edebilmek için var güçleriyle koşuşturur. Neleri varsa sunup, tatlı dille konuklarını ağırlamaya gayret eder. Kadın yemeği hazırlarken kocası Philemon ise konuklarının ayaklarını yıkar. Bu fakir çiftin konuk severliklerinden çok etkilenen Zeus ve Hermes sonunda gerçek kimliklerini açıklarlar. Yaşlı çifti de yanlarına alarak ormana doğru ilerlerken kendi klübeleri hariç tüm kentin sular altında kaldığını ve herkesin çılgınlık içinde boğularak cezalandırıldıklarını görürler. Tanrılar yoksul çiftin fakirhanelerini mermerden bir tapınağa dönüştürüp içindeki tüm eşyaları da altına çevirir ve yaşlı çiftte son bir istekleri olup olmadığını sorarlar. Baucis ve Philemonun son istekleri yaşamları boyunca tapınağ abekçilik yapıp birbirlerinden ayrılmamak olur. Tanrılar bu isteği memnuniyetle yerine getirirler. Yıllar sonra yaşlı çift ölüm döşegine geldiklerinde Philemon **meşe** Baucis ise hemen yanı başında bir **ihlamur** ağacına dönüşür ve beraberlikleri yüzyıllarca sürer (Can, 1994; Bayladı; 2005; Gezgin, 2007).

Resim 65. "Jupiter and Mercury at Philemon and Baucis", Johann Carl Loth (1632-1698), Kunsthistorisches Museum (Vienna, Austria)

3.21. *Vitis vinifera* L. (Üzüm)

Resim 66. *Vitis vinifera* L.

3.21.1. Sinonimleri

3.21.2. Familya

Vitaceae

3.21.3. Türkçe Adı

Asma, üzüm

3.21.4. İngilizce Adı

Grape

3.21.5. Doğal Yayılışı

Bitki doğal olarak Güney Avrupa ve Batı Asya' da yetiştiği bilinmektedir. Ayrıca tüm dünyada kültürü yapılmaktadır (FFD, 2007).

Yurdumuzda birçok yerlerde yetiştirilen çok eski bir kültür bitkisidir. Özellikle Ege Bölgesi üzüm formları bakımından çok zengindir (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.21.6. Botanik Özellikleri

Parçalı, loplu veya pinnat yapraklı, odunlu tırmanıcı bir bitkidir. Yaprak karşısındaki yan dal sülük veya vantuz şeklinde metomorfoze olmuştur.

Çiçekleri erdişi veya yarı eşeyli, diskus belirgin, petaller uçta birleşiktir (Resim X). Açılan çiçeklerde petallerin şapka gibi kalkması ve erken dökülmesi bu familyanın önemli özelliklerindendir. **Resim 67.'** de görüldüğü üzere, kaliks çok küçüktür. Çiçekler rasemus (salkım) durumunda toplanmıştır. Meyvaları bakkadır (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.21.7. Kayıtlı Olduğu Farmakopeler ve Monograflar

PDR Monografları

3.21.8. Drogları

Tıbbi olarak bitkinin genç yağrakları, meyvaları ve meyvalarından elde edilen su kullanılmaktadır (FFD, 2007).

3.21.9. Kimyasal İçeriği

Bitkinin, % 4-5 oranında Flavonoidler (kaempferol-3-O-glucosides, quercetin-3-O-glucosides), Taneneler (proanthosiyanidinler), Stilbenler

(resveratrol, viniferinler), Meyva Asitleri (tartarik asit, malik asit, süksinik asit, sitrik asit, oksalik asit) içerdği kayıtlıdır (FFD, 2007).

Resim 67. *Vitis vinifera* L. Illustasyonu

3.21.10. Etnofarmasötikbotanik Kullanılışı

Bitkinin preparatları halk arasında, toplar damar deformasyonlarında, variste, dolaşım bozukluklarında kullanıldığı bilinmektedir (FFD, 2007).

Hindistan da ise bitki, halk arasında başağrısı, deri bozuklukları, gonore, hemoroid ve kusmada kullanıldığı bilinmektedir (FFD, 2007).

3.21.11.Tıbbi Kullanılışı

Bitkinin LDL ye etki ederek antiatherosiklik etkisi olduğu kayıtlıdır. Anti kanserojenik, Antioksidan, etkileri de olduğu belirtilmektedir. Bunların yanında, damar kapiller yapısını güçlendirerek damar direncini artırır ve varis, hemoroid gibi rahatsızlıklarda damar kuvvetlendirici olarak kullanılır. Ayrıca saç geliştirici etkisi ve karaciğeri koruyucu etkisi olduğu kayıtlıdır (FFD, 2007).

3.21.12.Dozu ve Kullanım Şekli

Kapsül olarak; 25 mg, 30 mg, 50 mg, 60 mg ve 500 mg

Tablet olarak; 50 mg

Günlük dozajı; meyvalarından elde edilen ekstraktı koruyucu tedavi olarak günlük 50 mg olarak belirtilmektedir ayrıca genel olarak günlük 150-600 mg bölünmüş dozlar halinde alınabildiği kayıtlıdır (FFD, 2007).

3.21.13.Uyarılar

Bitkinin belirtilen dozlarda herhangi bir yan etkisi ve etkileşiminin olmadığı kayıtlıdır. Doz aşımında, sindirim sistemi enzim aktivitesini inhibe edebileceği bildirilmektedir (FFD, 2007).

3.21.14.Diğer Kullanılış Alanları

Genç yapraklarından Türk Mutfağının ünlü yemeği olan dolma yapılır. Bilindiği gibi şarap tonik ve iştah açıcı, fazlaca alınırsa keyif verici olduğu bilinmektedir. Üzüm meyvası bağırsakları yumuşatıcı olarak da yenilebilmektedir (Zeybek & Zeybek, 2002).

3.21.15.Mitos: Stafile ve Dionisos

Şarap ve ilham tanrısı Dionysos Staphyle adında bir güzel Nympaya gönlünü kaptırmış. Kendisine duyduğu aşk nedeniyle aklını yitiren kıza acıyan tanrı onu bir üzüm salkımına çevirmiş. Staphylos Rumca üzüm demektir (Can, 1994).

Resim 68. La Jeunesse de Bacchus, (1825-1905), Private collection

4. ÖZET

Linne'nin binomial isimlendirmeyi geliştirerek ortaya koymasını takiben, 18. yüzyıl ortalarına doğru tüm kıtalardan, Avrupa'nın önemli botanik merkezlerine, çoğu yeni tür olan, sayısız bitki gelmiş ve bunlara verecek yeni isimlere ihtiyacı duyulmuştur. Avrupa kültürünün kaynağı olarak kabul edilen antik Yunan uygarlığı'nın en görkemli ürünlerinden olan mitoslar, bir kısmı tıbbi olan yeni bitkilerin isimlendirilmelerinde sıkça esin kaynağı olmuştur.

Bu çalışma kapsamında mitoslardan adını alan, 100'den fazla cins ve binlerce tür arasında yer alan *Achillea* sp., *Adonis* sp. *Allium sativum* L., *Artemissia* sp., *Centaurim* sp., *Colchicum autumnale* L., *Foeniculum vulgare* Mill., *Helianthus annus* L. *Iris* sp., *Laurus nobilis* L., *Melissa* sp., *Mentha* sp., *Morus nigra* L., *Myrthus communis* L., *Pinus* sp., *Populus* sp., *Prunus dulcis* (Mill.) D.A.Webb., *Salix* sp., *Tilia* sp. ve *Vitis vinifera* L. gibi bitkiler hakkında sinonim, botanik tanımlama, yayılış, tıbbi droglar, kimyasal içerik, entnofarmasötik botanik kullanım, tıbbi etkiler, posoloji, yan etkiler, etkileşimler, uyarılar, toksisite ve mitos, başlıkları altında bilgiler ve resim sanatından örnekler derlenmiştir.

5. ABSTRACT

Subsequent to the development of binomial entitling by Linne, towards the middle of the 18th century, a great number of unknown new plant species were brought from all the continents to the important botanical centers in Europe and therefore the need for new names appeared. The myths of the Ancient Greek civilization which is seen as the origin of the European culture, have been the greatest inspiration for the entitling of new plants, some of which were medicinal.

In this study, data were compiled under the headings of synonyms, botanical description, spreading, medicinal drugs, chemical contents, ethnopharmaceuticbotanical usage, indications, posology, side effects, interactions, warnings, toxicity and the myths related to more than 100 genus and thousands of species among which the plants such as *Artemissia* sp., *Centaurim* sp., *Colchicum autumnale* L., *Foeniculum vulgare* Mill., *Helianthus annus* L. *Iris* sp., *Laurus nobilis* L., *Melissa* sp., *Mentha* sp., *Morus nigra* L., *Myrthus communis* L., *Pinus* sp., *Populus* sp., *Prunus dulcis* (Mill.) D.A.Webb., *Salix* sp., *Tilia* sp. ve *Vitis vinifera* L. and some related examples of painting were added.

6. KAYNAKLAR

Apuleius, Çev. Çiğdem Dürüşken, (2006), "Başkalaşım (Altın Eşek)", Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Bayladı D., (2005), "Açıklama ve Yorumlarıyla Klasik Mitolojide En Güzel Aşk Masalları", Bulut Yayın Dağıtım, İstanbul.

Baytop T. (1999), "Türkiye'de Bitkilerle Tedavi-Geçmişte ve Bugün", 2. Baskı, Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul.

Can Ş., (1994), "Klasik Yunan Mitolojisi", 8. Baskı, İnkılap Yayınevi, İstanbul.

Davis P.H. (Ed.), (1965), "Flora of Turkey and The East Aegean Islands", Vol. 1; 143-146, Edinburgh University Press, Edinburgh.

Davis P.H. (Ed.), (1967), "Flora of Turkey and The East Aegean Islands", Vol. 2; 422, Edinburgh University Press, Edinburgh.

Davis P.H. (Ed.), (1972), "Flora of Turkey and The East Aegean Islands", Vol. 4; 10, 172, 376, Edinburgh University Press, Edinburgh.

Davis P.H. (Ed.), (1975), "Flora of Turkey and The East Aegean Islands", Vol. 5; 244, 318, Edinburgh University Press, Edinburgh.

Davis P.H. (Ed.), (1982), "Flora of Turkey and The East Aegean Islands", Vol. 7; 262, 388, 535, 642, 704, Edinburgh University Press, Edinburgh.

Davis P.H. (Ed.), (1984), "Flora of Turkey and The East Aegean Islands", Vol. 8; 376, 392, Edinburgh University Press, Edinburgh.

Demirezer L.Ö.(Ed.), Ersöz T. (Edy.), Sarçoğlu İ. (Edy.), Şener B. (Edy.), (2007), "FFD Monografları- Tedavide Kullanılan Bitkiler ", NM Medikal & NOBEL Tıp Kitabevleri. Ankara.

Dığrak M., İlçim A., (2002), "Sistematik'in Esasları", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi fen-edebiyat fakültesi biyoloji bölümü, Botanik Ders Notları.

Dinçmen K., (2001), "Psykhia ve Mythos", 3. Baskı, Scala Yayıncılık, İstanbul.

E-Komisyonu Monografıları, (1988), <http://buecher.heilpflanzen-welt.de/BGA-Commission-E-Monographs/0379.htm>

ESCOP Monographs-The Scientific Foundation for Herbal Medicinal Products (2003), Second Edition, Thieme, ESCOP, The European Scientific Cooperative on Phytotherapy, Exeter, UK.

Gezgin D., (2007), "Bitki Mitosları", Sel Yayıncılık, İstanbul.

Güner A., Özhatay N., Ekim T., Başer K.H.C., (Ed.) (2000) "Flora of Turkey and The East Aegean Islands", Vol. 11; 14, Edinburgh University Press, Edinburgh.

<http://buecher.heilpflanzen-welt.de/BGA-Commission-E-Monographs/0379.htm>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Allium>

http://tr.wikipedia.org/wiki/Yunan_mitolojisi

Newall C.A., Anderson L.A., Phillipson J.D., (1996), "Herbal Medicines-A guide for Health-care Professionals", The Pharmaceutical Press, London.

Öztürk Ö., (2009)"Folklor ve Mitoloji Sözlüğü", Phoenix Yayınları. Ankara.

PDR for Herbal Medicine", (2004), Third Edition, Thomson PDR, Montvale.

Plowden C.C., (1968), "A Manual of Plant Names", George Allen & Unwin LTD., London.

Robert L., (1963), "Noms Indigenes Dans L'Asie- Mineure Greco-Romaine", Librairie Adrien Maisonneuve, Paris.

Schwab G., Çev. Devrim Doğan Yüzer, (2004), "Klasik Yunan Mitolojisinin En Güzel Efsaneleri", İlyaz İzmir Yayınevi Matbaası, İzmir.

Sauer E., Zeybek N., Zeybek U., Saygıner B., (1996), "İletim Demetli Bitkilerin Tayin Anahtarı-Batı ve Güney Batı Anadolu Bölgesi", VSB Tarım ve Sanayi A.Ş. Yayınları Yalova.

Tanker N., Koyuncu M., Coşkun M., (2004), "Farmasötik Botanik", Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Yayınları No:88, Ank. Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Thema Larouse Tematik Ansiklopedi, (1994), 1. cilt, 374, Milliyet Gazetecilik A.Ş.

Tuzlacı E., (2006), Türkiye Bitkileri Sözlüğü, Alfa Yayınları 1656, Çağaloğlu, İstanbul.

WHO, (1999), "WHO Monographs on Selected Medicinal Plants", Vol 1, 16-32, Malta.

WHO, (1999), "WHO Monographs on Selected Medicinal Plants", Vol 2, 188-198, Malta.

WHO, (2007), "WHO Monographs on Selected Medicinal Plants", Vol 3, 16-32, Geneva.

Wichtl M. (Ed.), (2004), "Herbal Drugs and Phytopharmaceuticals-A Handbook for Practice on a Scientific Basis", Third Edition, CRC Press, Medpharm Scientific Publishers, Stuttgart.

Zeybek U., Haksel M., (2011), "Türkiye ve Dünyada Önemli Tıbbi Bitkiler ve Kullanımları", 2. Baskı, Argefar Helvacızade Sağlık Yayınları-1, İzmir.

Zeybek U., Zeybek N., (2002), "Farmasötik Botanik", 3. Baskı, Ege Üniversitesi Basım Evi, Bornova-İZMİR